9 AĞUSTOS 1958 SAYI : 222

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Haftanın Adamı
DOLAR

FİYATI : 100 KURUŞ

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 5, Cilt: XIII, Sayı: 222

Yazı İşleri:
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K 582 - Ankara

İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 100 Kuruş

*

Başyazar:
Metin TOKER

*

Neşriyat Müşaviri
Yusuf Ziya ADEMHAN

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına İmtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür:
Tarık HALULU

*

Umumi Neşriyat Müdürü
İlhami SOYSAL

*

Karikatür
TURHAN

*

Fotoğraf:
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe:
Doğan Klişe

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Abone şartları:
3 aylık (12 nüsha): 10 lira
6 aylık (25 nüsha): 20 lira
1 senelik (52 nüsha): 40 lira

*

İlan şartları:
Santimi: 8 lira
3 renkli arka kapak: 700 lira

*

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı tarih: 7. 8. 1958

Kapak resmimiz:
D O L A R
Herkes ondan bahsediyor

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Son günlerin hâdiseleri, bütün dünyada, Basının hakikaten bir Dördüncü Kuvvet olduğunu bir kere daha gösterdi. Basın, memleketlerin iç durumlarına nazaran bazan rahatlıkla, bazan daha az serbest şekilde, bazan da sıkıntılı halde ikaz vazifesini yaptı ve yalnız umumi efkara değil, umumi efkâr yoluyla Demokrasilerde iktidarlara da salim istikamet verdi.

Son günlerin hadiseleri Orta Doğu hadiseleridir. Bilhassa Irak ihtilâlinin batı merkezlerinde bir paniğe sebebiyet vermiş olduğu ortadadır. Devlet adamları dahil, bir çok kimse adeta aklını kaçırdı ve bu yüzden yanlış adımlar atıldı. Zecri tedbirler peşinde koşulması, askeri hareketlere teşebbüs olunması, hattâ sefere geçilmesi, "Orta Doğu Batı için kayboluyor, bölgeyi zorla da olsa tutmak lâzım" feryatları bu yanlış adımların başlıcalarıdır. Bir kısım gazetelerin, bir kısım heyecanlı ve sabit fikirli gazetecilerin de kampanyaya katılmaları ilk günlerde umumi efkârı hakikaten öyle bir istikamete sürüklemiştir.

Fakat her memlekette, daha hâdiselerin başlangıcında -hattâ hâdiselerin vukuundan evvel- bunlara serinkanlılıkla doğru, salim teşhis koyan cesaretli' basın organları ve basın mensupları çıktı. Bunların hem iktidarın, hem umumi efkârın gözünü açmak, onları uyarmak için giriştikleri gayretler bir didişme sonunda da olsa şimdi başarı, kazanmış vaziyettedir. Her memlekette Irakın komünistler eline düştüğü yolundaki haksız iddialara karşı vaziyet alan gazeteciler çıktı, her memlekette Iraktaki Cumhuriyeti zor kullanarak devirip yerine Krallığı ihya etmek peşinde koşan zamane Metternich'lerine itiraz eden gazeteciler oklu, her memleketle, ihtilâlin bir iç idare, tefessüh etmiş bir sistemin inkırazı manasından başka mana taşımadığım bıkmadan tekrarlıyanlar seslerini yükselttiler.

Bunlara evvelâ, başka kanaatte olan kendi meslekdaşları kapıldı. Hâdiseler aydınlandıkça realiteleri gören çoğaldı. Bakıldı ki ilk günler başka havalar çalınan sütunlarda o realist vaziyet alan gazetecilerin fikirleri tekrarlanıyor. Böylece umumi efkâr hâdiseleri daha doğru görme istikametim tuttu. Umumi efkâr bu istikameti alınca Demokrasilerde hükümetlerin de aynı yolu tutması bir adımlık mesafedir. Dördüncü Kuvvet, hakikaten kuvvetini göstermiş bulunuyor.

Şimdi, düşünmek lâzımdır: Fena mı oldu? Umumi paniğe iştirak etmeyen, hükümetlerini hatalı adımlar atmaktan koruyan bir veya bir kaç gazetecinin çıktığı memleketler ötekilere nazaran daha talihli sayılmazlar mı? Zaten basından beklenilen, işte budur. Basına kızılır, basına söylenilir, basın itham edilir, fakat bütün hiddetlere rağmen zamanı gelince vazifesini yazacak kadar serbest bırakılan bir Dördüncü Kuvvetin bizzat hükümetler için ne büyük nimet teşkil ettiği son hâdiseler karşısında ortadadır. Amerikada Eisenhower'in ilk günlerindeki şaşkınlığını bir kaç aklı başında, sayıları mahdut gazeteci tedavi etmiştir.

Dördüncü Kuvvet olmanın şuuruna varmış basın organları için en büyük mükâfat, ikazlarının kendisinden önce gelen üç kuvvet tarafından- teşrii, icrai ve kazai- zaman zaman da olsa nazarı dikkate alınmasıdır. "Tek elin nesi var, çift elin sesi var" darbı meseli meşhurdur. "Barika-i hakikat müsademe-i efkârdan doğar" mısraı da bu darbımeselden daha az meşhur değildir. İşte demokrasilerin Dördüncü Kuvvetini teşkil eden basın tek elleri çift yaptığı, hakikat şimşeklerini çaktırdığı için önemi haizdir ve demokrasilerin kolay kolay sarsılmam al arının sebebi hikmetlerinden biri de budur.

*

Marifet âleme akıl öğretmekte değil, bu aklı en iyi şekilde kendi kendine kullanabilmektedir. Ama gelin görün ki biz, ona buna akıl öğretirken zaman zaman sonradan kendimiz de farkına vardığımızda kahkahalarla güldüğümüz hatalar yapıyoruz. Meselâ bunlardan bir tanesi geçen hafta bu sütunlarda, bu satırların yazarı tarafından yapılmıştır. Mecmuanın hemen en son ve en kısa zamanda üstelik mürettiphanede yazdan yazısı olan "Kendi Aramızda" da "Bilâkis, tam tersine" diye başlayan, aslında son derece komik ve gramer bakımından da, ifade bakımından da yanlış bir cümle çıkmıştır. Ama bu parlak cümle, baskıya verildikten sonra görülmüş, tashihi imkânı bulunamamıştır.

Maamafiih bunun bir faydası oldu: Geçen hafta bütün mecmua o parlak ibareyi tekrarlayıp bu satırların yazarı ile bol bol eğlendi, hoşça vakit geçirdi.

Saygılarımızla
AKİS

Dış Yardım

Alâaddinin lâmbası

(Kapaktaki dolar)

Geçen haftanın sonlarında bir akşam, Yeşilköy hava meydanının dış hatlara tahsis edilen kısmında yolcularını bekleyenler çekik gözlü, yuvarlak yüzlü, sevimli bir küçük kızın "yaşa baba, yaşa baba!" diye bağırarak bir adama doğru koştuğunu gördüler. Küçük kız gibi çekik gözlü, yuvarlak yüzlü olan adam Paris uçağından iniyordu. Kızla beraber, İstanbuldan son süratle gelmiş gazeteciler de seğirttiler. Yolcu Maliye Bakanı Hasan Polatkandı. Bir gün evvel gazeteler külliyetli miktarda dış yardım temin edildiğini ve anlaşmanın Patiste imzalandığını yazmışlardı. Fakat Maliye Bakanı her hangi bir açıklama yapmayı reddetti. Buna mukabil ne kadar memnun, nasıl bahtiyar olduğunu uzun uzun anlattı ve hükümetinin büyük bir başarı kazandığını, iktisadımızın son süratle gelişeceğini -sekiz seneden beri binbirinci defa- söyledi. Ertesi gün de, öğle vakti An karaya hareket etti.

Polatkanın Yeşilköye geldiği cuma akşamından bu haftanın ortasına, hemen bütün Türkiye Maliye Bakanının ağzına bakarak çalkandı. Görülmemiş Kalkınmanın hakikaten görülmemiş yükünü sırtında taşıyan vatandaşa radyolar, gazeteler bir mucize haberi vermekte birbirleriyle yarış ediyorlardı. Pazar gececi saat 19.30'da binlerce insan radyosunun başına geçip İstanbulu açtı. Bir gün evvel spikerler, Maliye Bakanının o saatte "beklenen açıklama" yı yapacağını bildirmişlerdi. Fakat dinleyiciler hayal sukutuna uğradılar. Spiker, Maliye Bakanının beyanatının ancak saat 22.45'de okunacağını haber verdi. Zaten cumadan itibaren Ankara ile İstanbul arasında kesif bir hava trafiği olmuştu. Polatkanın Ankaraya gittiği cumartesi günü Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ve Başbakan askeri bir uçakla İstanbula geldiler. Onları, başkente bir "yıldırım ziyareti" yapmış olan Maliye Bakanıyla başka Bakanlar takip ettiler. Menderes, yanında Belediye Başkanı Kemal Aygün olduğu halde Eyüp Sultana gidip kurban kestirdi. Pazar günü İstanbulun en faal insanı, muhtemelen Başbakanın yakın mesai arkadaşı Dr. Namık Gedikti. İçişleri Bakanı o gün sadece iç politika ve dış politikada değil, mali politikada da -tabii aynı derecede- vukuf sahibi olduğunu ispat etti. Başbakanın Polatkanla görüşmesinde hazır bulundu, sonra Maliye Bakanıyla yalnız görüştü, arkadan tekrar Menderesin yanına gitti. Böylece, pazar - gecesi İstanbul radyosunda saat 22.45 de okunan "beklenen açıklama" hasırlandı, Anadolu Ajansına da verildi. Açıklamama yapıldığı gün Ankara radyosunun köy postası saatinde köylü kardeşlerimize 600 milyon dolar yardım sağlandığı müjdelendi. Zafer okuyucularına aynı müjdeyi Sarıçizmeli yendi. Fakat gece Polatkan başka bir rakam söyledi: 359 milyon dolar. Mucizeyi yaratan, işte buydu.

Pembe akisler

Başta iktidar organları, gazeteler derhal iç açıcı akislerle doldu. Altın, "İnönünün meşhur çivileme tekniğiyle" düşmeye başlamıştı. Piyasada büyük bir ferahlık vardı. Yeni Sabaha göre, el altından bin liraya kadar satılan otomobil lâstiği sekiz yüze inmiş ve "biraz bulunur" hale gelmişti. İthalâtçılar, boş vitrinleri Avrupa mallarıyla doldurmak için kolları sıvamışlardı. Yeni devrin eşiğinde Zaferin meşhur başyazarı artık maziye karışan eski günler hakkında itiraflarda bulunmaktan bile korkmuyor, "düne kadar daima daha yüksek çengellere asılan mallar" karşısında sabit gelirlilerin durumunu tasvir ediyordu. Nasıl olsa, daima daha yüksek çengellere asılan mallar bundan böyle sabit gelirlilerin el hizalarına doğru yaklaşacaktı ya! Daha düne kadarki kaide, parayı ne olursa olsun mala yatırmaktı. Bugün Türk parası nazlıydı ve mal -"isterse, hattâ altın denilen has matah olsun"- gelip Türk parası karşısında hakikatlarla namuskârlığın emrettiği ölçü ve değeri almaya mahkûmdu!

Polatkanın sevimli kızının "yaşa" sı, bir anda siyasi çevreleri ve basını kapladı. Vatandaş ise bu sevinç gösterilerine hayretle ve biraz da tereddütle bakıyordu. Sanki Âlaaddinin sihirli lâmbası memleketimizi şereflendirmişti ve "dile benden ne dilersin" diyordu.

Hakikat: Yeniden, borçlandık!

DP. iktidarının yeni keşfettiği Hızır, Görülmemiş Kalkınmanın tökezlemeye başladığı 1954 yılından beri peşinde koşulan, uğrunda 150 bin dolar maaşlı siyasi müşavirler kiralanan dolar kesesidir. Bu dolar kesesi şimdi ufukta görünmüştür. Sam Amca nihayet Türkiyeye, normal yardımın dışında bir de kredi -hibe değil- açmaktadır. Sam Amca bu yardımı belki daha çok evvel yapacaktı. Ama bazı şartları vardı. O, "şartsız dolar vermem" diyordu, bizim İktidar "şartlı dolar almam" iddiasındaydı. Yıllar bu minval üzere geçmiş, inatçı Sam Amca "önce şartlar" demekten vazgeçmemiştir. Dolar kesesinin açılması için iki taraftan birinin inatçılıktan vaz geçmesi lâzımdı. Hakikaten Öyle olmuştur ve başka çıkar yol görmeyen D. P. İktidarı, Sam Amcanın uzattığı simide sarılmıştır. Bunun, memleketimiz için son derece faydalı olabileceğine zerrece şüphe yoktur, ama İktidar için Görülmemiş Başarı bunun neresindedir, bunu anlamak son derece güçtür. Bu, olsa olsa Görülmemiş Hataların nihayet görülmesidir

Hasan Polatkan

Politikacı, mektepte okuduğunu unutan eski iyi talebedir!

Görülmemiş propaganda

Halbuki bütün bu bir hafta içinde, gece ve gündüz, tabii 1 numaralı hedef olarak Muhalefet ve Kasım Gülek seçilerek -C. H. P. Genel

Haftanıniçinden

Biraz İktisaddan Konuşalım

Metin TOKER

Her politika, başarılı olmak için, doğru teşhise ve doğru tahlile lüzum gösterir. Zira isabetli bir hükmü yanlış teşhis ve yanlış tahlil üzerine bina etmeye imkân yoktur. Fakat iki politika vardır ki teşhiste ve tahlilde hata yapıldı mı, pek kısa vade içinde insan bir fiyaskoyla karşı karşıya kalır. Bunların biri dış politika ise, öteki iktisadi politikadır. Henüz hafızalardan silinmeyecek kadar yakın bir mazide, arzu ettiklerini hakikat saydığı için dış politikada hüzün verici bir duruma düşen ve bocalamak zorunda kalan Demokrat iktidarın aynı hatayı iktisadi politikada, tekrarlamak üzere olduğu anlaşılıyor.

İktisadımızı, içinde bunaldığı sıkıntılardan kurtarmak için milletçe yeniden borca girmiş bulunuyoruz. Senelerdenberi takip etmekte inad gösterilen yol nihayet memleketi mukadder neticeye ulaştırmış, orada bırakmıştır. Şimdi, C H. P. nin sayın Genel Sekreteri Kasım Gülekin gayet doğru olarak belirttiği gibi bize, oradan kurtulmamız için bir can kurtaran simidi uzatılmıştır. Bu simidi tutmanın ilk şartı üzerinde yürüdüğümüz acaip yolun terki olduğundan uzun zamandır direnen, inad eden Demokrat İktidar çaresizlik içinde tornistan yapmayı kabul etmiştir. Ve çok da doğru davranmıştır. Ama bu manevra yapılırken İktidar gemisi kaptanlarının takındıkları tavır, söyledikleri sözler, doğrusu istenilirse insana manevranın başarısı mevzuunda fazla bir ümit vermiyor. Gözler önündeki açık hakikatlerin bambaşka şekilde tefsir ve propaganda edilmesi iç politikada bir muayyen devre netice verse de, dış politikada ve iktisadi politikada böyle davranışlar burnunun dibini görmemekten ileri gitmez. Hadiseler, insanlar gibi cezalandırılamayacak, korkutulamayacak, satın alınamayacaklarından bu şekilde davrananları görülmemiş bir süratle tekzip ediverirler, müşkül vaziyette bırakıverirler.

Başta, Maliye Bakanı sayın Hasan Polatkan olduğu halde Demokrat İktidarın çeşitli sözcüleri alınan borcu "takip ettiğimiz iktisadi politikanın faziletinin nihayet dünya tarafından anlaşılmış olması" şeklinde takdim ediyorlar. Eğer bu bir iç politika zaruretinden ileri geliyorsa haklı görülebilir. Normal Demokrasilerde bir siyasi tutum açık şekilde başarısızlığa uğradı mı işbaşındaki ekip değişir ve yeni siyaseti başka bir ekip yürütür. Zira normal Demokrasilerde devamlılığı esas olan devlettir,' hükümet değildir. Hatadan dönmek ise, ancak şahıslar bahis mevzun bulunduğunda bir meziyet sayılabilir. Yoksa hükümetler, yoksa İktidarlar hata yapmamakla mükelleftirler, Yaptılar mı, yerlerini bırakırlar. Fakat bizde, rejimimizin acaiplikleri dolayısıyla vaziyet değişik olduğundan büyük laflar söylemiş olanlar şimdi o lâflarını yutmak, unutturmak mevkiindedirler. Zira eskisiyle tam tezat halinde bulunan bir politikayı gene onlar yürütecekler, ak dedikleri karaya bu sefer kara damgasını vuracaklardır. Bu bakımdan mazideki tutumlarım o zamanki şartların icabıymış ve haklıymış gibi göstermeye çalışmaları adeta bir mecburiyettir. Fakat Demokrat İktidar başkalarını inandırmaya çalıştığı bu vaziyete bizzat kendisi inanıyorsa hataların en büyüğünü yapıyor demektir. Bugün için görünen, maalesef budur.

Bir küçük misal: Altın bir düşüş kaydetti. Bu derhal, Demokrat İktidarın bir başarısı ve yeni tutumun neticesi gibi gösterildi. Halbuki düşüş, hayale kapılmayanların nazarında diğer bütün unsurların üstünde bir basit mekanizmanın işlemiş olmasıyla alâkalıdır. Enflasyonist politikanın neticesi, krediye yüzde yüz dayanan bir yeni ticaret usulü türemişti. Zaten kredi hacmi de her yıl bir milyardan fazla işte bu sebepten artıyordu ya.. Yeni ticaretin erbabı kârını işine yatırmıyor, işini çevirnek için icap eden parayı bankalardan kredi olarak sağlıyordu. Evvelâ pasif korunma denemeleri, sonra Irak ve Ürdün hâdiseleri mevduat sahiplerini bankalardan büyük meblağlar çekmeye zorlayınca paralarını plase etmiş olan bu bankalar çok müşkül vaziyette kaldılar ve derhal kredileri kesmek mecburiyetini hissettiler. Para» piyasadan kayboldu. Çekini ödemek, poliçesini karşılamak zorunda bulunan ve bunlar için ümid ettiği krediyi sağlayamayan yeni ticaret erbabının bu durumu altım da, dövizi de elbette ki düşürecekti. Nitekim «bankaların vaziyeti biraz düzeldiğinde ve kredi muslukları kısmen açıldığında altında derhal mukadder yükselme oldu. Bu basit mekanizmayı hiç görmemezlikten gelmek ve bu muvakkat fiyat oynayışlarını bir politikanın hayırlı neticesi sayıp Öyle ilân etmek, üstelik öyle sanıp ona göre durumu ayarlamak elbette ki insani çok kısa vade içinde hüsrana götürür.

Şimdi, elimize geçen imkânı, iç politikaya alet etmeksizin, hayallere kapılmaksızın, iktisad ilminin icaplarına artık boyan eğerek ve hiç olmazsa kendi kendimize sekiz senedir takip ettiğimiz politikanın başımıza çok dert açtığını kabul ederek kullanacak mıyız, kullanmayacak mıyız? Eğer kullanacaksak hu imkânın hakikaten bir can kurtaran simidi olduğunu, simidin bize jeopolitik durumumuz dolayısıyla uzatıldığını ve çıkmazdan kurtulmak için fedakârlık gerektiğini kabulle işe başlamak zorundayız. Mülkiye mektebinin eski iyi talebesi sayın Polatkan nasıl bilmez ki kurulan prim sistemi, adı hariç, tam bir devalüasyondur ve devalüasyonların kitaplarda yazılı neticeleri neyse -iyi ve fena taraftarıyla, onları doğuracaktır. Bu neticeler arasında kısa vadede bir ucuzluk, bir bolluk bulunmadığı herkesin malûmudur. Bilâkis bazı malların ve bazı hizmetlerin pahalılanmasını beklemek lâzımdır. Benzini yüz de 322 nisbetinde pahalı alacak şoförün müşteriyi daha ucuza taşıması, yüzde 322 nisbetinde yüksek fiyata malolacak tevzi ve tahsis maddelerinin daha ucuza satılması nasıl düşünülebilir? Devalüasyonun başarısı, bu mahzurların samimiyetle kabulüne, ilânına ve onların mukabil tedbirlerini almaya bağlıdır. Bunları yapacak yerde zafer türküleri söylemek, refahın dağın hemen arkasında bulunduğunu iddia etmek iyi maliye talebelerine yakışmaz.

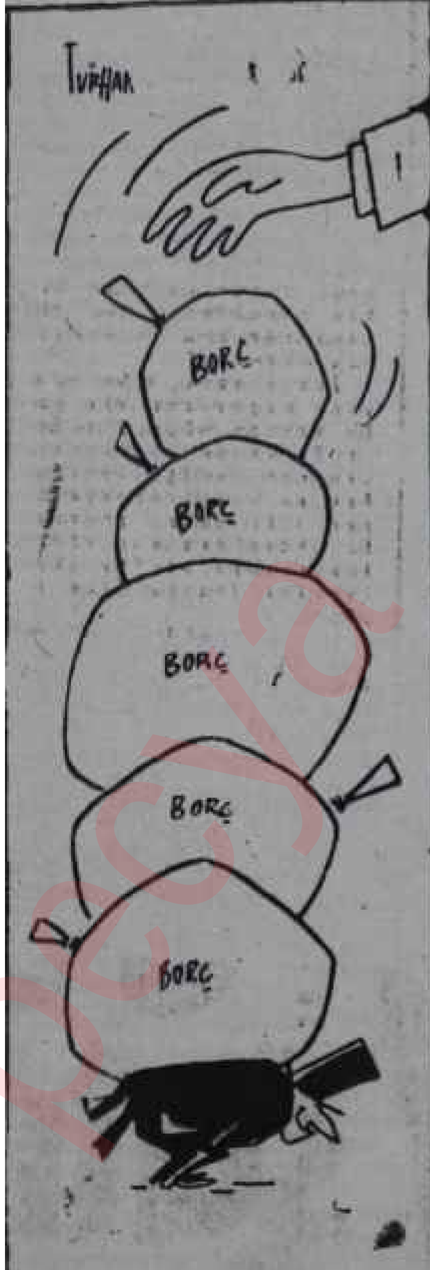
Demokrat İktidarın sekiz senede Osmanlı İmparatorluğunun son asırda eline geçirdiği paradan daha fazlasını bulduğu halde iktisadımızı bir çıkmaza sokmuş olması, iktisadi realitelerin bir türlü kabulüne yanaşılmaması ve yok "Kolomb siyaseti", yok "Kredi ekspansiyonu", yok "Kuyrukların fazileti" adı altında yeni sistemler keşfinin vehmedilmesi neticesidir. Buna favoritizmi de ilâve etmek caizdir. Bu "yeni sistem"lerin hepsi iktisad kitaplarında senelerdir yazılıdır ve bir tek başlık altında toplanmıştır: Enflasyonist sistem!

Şu anda ihtiyacını hissettiğimiz, bir zihniyet değişikliğidir. Halbuki ufukta dahi böyle bir işaretin bulunmaması son imkânların da 280 milyon altının yanına gömüleceği hususunda, niçin saklamalı ciddi endişeler veriyor.

Sekreteri, bu sefer hakikaten doğru laf etmiş, yardımın "bize atılan bir can kurtaran simidi" olduğunu ve ancak akıllıca kullanılırsa fayda vereceğini söylemiştir- İktidar bir Görülmemiş Başarıdan bahsetti. O kadar ki, gürültüden sakin kafayla düşünmeye, hakikatleri görmeye fırsat -veya arzu- bulamayan kalemler dahi kampanyaya katıldılar. İktidar sözcüleri ise, son politika hazretlerinden beri kaybettikleri çalımlarına, bu hava içinde, tekrar kavuştular. Bu haftanın ortasında ise Zaferin hoşuna gitmeyen sözler eden Günaltay ve Gülek aleyhinde takibata girişildi. Biraz para bulunur bulunmaz "takibat sistemi" gene yürürlüğe gireceğe benziyordu. Halbuki bize borç verenlerin bu borcu, D. P. muhaliflerini sindirsin diye vermediği muhakkaktı. , Nitekim ağır başlı New - York Times yardımın ilânından sonra Türkiye için "demokrat memleketlerin en az demokratı" dedi ve bundan duyulan esefi belirtti. Halbuki D. P. ye göre 1954'ten itibaren sık sık kapımızı çalan "Muazzam Zafer" lerden, "Fetih" lerden biri daha kazanılmıştı. İşte, iktisadi düzenimiz dünyanın -her halde dış politikamız gibi- hayranlığını, takdirini celbetmişti. Bir müddettir unutulan "Muazzam Kalkınma" ve "Nurlu İstikbal" lâfları tekrar piyasaya sürüldü. Muhalefete karşı ise, bu gürültünün verdiği cüretle en şiddetli hücumlar yemden başladı. Muhalefet vatana hıyanet yolundaydı! Muhalefet bu memleketin iyiliğini istemiyordu! O Muhalefet ki, zavallı, senelerdir İktidarı, İktidarın bugün kabule mecbur kaldığı şartları gönül rızasıyla benimsemeye davet ediyor, "paramızı ayarla", "kredileri dondur", "para basmaktan vazgeç", "İktisadi Devlet Teşekkülleri Merkez Bankasına el uzatmasınlar", "verimli yatırım yap" diye çırpınıp duruyordu.

Halk efkârına gelince o, bu büyük müjdeleri ilk defa işitmediği için, bu hafta içinde şüpheci nazarlarla gürültünün' dinmesini ve ortalığın berraklaşmasını bekliyordu. Kaç defa mesut istikbalin pek yaklaştığı, "önümüzdeki yıl" her yerin günlük, güneşlik olacağı iddia edilmiş, sonra bu mesut gün çok daha ileri atılmıştı.

Bir miktar doların haberiyle vezir rüyaları görenlerin, şimdi aynı oyunlara tekrar başlamaları bu mesut istikbali hiç te yakmlaştırmamaktadır. Hindistan geçenlerde Amerikadan 300 küsur milyon dolar yardım almıştır, bu da yetmemiş Rusyanın da kapısını çalmıştır. Buna rağmen Hindistanda hiç kimse, cennetin yeryüzüne indiğini iddiaya kalkışmamıştır. Hindistan biraz daha kemeri sıkarak, alınteri ve fedakârlık içinde iktisadi kalkınmasını gerçekleştirmeğe çalışmaktadır. Gözümüzün önünde bir de Suudi Arabistan misali vardır. Bu memlekete her yıl yüz milyonlarca dolar akmaktadır. Buna rağmen Suudi Arabistan yokluk içinde kıvranmaktadır, karaborsada doların fiyatı, resmi kurun hayli üstündedir, fiyatlar yükselmektedir ve dolar sıkıntısı yüzünden ithalât hemen hemen sıfıra indirilmiştir.

YENİ ALINAN BORÇLAR SEVİNÇLE KARŞILANDI!

Alâaddinin lambası ve mucizeler devri geçmiştir. Bu hafta içinde, hâdiseleri olduğu gibi göstermeyenler ve haksız ümitler uyandıranlar, çıkmazdan kurtulmak için bir "hep beraber fedakârlık" devrine girmemiz gerekirken bunun tam aksini, bolluk, refah, ferahlık vaad edenler, hattâ ucuzluk olacağını iddiaya kadar işi vardıranlar İktidara en büyük fenalığı yaptılar.

Baklava tepsisi

Pazar gecesi saat 22.45'de Maliye Bakanının "beklenen açıklama" sı büyük bir merakla dinlendi. Açıklama son derece renkli kalemlerle yazılmıştı. Polatkana göre 359 milyon dolar yardım ve kredi sağlanmıştı. Bu rakam, derhal dilden dile dolaştı. Fakat İktidar bununla da yetinmedi, ortaya, ikinci baskı olarak 759 milyon lâfı atıldı. Borçlarımız konsolide ediliyordu, bu sayede dış tediye imkânımız artacaktı. 1961' e kadar gecikmiş borçlarımızı ödemeyecektik. Polatkan bir de rakam söyledi: Gecikmiş borçlarımız -yani, vadesi geldiği halde ödeyemediklerimiz- 400 milyon dolar tutuyordu.

Maliye Bakanının beyanatı bu haftanın başında pazartesi günü gazetelerde çıktı ve anlayan gözler tarafından tetkik edildi. Ertesi gün buna, yerli ve yabancı kaynakların ilâve malûmatı katıldı. Durum şudur:

Bahis mevzuu 359 milyon doların 234 milyonu Amerika tarafından verilmektedir. Bunun 44 milyonu borç tecilidir. Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı 50 milyonu Almanya, 10 milyonu İngiltere. 15 milyonu diğer âza memleketlerce temin edilen ve üst tarafı Teşkilâtça karşılanan bir 100 milyon dolar sağlamaktadır. Teşkilâtça karşılanan 25 milyon dolar, Avrupa Ödeme Birliğindeki kredi kotamızın arttırılması neticesidir. Para Fonu da -kısa vadeli kredi verir. 25 milyon dolarla yardıma iştirak etmektedir.

Hibe ve borç

Haftanın başında bu duran açıklandığında pek çok kimse yapılan yardımın ne miktarının hibe olduğunu, ne miktarını ise borçlandığımızı merak etti. Fakat İktidar o bahiste tafsilât vermekten kaçındı. Zira bu 359 milyon doların 225 milyon doları sırtımıza yüklenen ve bir gün ödeyeceğimiz yeni borçtur. Sadece İktidarın, miktarı yüksek göstermek için 359 milyonun içine soktuğu mutad Amerikan yardımı -75 milyon dolar- ve gene mutad et, süt, buğday gibi ziraî mahsül yardımı -15 milyon dolar- ile "acil ihtiyaçlarımızı karşılamak üzere" açıktan verilen 25 milyon dolar hibedir. Bunun ancak son 25 milyon doları normalin dışında "taze yardım" dır. Yani Görülmemiş Başarı mutat Amerikan yardımının dışında 25 milyon dolarlık "taze yardım" ile 225 milyon dolarlık "taze borç" tur. 600 veya 750 milyonluk yardım lâfları hakkında şurada burada çıkan yazılar Görülmemiş Kalkınma edebiyatının alışılan tezahüratından

başka birşey değildir.

Bundan başka, 1961 yılına kadar itfası gereken 400 milyon dolar borcun ödenmesini secim senesi olan **1961 den sonraya -anlaşılan Osmanlı İmparatorluğunun borçlarını temizleyen C. H. P. ye, D. P. İktidarının borçları da miras kalacaktır!- bırakılması için çalışmalar devam etmektedir.' Halen, Zorlunun beyanatına göre, altı aylık bir ödememe müsaadesi elde edilmiştir.**

Yardımın miktarı bahsinde çıplak hakikat, hoşa gitse de gitmese de budur. Buna mukabil, milletçe sırtladığımız bu yeni 225 milyon dolarlık borcun nasıl ve ne kadar zamanda bize verileceği; ödeme şartlarının ve faizinin ne olacağı hususunda -ihtimal, milletin bu "teknik" tafsilâtı bilmesine lüzum görülmediğinden- en ufak bilgi verilmemiştir. Eee, devlet sırları da açıklanmaz ya!

Meşhur şartlar

Bu haftanın başında, milletin bilmesine lüzum görülmeyen "teferruat" bundan ibaret kalmadı. Hasan Polatkan, borç almak için şart kabul etmediğimizi ince bir üslûp içinde ifade etti. Söylediğine göre, her şey karşılıklı mutabakat içinde cereyan etmişti. Fakat bu da, arzulanan ıslahatı yapmak hususunda borcu verenlerle mutabakata vardığımızın itirafı değil midir?

Haftanın ortasında Paristen ve Amerikadan gelen haberler gösterdi ki, en kısa ifadesiyle "Kristof Kolomb siyaseti" ni terketmeyi Cumhuriyet Hükümeti taahhüt etmiştir.

Yetiş ey imkân !

Maliye Bakanının dediğine göre son borçları alırken hiç bir şart kabul etmemişiz. Mükemmel! "Peki ya bu yeni kararlar ne?" diye sorulunca sevimli Polatkan cevap veriyor:

"— Ha, onlar mı? Onlar, hükümetimizin 4 Aralık 1957 tarihinde B. M. M. ce tasvip olunan programının henüz tatbike konulabilmeleri için bir takım imkanların teminine intizar ediliyordu."

İnsanın aklına, halen rafta yatan programların rafta yatan kısımları geliyor. Hani Seçim Kanununun düzeltileceğini, memurları emekliye sevkeden kanunun huzursuzluk doğurduğunu filân söyleyen programlar.. İhtimal onların da tatbike konulabilmeleri için "bir takım imkanların teminine intizar ediyor".

Ah, şu imkânları milletçe üstadlara bir "temin" etsek hem onlar, hem biz bir rahatlayacağız, bir rahatlayacağız ki...

Yani bundan böyle, transfer kıymetlerden Server Somuncuoğlu ve Sebati Ataman "Kredi ekspansiyonu" veya "Kuyrukların fazileti" mevzulu konferanslarım Meclis kürsüsünde veremeyeceklerdir. Enflâsyonist siyaset terkedilmektedir. Artık bütçe masrafları azaltılacak, yatırımlar kısılacak, ziraî kazançlar vergilendirilecektir. İktisadi Devlet Teşekkülleri kendi yağları ile kavrulacaklardır. Banka kredileri dondurulacaktır. Dış ticaret anarşisine son verilecek, açıkça bir devalüasyona gidilmemekle beraber ithalâttan alınan vergilerle krediler de bir ithalât prioritesine göre kullanılacaktır. İşte, esas itibariyle bu şartlar kabul edildiği içindir ki milletlerarası bir kredi Türkiyeye verilmiştir.

Açıklanan şartlar

Polatkan pazar günü beyanatında bu şartlardan bazılarını açıkladı. Buna göre banka kredileri 30 Haziran 1958 seviyesinde dondurulmaktadır. Kredi hacmi bu seviyeyi aşılayacaktır. Merkez Bankasının âmme sektörüne yapacağı krediler de tahdit edilmektedir. İktisadi Devlet Teşekküllerinin Merkez Bankasından yıl sonuna kadar alacakları kredi, 400 milyon lirayı aşmıyacaktır. Bunun 250 milyonu Toprak Ofise aittir. Bakalım bu dar elbise içinde Toprak Ofis nasıl rahat edecektir. Zira Merkez Bankasının gediklilerinden olan Ofis, mahsulün 1958'den daha az iyi olduğu geçen yıl bile, 29.12.1956 - 28.12.1957 tarihleri arasında Bankadan 345.5 milyon lira çekmiştir.

Yatırımlar için de, hükümetin "tatbik, ettiği ve edeceği prensip" bunların "tediye muvazenesine en süratte müessir olacak sahalara yapılması" keyfiyeti olacaktır. Mazide

Bu hafta Zaferde çıkan bir ilân

Görülmemiş Kalkınma diyarında en kuvvetli reklâm: İstimlâki yoktur!

bu prensibin nasıl tatbik edildiği malûmdur! Metelik döviz getirmiyen, sadece döviz yutan "güzelleştirme yatırımları" bunun şaheser örneğidir. Karar bu sefer ciddi olarak sahneye konacaksa herşeyden evvel meşhur imarı durdurmak lâzımdır. Keza "size şunu yapacağız, bunu yapacağız" siyasetinin de -Polatkan Pariste bu şartları müzakere ederken Kurbanoğlu Çorumda demiryolu vadediyordu- unutulması gerekmektedir.

Dışarı ile münasebetlerde resmen "dolar 280 kuruş" tabusu muhafaza edilmekle beraber, düpedüz yüzde 322 nisbetinde bir develüasyona gidilmektedir. Bundan böyle doların alım satımı -milletvekilleri de dahil- 9 lira olacaktır, Merkez Bankasına dolar götüren 2.80 + 6.20 = 9 lira alacaktır. Yalnız, satışı nisbeten kolay olan krom, bakır ve afyon için prim 210, üzüm, fındık, incir için 280 kuruştur. Diğer ihracatçılara dolar başına 620 kuruş prim verilecektir. İhracatçılara -yani başlıca dolar satıcılarına- ödenecek prim, dolar alıcılarından gelen 6.20 lerle karşılanacaktır. Doğrusu Avrupa seyahatlerinin cazibesi bir hayli azalmıştır!

Karar, enflâsyonist siyasetin zaruri bir neticesidir ve bu adımı atmayı kabul etmekle hükümet isabetli bir iş yapmıştır. Yeni primler sadece prim anarşisini önlemekle kalmıyacak, ihracatı teşvik edecektir. Yegâne tehlike, ithal malları fiyatlarının % 322 artması dolayısı ile iç fiyatların yükselmeğe zorlanmasıdır. Mamafih kredi . musluklarının kısılması gibi iç tedbirler sayesinde bu tehlike önlenebilir ve bazı zaruri ayarlamalardan sonra fiyatların muayyen bir seviyede durması temin edilebilir.

Madalyonun bir yüzü

Elde edilen kredi miktarını küçümsemeye imkân yoktur. Artık normal sayılan Amerikan yardımına katılan bu 225 milyon dolar borç, işini - bilen bir idare için büyük bir nimettir. Fakat biz veya çocuklarımız tarafından bir gün ödenecek olan bu "taze kredi" 1950'den beri yaptığımız dış borçlar yanında gösterilmek istendiği kadar muazzam değildir. Halen Türkiyenin dış borçları 8 milyar Türk lirasını -1 milyar doların çok üstünde- aşmaktadır. Demek ki borçlara eklenen yeni krediler, eski borçların ancak dörtte birine ulaşmaktadır. Polatkanın dediğine göre, 1961'e kadar 400 milyon doların üstünde ticari borç ödemek lâzımdır. Bu ağır borç, yakın yılların iktisadiyat üzerindeki kötü tesirlerini göstermektedir. Nitekim bütçe gerekçelerinde verilen tediye bilançosu- rakamlarına göre. 1957 yılında Türkiye 278 milyonu ticari, 108 milyonu amme borcu ödemeleri olmak üzere 386 milyon lira -138 milyon dolar- borç ödemek zorunda kalmıştır. Bu miktar, ihracat gelirlerinin hemen hemen yarısına yaklaşmaktadır. Ancak ihracatın büyük ölçüde artması,, bu ağır borç yükünü tahammül edilebilir bir hale getirecektir. Ne çare ki ihracat, artmak şöyle dursun azalmıştır. Bu azalmaya rağmen D. P. İktidarı eline geçen bir kaç dolan imara veya ne döviz getiren, ne döviz tasarruf ettiren tesislere harcamıştır. İsraf son haddini bulmuştur. Yolların indirilip bindirilmesi -parayı veren- de Türk, kazanan da Türk olmakla beraber- büyük masrafa malolmuştur. Eğer bundan sonra da aynı istikamette ilerlenecek ve şehirlerin İkinci Fatihler, Üçüncü Fatihler tarafından fethi ameliyesine devam olunacaksa 225 milyon dolar borç kızgın güneş altındaki kar gibi derhal eriyecektir.

James H. Smith
Sonradan uyulan akıl

Erhardt
Hans Dayı!

Allahtan ki Türkiyeye yardım elini uzatan Sam Amcayla Hans Dayı karın güneşe dayanmayacağını gayet iyi bildiklerinden yardımın kullanılmasını şarta bağlamışlardır.

Madalyonun öteki yüzü

Şimdi mesele, kabul edilen şartların ne dereceye kadar yerine getirileceğidir. Bu haftanın başında iktidar kolları sıvadı ve tedbirlerin bir kısmını kararnameye bağlayarak ilan etti. Buna rağmen işlerini meçhule bırakmak istemiyen kredi vericileri kredinin hepsini birden vermiyecekler, gerekli tedbirlerin alınmadığına veya ciddiyetle tatbik edilmediğine kanaat getirirlerse muslukları kapıyabileceklerdir.

Tabii ki İktidara, yardımın bir sürü şarta bağlı olduğunu itiraf ettirmek imkansızdır. Polatkan ve Zorlu daha Paristeyken, kredilerin şartla verildiği haberini kati bir dille yalanlamışlardır. Polatkan pazar günü de aynı iddiayı tekrarlamıştır. Maliye Bakam şimdiden bir tevil yolu bulmuştur: Pariste alınan kararları, hükümet çok daha evvelden tatbike niyetli imiş gibi göstermeğe çalışmaktadır. Nitekim Bakan, Yeşilköye ayak basar basmaz yardımın "Hükümet programında yer alan tedbirlere inzimam edeceği" ni açıklamıştır. Hakikaten Menderes V. hükümetinin programında yer alan vaadler, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtının ileri sürdüğü şartlardan hiç farklı değildir. O zamanlar Muhalefet de bunları çok beğenmiş, biran evvel tatbikini, istemişti. Hatta Türkiyeye gelen Amerikan Dış Yardım İdaresi Direktörü Mr. Smith te hükümet programını övmüştü. Ne çare ki, diğer bir çok vaadler gibi, Menderes V. hükümetinin iktisadi sahada alacağını söylediği kararlar lafta kaldı. Enflâsyon arttı ve hayat 1957'ye nazaran daha zor tahammül edilebilir bir hale geldi. Polatkan, dışarıdan alınacak yardıma intizaren, hükümet programının kısmen sahneye konulmadığım söylemektedir. Demek ki kredilerin yüzü suyu hürmetine, unutulan program yeniden sahneye çıkmaktadır. Doğrusu, kredi veren memleketlere ayrıca teşekkür etmek lâzımdır.

İşin en zor tarafı

İster dışarının zoruyla, ister kendiliğimizden, alınan kararların tatbiki fedakârlıkları gerektirecektir. Bunun için de halk efkârının hazırlanması lâzımdı. Ne yazık ki zaferlere meraklı İktidar bunu yapmamış, halk efkârında haksız ümitler uyandırmıştır. Haksız ümit ekenle-

ün, sukutu hayal biçecekleri şüphesizdir. Masrafların kısılması, kredilerin daraltılması, yeni vergiler hiç değilse bir müddet için enflasyon üzerine bina edilen iş hayatında bir durgunluk yaratacaktır.

Meselâ halen alınan ilk karar, yani kredilerin dondurulması ticaret çevrelerinde büyük bir memnuniyetsizlik uyandıracak, muhtemelen bazı iflaslara sebep olacaktır. Esasen mevduatın çekilmesi dolayısı ile bankalar bir aydır kredileri mecburen kısmak sorunda kalmışlardı. Bu durum ticaret erbabıma feryatlarının yükselmesine sebep olmuştur. Ticari mahfiller halen kredilerin arttırılmasını beklemekteyken umduklarının tam aksini bulmuşlardır. Kararın tatbikini önlemek veya hiç değilse kendi gemilerini kurtarmak için nüfuslu ticaret ve sanayi erbabının çok geçmeden bakanlık kapılarına koşacağı şüphesizdir.

Kredilerin hangi malların ithaline tahsis edileceği de ayrı bir derttir. İthalâtçılar en kârlı mallan getirebilmek imkânlarını bulmak için ellerinden geleni yapacaklardır. En mühimi, yardımın ihracat kapasitesini arttıracak şekilde kullanılmasıdır. Ancak ihracat artarsa, yeni kredilerle de artan ağır borç yükünü

BİR YARDIMIN HİKAYESİ

Geçen haftanın ortasında, Paristeki müzakerelerden sonra Avrupalı bir mütehassıs Türkiyeye yardımın mahiyeti hakkında bilgi isteyen bir gazeteciye "Tıpkı Fransaya yapılan yardım gibi" cevabını verdi. Hakikaten 1958 başında Fransa da Amerika, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı ve Para Fonundan 655 milyon dolar temin etmişti. Eski borçların ödenmesinin geciktirilmesi hesaba katılmazsa, net kredi, 450 milyon dolar civarındaydı. Yardımın yarısını Amerika, geri kalanını Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı çerçevesinde Batı Almanya başta olmak üzere Avrupa memleketleri vermişti.

Kredi hikâyesi -tıpkı Türkiyede olduğu gibi- Fransada da, milletlerarası mütehassısların ziyaretiyle başladı. Alman Von Mongold -Türkiyeye de geldi- ve bilhassa Para Fonunun aksi büyükbaba tipli iktisatçısı Per Jacobsen bu işe memur edildiler. Gözlüklü ve siyah şapkalı Jacobsen'i Fransız Hükümetinin kendisine tahsis ettiği son model Citroen'in içinde hergün Rue de Rivoli'deki Maliye Bakanlığına gelirken görmek mümkündü. Pariste kaldığı iki hafta zarfında Jacobsen askeri kredileri, âmme yatırımı projelerini, mesken kredilerini, devletin câri masraflarını, emisyon ve kredi meselelerini İnceledi. Tabii ki bütün bu işler büyük bir gizlilik içinde yapılıyordu. Fakat bazı haberler basına sızmakta gecikmedi. Meselâ ciddi Le Monde, Jacobsen'in Fransanın takip edeceği iktisadî siyaseti dikte ettiğini yazdı. Maliye Bakanlığı bu haberi tekzipte gecikmedi. Polatkan ve Zorlunun Paristen Anadolu Ajansına verdikleri beyanata çok benziyen bu tekzipte "Yardımın verilmesi için hiçbir siyasî -Cezayir meselesinin halli- ve iktisadi şart bahis konusu değildir" deniyordu. Mamafih birkaç gün sonra Fransız Başbakanı "şerefe aykırı hiçbir şartın kabul edilmiyeceğini" söyliyerek baklayı ağzından çıkardı. Demek ki, şerefe aykırı olmıyan şartlara "evet" deniliyordu.

Ankaradan Başbakanın hususi temsilcisi, yardım temininde mütehassıs Jean Monnet Washington yolunu tuttu ve oradan mesut bir haberle döndü. 655 milyon dolar kredi temin edilmişti. Orly Hava Meydanına ayak basan Monnet, tıpkı Yeşilköyde konuşan Polatkan gibi "hükümetin muvaffakiyeti" nden söz ediyordu. Dostların büyük ölçüde kredi açması, Fransız iktisadiyatının sağlamlığının deliliydi.

Fakat Fransız halk efkârı vaziyeti kavradı. Gazetelerde "Fransa Amerikaya bir koltuk değneği verdi", "Dış ödemeler için oksijen balonu geliyor", "Fransız İktisadiyatı vesayet altına alındı" şeklinde haberler çıkıyordu. Bu lâflar Kasım Gülekin "cankurtaran simidi" nden herhalde daha az. nazikti. Fakat hakikati ifade ettiklerinden şüphe yoktu.

Fransız basını, yardımın hakikî sebeplerinde de yanılmadı. Bir gazete "Amerika bize bir defa daha yardım elini uzatmaktadır. Yardımı reddedebilir miydi? Hayır! Zira hür dünyanın Frank bölgesi gibi mühim bir kısmının çökmesi, Amerika için ciddî bir askerî mağlûbiyetten farklı olmıyacaktı" diyerek, yardımın siyasi veçhelerini belirtti. Yalnız Amerika ve Almanya kredilerin -meselâ Cezayir harbi için- çarçur edilmesini istememişti. Bu sebeple yardım, birçok şarta bağlanmış ve milletlerarası mütehassıs Jacobsen bunun için Parise gönderilmişti.

Şartların ne olduğu çabucak öğrenildi. Fransız ve Amerikan Hükümetlerinin yayınladıkları tebliğler ve Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtının bir sözcüsünün yaptığı konuşma, bu meseleye ışık getirdi. Amerikan tebliği, Fransanın hazırladığı "malî plân" nazarı itibare alınmak suretiyle anlaşmanın imzalandığını söylüyordu. Fransız tebliği ise her üç ayda bir Parlâmentoya iktisadi durumun tablosunu çizen bir raporun sunulacağı, alınan tedbirler bütçe açıklarını azaltmaya kâfi gelmezse yeni çarelere başvurulacağını, kredi kontrollerinin arttırılacağını bildiriyordu. En vazıh bilgiyi, Amerika ve Almanyanın gerisine gizlenmeyi tercih ettikleri Avrupa İktisadî İşbirliğinin sözcüsü verdi. Sözcüye göre,

1 — Fransanın bütçe masrafları için bir hudut çizilmiştir. Masraflar bu hududun üstüne çıkamaz. Bütçe açığı belli bir miktarı -600 milyar Frank- aşmıyacaktır.

2 — Fransa, Merkez Bankasına başvurmaktan kaçınacağını taahhüt etmiştir.

3 — Orta vadeli mesken kredileri ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin yatırımları kısılacaktır.

4 — Banka kredileri tahdit edilecektir.

5 — Fransa, tedricen lisans usulünden vazgeçerek dış ticareti ni serbest bırakacaktır.

Fransa daha evvel doların kurunu 350 Franktan 420'ye geçirerek parasının dış değerini düzelttiği için bir para ayarlaması bahis konusu olmadı.

Tabii ki şartların kabulüyle iş bitmemektedir. Şartların ne dereceye kadar yerine getirileceği daha mühim bir mevzudur. Büyükbaba tipli Per Jacobsen, Parisi ziyareti sırasında bilhassa bu mevzu üzerinde durdu. Jacobsen basit, fakat en tesirli yom bulmuştu: Krediler kısım kısım verilecekti. Eğer taahhütler yerine getirilmezse kremlerin hemen kısılması mümkündü. Sam Amcanın vazifelendirdiği kurt iktisatçı Jacobsen, rasathanesinin teleskoplarım Paris üzerine çevirmişti. Enflâsyonu önlemek için Fransanın aldığı tedbirlere göre kredi musluğunu açıp kapayacaktı. Bu durumda Fransız Hükümetleri Jacobsen'in "Bütçe muvazenesizliğinin bütün sebepleri ortadan kaldırılmalıdır. Ayrıca iş adamları, işçiler, Fransız halk efkârı girişilen gayretleri neticesiz bırakması mümkün olan fiyat ve ücret arttırmalarından, yeni kredi taleplerinden kaçınmalıdır" sözlerini kolayca unutamadılar.

İşte Türkiyeye açılan krediler için, Avrupa İktisadî İşbirliği mütehassısı "tıpkı Fransaya yapılan yardım gibi" derken zihninde bu "taahhüt listesi" vardı.

ödemek ve yoklardan -geçici olarak değil- kurtulmak mümkün olacaktır. Aksi halde sekiz senede sarfedilen 280 milyon altının bile bizi düşmekten kurtaramadığı sıkıntılar daha feci bir şekilde başlıyacaktır. O halde kredilerin geçici bir ferahlık uğruna feda edilmemesi, yarını düşünerek kısa zamanda ihracatı arttıracak veya zaruri ithalâtı kısacak istihsal sahalarına yöneltilmesi lâzımdır. Yani bugünkü üç aylık beylik için yarın tehlikeye atılmamalıdır. . Gelgelelim resmî propaganda derhal refah türkülerine başlamıştır.

Ancak halk efkârının zamanında aydınlatılması ve sarih bir iktisadi siyasetle ortaya çıkılması bu ve bunun gibi mahzurları önliyebilirdi. Ne var ki sekiz yıldır takip ettiği siyasetin tam tersini sahneye koyacağını söylemeğe- İktidarın cesareti yoktur. Bu sebeple alınması zaruri olan tedbirlerin yürütülmesinde büyük güçlükler çekecek ve aydınlatılmıyan bir halk efkârının desteğinden mahrum kalacaktır.

D.P.

Üç cereyan

Geçen haftanın sonunda garip bir hâdise oldu. Anadolu Ajansı ve Radyolar bir davet neşrettiler. Daveti D. P. Genel Başkam Adnan Menderes yapıyor ve kendi Meclis Grubunu 8 Ağustosta toplantıya çağırıyordu. Genel Başkanın son derece nazik olduğu ve milletvekillerinin azami derecede hoşuna gitmeye çalıştığı davetin lisanından kolaylıkla anlaşılıyordu. Arkadaşlarının teşriflerini hassaten rica ediyor, adeta, tatillerini yarıda bıraktırdığından dolayı özür diliyordu.

Hadisenin garip tarafı şudur: Anadolu Ajansı ve Radyolar bu daveti fütursuzca yayınladılar. O Anadolu Ajansı ve Radyolar ki, Server Somuncuoğlunun emriyle C. H. P. nin bundan evvelki aynı mahiyette davetini parası ödenmiş ilân olarak dahi yayınlamayı reddetmişlerdi. Halbuki şimdi, daveti yapan Adnan Menderes, toplantıya çağırılan da D. P. Meclis Grubu olunca Server Somuncuoğlu itirazı hatırından dahi geçirmiyordu. Pek az şey Türkiyede nasıl bir rejimin mevcut bulunduğunu ve "partizan idare, partizan idare" diye feryat eden Muhalefetin ne kadar haklı olduğunu bu küçük misalden daha iyi ortaya koyabilirdi. Nitekim geçen haftanın sonunda bir çok insan -üstelik bunların hepsi C. H. P. li de değildi- spikerler "D. P. Genel Başkam Adnan Menderes"-in davetini okurlarken boğazlarına bir yumruğun tıkıldığını hissettiler. Bu yumruk haksızlık yapıldığını, açıktan zor kullanıldığını, meselâ sokakta bir adamın küçük bir çocuğu dövdüğünü görenlerin boğazlarına tıkılan yumruktur ve doğurduğu his "tehlikeli bir çaresizlik" tir. Hakikaten Anadolu Ajansı ve Radyolar, her türlü kanunu, usulü ve aklıselimi, hakkı bir kenara iterek "gözlerin içine baka baka" D. P. nin davetini yayınlar, C. H. P. ninkini yayınlamazsa boğazına yumruk tıkılan vatandaş için yapacak bir şey yoktur. Ama bu "tehlikeli çaresizlik" akıllı iktidarların mutlaka önlemeye çalıştıkları bir histir.

Uzun sürecek toplantı

Davet, yayını anış tarzı hariç, hayret uyandırmadı. Bu haftanın başında Ankarada bir muhalif milletvekili :

Adnan Menderes
"Görüyorsunuz ne kadar kolay!"

"— Dış politikası hezimete uğramış lider elbette ki bu hezimetin en ziyade akis , uyandırdığı bir sırada Muhalefetin karşısına çıkmayacaktır; şimdi, hem o hezimetin unutturulması ve hem de D. P. Meclis Grubu azalarının gözlerinin kamaşması için nihayet yarın müştereken ödiyeceğimiz bir borcun şartlar kabul edilerek temini Görülmemiş Başarı olarak ilân edilmektedir. Böyle bir hava içinde lider, İnönünün karşısına çıkamasa bile, kendi Grubunun karşısına fatih edasıyla bir an evvel çıkmak fırsatını kaçırmıyacaktır" 'dedi.

Başkentte tahmin edilen, haftanın sonunda cuma günü saat 15'de D. P. Meclis Grubu toplandığında Genel Başkan Menderesin toplantı açıldıktan sonra salona gireceği ve destekleyicileri tarafından sürekli şekilde, alkışlarla karşılanacağıdır. Bu, Grubun havasını verecektir. Müteakiben bizzat Genel Başkan -Zaferin tabiriyle- Görülmemiş Başarıyı arkadaşlarına anlatacaktır. Menderesin izahatı pembe rengin hakim bulunduğu bir tablo olacaktır. Senelerden beri halka söylenilen "Refah yarın geliyor" şarkısı böylece, D. P. milletvekillerine, yeni imkânların trompetlerinin de arttırdığı bir tonda tekrarlanacaktır. Genel Başkan kendi Grubuna, alınan yeni borçların temini sırasında alakalılara yapılan ıslahat vaadlerinin tahakkuku için kabulü gereken yeni iktisadî tedbirleri de teferruata asgari derecede inmeye gayret ederek çıtlatacak, bunlar için bir prensip kararı almaya çalışacaktır.

Toplantı bir günde bitmeyecektir, zira iktisadî tablo için paletin bütün pembe boyası kullanıldıktan sonra sıra Muhalefetin tutumuyla tabii meşhur "İnönü meselesi" ne gelecek ve fırçalar alabildiğine kara renklere bulanacaktır.

İlk ihtimal: Artık halledelim!

Bu haftanın ortasında D. P. milletvekilleri başkente yavaş yavaş gelirlerken aralarında üç cereyanın bulunduğu görülüyordu. Çarşamba gününden itibaren Anadolu Klübü ve Ankara Palasın salonları dolmaya başladı. Üç cereyanın birincisi, bu Muhalefetle çalışılamıyacağına göre, hazır hava da müsaitken işi temizlemek, vatan ihaneti olduğu sabit -Zaferce sabit- hareketlere mani olacak yeni tedbirleri getirmekti. İktidar işte, bir Görülmemiş Başarı kazanmıştı. -Yani, borç bulmuştu!- Elimize şimdi dünya kadar para ve imkân geçecekti: -Yani, bu borcu kullanacaktık!-. Bir yandan Muhalefetle, İnönünün tahrikleri, Gülekin isyana teşvikleriyle uğraşılacak, diğer taraftan sağlam iktisadi sistem kurulacaktı. Buna imkân var miydi? Olmazdı böyle şey.. Zaten sekiz senedir İktidar, hep Muhalefetin yüzünden memleket işlerini halledememişti. Muhalefetin hangi yolda olduğunu gelsin de, İçişleri Bakanı Gedik anlatsındı. Bunların yapmadıkları yoktu, yapmayacakları yoktu. Dinsindi artık bu fitne! Bu fitne diner dinmez D. P. İktidarı rahata kavuşacaktı.

Fitne nasıl dinecektir? Bunu İçişleri Bakanı Gedik başarıyla dindirebilir. Mesele, Grubun ona bu yetkiyi vermesidir. Bir prensip karan alındı mı, Muhalefete "metelik verilmeyeceği" tasvip olundu mu, Muhalfetle "ciddi şekilde meşgul olunacağı" muvafık görüldü mü, dâva halledilmiş sayılacaktır!

Cuma günü D. P. Meclis Grubunda hazır bulunacakların içimle hafızaları nisyan ile malûl olmayanlar, 1956 yazında duydukları bir edebiyatı mutlaka tebessümle hatırlayacaklardır. O zaman İktidar liderleri Meclisten görülmemiş bir sürat içinde meşhur "kanunlar trilojisi"ni geçirmişlerdi. Trilojinin esas unsuru Millî Korunma Kanunuydu. Gaye hayatın ucuzlatılması, karaborsa ejderinin yere serilmesiydi. İktidar liderleri son derece açık şekilde teminat vermişlerdi: Bu kanun geçerse bütün sıkıntılar ortadan kalkar! Fakat bir küçük şartları vardı: Onunla beraber Meclis Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerini yasak etsin, Basını da sımsıkı bağlasın. Bizzat D. P. Genel Başkanı bunlar yapılmadan Milli Korunma Kanununun fayda vermeyeceğini söylemişti. Trilojinin lanıp "1946 ruhu"na dönülmesini istemektedirler. Bunların kanaatince D. P. antidemokratik yola iktisadî sıkıntıların, huzursuzluğun zoruyla girmiştir. İşler bozulunca, "hükümet etme"nin kolay olmadığı görülünce tek parti özlenilen bir rejim sayılmış, dertlerin duyrulmaması dertlerin halledilmesine tercih olunmuştur. Madem ki dertler azalacaktır, madem ki iktisadî vaziyet salâh bulacaktır o halde vatandaşı hakikaten meyus eden tahditler kaldırılmalı, tenkit ve murakabe kabul edilmeli, rejim feraha kavuşturulmalıdır. O takdirde, bizzat iş başında bulunanlar evhamlardan kurtulduklarını, rahatladıklarım hissedeceklerdir. O takdirde, Muhalefetin saçtığı fesat tohumları müsait vasat bulmamaktan saçıldıkları yerde sönüp kalacaklardır.

Doğrusu istenilirse bu " Yaylacı-

D. P. milletvekilleri Büyük Mecliste
Alkış tutacaklar

kabulünden bu yana neticenin D. P. için ne olduğu hiç kimsenin meçhulü değildir.

Şimdi, "Artık halledelim" cereyanının şampiyonları -sembolleri Dr. Gediktir- aynı havayı çalacaklardır. Muhalefet vatan sathına fesat tohumu saçarken Görülmemiş Başarı ile sağlanan imkânların lâyıkıyla kullanılmasına imkân yoktur; hükümetimize evvelâ rahat nefes aldırtmış)

İkinci ihtimal: Toparlanalım!

Fakat bu haftanın ortasında Ankaraya gelen D. P. milletvekillerinden bir başka grup tamamıyla, aksi kanaattedir. İspat Hakkının artık 1 numaralı taraftarı olan Dr. Mükerrem Sarol ve arkadaşları bilâkis, memlekette D. P. lehinde bir hava yaratıldığına göre bundan faydalar" grubu, milletin büyük bir kısmının ve hele tarafsızların tamamının arzusuna tercüman olmaktadırlar. Hakikaten geçen haftanın sonunda, bir dış yardım aldığımızın ilânından itibaren gazeteler sadece bu arzuyu ifade ettiler. Hattâ, İktidara taviz dahi vererek.. Meselâ Nadir Nadi normal demokratik rejimlerde insanı yadırgatacak bir "damara basmak" keşfetti ve bugünkü hale gelmemizin bir sebebi olarak da, "Muhalefettin İktidarın damarına basması" nı gösterdi! Herkes, inanmasa da, "Artık İktidar, C.H.P, nin 1947'den itibaren girdiği yola girse, şu partizan idareye son yerse, insan haklarına herkes için müsavi saysa" diye dua ediyor ve sakatlığı anlaşılan yolun terkedilmesini temenni ediyordu.

Okuyucu mektupları

Demokrasi hakkında

Çok partili hayata girdikten bir buçuk sene sonra 15 Temmuz 1947 tarihinde o zamanın Cumhurbaşkanı İnönü, yeni kurulan demokrasimizin hangi ana temellere dayanması icap ettiğini pek iyi anlamış ve Devlet Reisinin, idare Amirlerinin, İktidar ve Muhalefet partileri muvacehesindeki durumlarını belirterek "Her iki partiye karşı kendimi müsavi derecede vazifeli görüyorum" demişti. İnönü idare âmirleri ve bilhassa valiler için de "... fakat meşru ve kanuni siyasi partilere karsı tarafsız ve eşit muamele mecburiyeti, siyasi hayat emniyetinin temel şartıdır" demek suretiyle demokrasi dâvasında ne kadar samimi olduğunu daha o zaman göstermişti.

Bir Devlet Reisinin onbir sene önce söylediği bu sözlerle, bugünkü durumu ve bir Bakanın bir idare amirine "Partizan olmıyan vali istemiyorum" tarzındaki sözlerini ve Sayın Cumhurbaşkanımız Bayarın D. P. harfleri bulunan bir bastonu taşımak suretiyle bir partinin Cumhurbaşkanı olduğunu ihsas etmek istemesini düşünüyorum da, demokrasi dâvasında ne kadar gerilemiş olduğumuza üzülüyorum.

H. Fehmi — Ankara

*

Politikacılar hakkında,

CHP. den D.P. ye transfer edilen S. Atamanla S. Somuncuoğlunun Menderes V. kabinesine alınması birçok D.P. milletvekilleri, efkârı umumiye ve sizler tarafından çok yadırgandı. Halbuki ortada garip bulunan hiçbir şey yok! Zira Ataman, 1950 seçimlerinde D. P. İktidara gelirse memleketin türlü yönlerden maruz kalacağı sıkıntıları hararet ve belagatla anlatmış ve halkı D. P. ye rey vermemeğe davet etmişti. Somuncuoğlu da 1950 ve 1954 seçimlerinde aynı sözleri söylediği gibi B. M. M. de 1955 den evvelki tenkitlerinde de Menderesin mali ve iktisadi politikasının memleketi içinden çıkılması çok güç bir uçuruma sürüklediğini belirtmişti.

Şimdi bu iki zeki zatın, bütün dedikleri tahakkuk etmiş ve ne kadar uzak görüşlü oldukları meydana çıkmıştır. Sayın Başbakanımızın uzak görüşlülüklerini bizzat müşahede ettiği bu iki milletvekilini Hükümetine alarak onların bu feraset ve hasletlerinden faydalanmaya çalışmasında garip bulunacak ne var sanki?..

Nevzad Üstüner — Ankara

Üçüncü ihtimal: Statüko kalsın!

Bu iki kutbun ortasında, D. P. Grubunda bir üçüncü cereyan haftanın ortasında Ankarada seziliyordu. Ne vardı? İste, memleket gül gibiydi.. Ne Muhalefetin şikâyetleri, ne Dr. Gedikin endişeleri haklıydı. Adalet istiklâli, Basın hürriyeti, Seçim emniyeti.. Bunlar 1958 Türkiyesinde "ihtiyaca yeter" derecede mevcuttu. Miting yapmanın faydası neydi? Gazeteler yazmıyorlar, muhalifler konuşmuyorlar mıydı ? Dr.Gedikin endişelerine gelince, yok İsmet Paşa Rus elçisiyle görüşmüş, yok Nasıra mesaj gönderiyormuş, yok Kasını Gülek Irak ihtilâlinden dem vurarak halkı ayaklanmaya teşvik e - diyormuş, bunlar üzerimde durulmağa değer meseleler değildi. Hükümet kendi işine bakmalı ve mevcut tedbirlerle iktifa edip daha verimli olmaya çalışmalıydı. Biz bize benzediğimize göre "bünyemize en uygun rejim'i de keşfetmiştik. Bunu ne ileriye, ne geriye götürmeye lüzum vardı. Şimdi dış yardım da bulmuştuk, daha ne istiyorduk?

Üçüncü cereyan başkentin siyasi çevrelerine bu haftanın ortasında, D. P. Meclis Grubunun tam arifesinde en kuvvetli cereyan olarak göründü. Halbuki, içinde bulunduğumuz çıkmazda kalmanın tek yolu bu cereyanın başarı kazanması ve statükonun düşünülebilecek en iyi statü olduğuna D. P, Meclis Grubunun karar vermesidir. O takdirde dış yardımın bize içerde yapacağı, -tabii D. P. ye de..- en büyük yardım körletilmiş olacaktır ve huzursuzluk devam edip gidecek, mürakabesizlik neticesi israflar iki sene içinde 'bizi ye--den borç aramaya sevkedecektir. Fakat Menderes kendi Grubuna bu haftanın sonunda bir Görülmemiş Başarının mimarı olanak, kuvvetli şekilde gireceğinden rejimi ıslah ancak o, "Yaylacılar"a meylederse gerçekleşecektir.

Bunun içinse, fazla bir ümit yoktur.

Seçimler yapılacak

Buna mukabil, D. P. kendisini -muvakkaten dahi olsa- şimdi avantajlı gördüğünden Muhtar ve Belediye seçimlerine süratle gitmek niyetindedir. Dış yardımın sağladığı hava kaybolmadan ve seçim usulleri değiştirilmeden- Belediye seçimleri işinin hallediliverilmesi bu haftanın ortasında Ankaranın Demokrat çevrelerinde tarafta topluyordu. Hattâ aynı hava içinde D. P. Kongrelerinin, Büyük Kongre dahil, bitirilivermesi de yüksek kademelerde arzuya şayan bulunuyordu. Dış yardımım bir kısmının hemen istihlâk maddesi şeklinde piyasaya sürülmesi ve piyasada bir ferahlığın yaratılması bu taktiğin birinci perdesini teşkil edecektir.

Her halde D. P. Meclis Grubu, mühim kararlar almak mevkiindedir ve çalışmalar, fazla çetin olmasa da, uzunca süreceğe benzemektedir; Grubun toplantıları boyunca milletvekillerine Cumhurbaşkanı Bayar ve Başbakan Menderes Çankayada ve muhtemelen Marmara köşkünde toplu veya daha mahdut, çeşitli davetler yapacaklardır.

C. P. H.

Sakin adam

Bu haftanın ortalarında Türkiyede İktidardan Muhalefete, Basından Piyasaya, müstehlik vatandaştan müstahsili vatandaşa hemen herkesin heyecan içinde bulunduğu sırada hâdiseleri bir adam Heybeliadada, son derece sakin, son derece soğukkanlı bir halde, fakat büyük dikkatle takip ediyordu. Heybeliadanın bir zamanlar Lozan Zaferi adını taşıyan, fakat İktidar değişikliğiyle beraber Refah Şehitleri adını alan caddesinden geçenler tahini renkteki kârgir evin balkonunda oturan ve ekseriya bir şeyler okuyan veya küçük torunuyla oynayan bu beyaz saçlı adamı muhabbetle seyrediyorlardı. Beyaz saçlı adam İsmet İnönüydü.

Muhalefet lideri, Cumhuriyet Hükümetinin yeni bir borç bulduğunu geçen haftanın sonlarında haber aldı. Bu, İnönü için sürpriz olmadı. Zira Muhalefet lideri bir kredi bulmak için temaslar yapıldığım biliyordu. Hattâ geçen haftanın başında, Ankaradayken, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı çerçevesi içinde Türkiyeye aşağı yukarı 200 milyon dolarlık bir kredi açılacağı kendisine haber verilmişti. İsmet İnönü bu

Şemsettin Günaltay
İşin politikası

kredinin tâhakkukunu hem temenni, hem talimin ediyordu. 'Memleketin böyle bir "kan verme" ameliyesine muhtaç bulunduğu Muhalefetin evvelden beri söylediği' şeydi. Kan alabilmek için bir takım ıslahatın yapılmasını ise C. H. P. sözcüleri 1954' ten beri tekrarlıyorlardı. Türkiyeye yeniden borç verildiği öğrenilence İnönü, İktidarın bu ıslahat hareketine girişmek, yani tuttuğu yanlış yoldan dönmek niyetinde olduğunu kabul ederek memnunluk duydu. Fakat hemen arkadan İktidar bunu bir Görülmemiş Başarı şeklinde propagandaya kalkışınca Muhalefet lideri bir tün, belki de C. H. P. İktidarı tarafından ödenecek bu yeni dolarların da iç politikaya âlet edilme temayülü karşısında dudağım bükmekten kendisini alamadı. Herkes iktidardan ne bekliyordu, İktidar ne yapıyordu!

İsmet İnönü bu hafta zamanının çoğunu üç lisanda gazete ve mecmualardan -İngilizce, Fransızca, Almanca- dünya hâdiselerini ve bunların bizimle alâkalı kısımlarını takiple geçirdi. Bilhassa bize açılan yeni kredilerin mahiyeti hakkında o kaynaklardan bilgi edinmeye çalıştı. Okudukları ile İktidar ileri gelenlerinin söyledikleri arasında fark vardı. Vaziyete doğru bir teşhis koyabilmek için İstanbuldaki ve Ankaradaki iktisatçı, maliyeci arkadaşlarından raporlar istedi, bunları alâkayla inceledi. Bunları yaparken bir devlet adamı olgunluğunu, basiretini ve ihtiyatını elden kaçırmadığı görüldü. Ne büyük gazete manşetleri, ne İktidar sözcülerinin Görülmemiş Basarı edebiyatı ve ne de bâzı C. H. P. lilerin "bu, beş para etmez" iddiaları İsmet İnönünün hükümleri üzerine tesir etti. Bilâkis, hâdiselerin hakiki mahiyetine nüfuz etmeye çalıştı. Haftanın ortasında Muhalefet liderinin hem İktidarı ve hem de Muhalefeti böylesine heyecana veren mesele hakkında son derece sarih değil ama bunun mahiyetini tamamile kavrayan bir fikri vardı.

Milletvekillerinin heyecanı

Buna mukabil haftanın başında Ankarada, C. H. P. çevrelerinde, biraz da hâdiselere kuş bakışı bakamamaktan doğan bir heyecan havası hüküm sürüyordu. Ankarada bulunan Muhalefet çevreleri hemen daima bu mevzu ile meşgul olduklarından, ister istemez mübalâğaya kapıldılar. Hele D. P. Grubunun, muhtemelen Meclisi toplantıya çağırmak üzere hafta sonunda toplanma kararı bir çok C. H. P. milletvekiline "fenersiz yakalanmak" endişesi ilham etti. Nitekim haftanın başlarında Meclisteki C H. P. Grubunda bir araya geldiler ve hazırlıklı bulunmak için ne yapılması gerektiği noktasında durdular. C. H. P. Grubu da pek âlâ toplantıya çağırılabilir ve durumu müzakere edebilirdi. Zira başkentteki Muhalefet çevrelerinin kanaatince

İsmail Rüştü Aksal
İktisadın politikası

yeniden borç almanın bir Görülmeni iş Başarı diye gösterilmek istenmesi İktidarın son zamanlarda birbirini takip eden başarısızlıklarını örtbas etmek maksadıyla girişilmiş bir taktik hareketinden başka bir şey değildi. Gazetelerin de, tıpkı Millî Korunma Kanununun çıktığı günlerde olduğu gibi birbiri arkasına pembe haberler vermesi bu çevreleri heyecanlandırdı. Bir şeyler yapmak, hakiki vaziyeti millete duyurmak lâzımdı.

Akortsuz sesler

Bu sebepledir ki haftanın başlarında dört ayrı ses, esası birbirine benzeyen, fakat hâdiseler hakkında gerekli bilgiye sahip olunmadığından muğlak ve umumî mahiyette fikirler söylediler. Faik Ahmet Barutçu, Şemsettin Günaltay, Kasım Gülek ve Ferit Melen gazetecilerin devamlı ısrarları karşısında konuştular. Söyledikleri daha ziyade bir takım temennilerden ibaretti. Yoksa, kısmen Melen hariç, ortaya ciddi bir teşhis atmadılar. Bundan da anlaşıldı ki "Yardım bombası" Muhalefet partisinde de, tesirinden çok gürültüsü sayesinde bir panik yaratmıştır. Siyasi havanın Muhalefet için böylesine müsait gittiği bir sırada İktidarın patlattığı bomba şaşkınlık uyandırdı.

Fakat partinin Araştırma Bürosu, işte böyle bir anda, haftanın ortasında kendisinden beklenilen vazifeyi yaptı ve siyasi kargaşalığı ortaya ilmî düşünceler atarak kısmen dağıttı.

Hakikaten salı günü, öğleden sonra saat dörtte, Ankaradaki gazeteciler bir kaç gündür aradıkları adamı karlılarında buldular. O gün İsmail Rüştü Aksal oldukça yorgun, ama memnun görünüyordu. Pazartesi gününden beri bazan Araştırma Bürosunda, bazan evinde, bazan da yazıhanesinde çalışmış, mevcut bilgilerle evvelâ bir analiz, sonra sen-

Açıklanmayan Neticeler

Zaman zaman gazetelerde hakikaten heyecan verici haberler: çıkıyor. Hem heyecan verici, hem endişe.. Üstelik bunlar, her halde tesadüf, iç politikanın en hararetli, en tartışmalı bulunduğu sıralara rastlıyor. Bunun üzerine, bilhassa İktidar çevreleri "Aman dikkat, su Uyur düşman uyumaz!" nasihatini açıkça veya kapalı şekilde tekrarlıyorlar. Bilhassa D. P. milletvekilleri arasında bu nasihatlar ziyadesiyle fazla muhatap buluyor, birlik halinde kalınması, tesanüt gösterilmesi âdeta mecburiyet haline sokuluyor, milli ve memleketçi hisler harekete geçiriliyor.

Hâdiselerin buraya kadar olan kısmında bir garabet yoktur. Garabet ondan sonra başlıyor: İç politikanın o en hararetli, en tartışmalı devri geçiştirilince heyecan verici, endişe verici haberlerden bir daha ses seda çıkmıyor. Ta, yeniden böyle bir devir gelip çatıncaya kadar..

Bundan aylarca evvel Anadolu Ajansı ve Radyolar Türkiyeye, hattâ dünyaya müthiş bir suikast haberi yayınladılar. İki Bakan otomobiline Ankarada Bâlâ yolunda ateş edildiği bildirildi, tebliğler neşredildi. Sonra, hâdiseye bir neşir yasağı kondu. Yasak hâlâ meriyettedir. Fakat resmî makamlar o mevzuda en ufak bir açıklama yapmamışlardır. Suikastın failleri yakalanmışlar mıdır, cezalarını çekmişler midir, meselenin iç yüzü nedir, işin içinde komünist parmağı mı vardır? Bütün bunlar tamamile meçhuldür.

Başka bir hâdise daha aradan aylar geçtiği halde, sessizce kapanıp gitmiştir. Bağdat Paktının Ankara Toplantısı sırasında Amerika Dışişleri Bakanı Dulles buradayken Kavaklıdere yolundaki Amerikan Elçiliğinin bahçesine bir bomba atamıştır. Anadolu Ajansı ve Radyolar bunu ilân etmiş, tahkikata girişildiği bildirilmiş, fakat arkadan gene bir neşir yasağı konmuştur. Neşir yasağı konmadan gazetelere hâdisede yabancı tahriki bulunduğu, bunun solcu elemanların marifeti olduğu yolunda ipuçları verilmiştir. Fakat o gün bugün bomba hâdisesi hakkında da resmi makamlar bir açıklama yapmamışlardır. Mesele nedir? Hakikaten Ankarada solcu bir çete mi vardır, bunlar silahlı faaliyette mi bulunmaktadırlar, emniyetimizi tehdit eden bir tehlike mi mevcuttur. Hayır! Alâkalılardan ne bir ses, ne bir nefes.

Şimdi de, gene iç politikanın en hararetli bir anında Ankarada dağıtılan "tahrikçi beyannameleri" işi ortaya atıldı. Devlete karşı, hükümete karşı yeni bir hareket! Gazeteler yazdı, ajanslar bildirdi. Tabii tahkikata da başlandı. Açıklandığına göre beyannamelerde büyüklerimiz aleyhinde bir takım tahrikler vardır ve üstelik bir Millî Kurtuluş Komitesinden bahsedilmektedir. Fakat o mevzuda da hâlâ bir bilgi verilmemiştir. Polis mesulleri yakalamış mıdır, failler belli olmuş mudur, hakikaten teşkilâtlı bir komünist faaliyeti var mıdır? Yoksa bu bir kaç gencin, çocuğun veya sapığın mı marifetidir? Bu neviden hiç Bir sualin cevabı verilmemiştir ve "Beyanname meselesi" de "Balâ suikasti" ve "Amerikan Elçiliğine bomba" hâdiselerinin yanında rafa kaldırılmışa benzemektedir.

Türk polisinin bu hâdiseleri halledemeyeceğine inanmak zordur. Türk polisi, istendiğinde, meselâ "Von Papen suikastı" veya "Perapalas otelindeki bomba" neviinden son derece karışık, çetrefil meseleleri hallederek kabiliyette olduğunu göstermiştir. O zamandan bu yana polisimizin kudreti mi düşmüştür, yoksa alâkalılar gerekli hassasiyeti mi göstermemektedirler? Bunun açıkça bilinmesinde kati zaruret vardır. Zira İçişleri Bakanlığının vazifesi, bizim bildiğimiz, "Muhalefeti dikkatle takip etmek" ten ziyade bu neviden hâdiseleri -eğer hâdiseler hakikaten ciddi hâdiselerse- hassasiyetle incelemek, neticelerini de millete duyurmaktır.

Yoksa bir gün gelir, bakarsınız, iç politika hâdiselerinin hararetli olduğu bir sırada ortaya gene heyecan verici, dehşet verici, endişe verici haber çıkarırsanız herkes kahkahalarla gülmekten başka şey yapmaz. Bunun tehlikesi vardır, bunun mesuliyeti vardır. Çünkü o haberler hakikaten son derece ciddi, hakikaten üstünde durulmaya değer, hakikaten milletçe alâkalanmamızı gerektiren hâdiselere dair olabilir. Emniyet teşkilâtımızın müessiriyeti hakkında hiç kimsenin, zihinlerde tereddütler uyandırmaya halikı yoktur.

"Balâ suikastı" nda, "Amerikan Elçiliğine bomba hâdisesi" nde, "Tahrikçi beyannameler meselesi" nde failler yakalanmış, iş aydınlanmış mıdır, aydınlanmamış mıdır? Neticeleri lütfen açıklayınız.

tez ameliyesine girişerek basına kendisi adına bir fikir söyleyecek vasiyete gelmişti. Yaptığı basın toplantısında Aksal yardımın hakiki mahiyetini belirtti. Kötü bir iktisadi siyaset yüzünden, iktisadi durum alt üst olmuştu. Bilhassa dış borçlar, son derece ağır bir yük teşkil ediyordu. Maliye Bakanının da söylediği gibi 1961'e yani gelecek seçimlere kadar 400 milyon doların üstünde -Türkiyenin onbeş aylık ihracatı borç ödemek lâzımdı! İşte, teneffüs edemez bir hale gelen Türk iktisadiyatına biraz nefes aldırmak için bu yardım yapılmıştı. Yalnız yardımın tek başına müşkülleri halledebileceği sanılmamalıydı 280 milyon Osmanlı altını ne işe yaramıştı ki? Bu sebeple, yardımdan çok yardım dolayısı ile kredi veren hükümetlere alınacağı vaat edilen tedbirler mühimdi. Yardım bu tedbirlerin yanında bir mâna ifade edecekti. Hükümet Muhalefetin yıllardan beri söylediği bu tedbirleri almaya şimdilik niyetli görünmemekteydi. Acaba bu yolda samimiyet ve ciddiyetle devam edecek miydi? Halen temel mesele buydu ve bu mesele yendi kredilerin iç politika maksatları ile istismarından çok daha mühimdi.

Ankaraya hareket

Haftanın sonlarında, bilhassa Aksalın aklı başında açıklamalarını takiben Dış Yardım mevzuunda C. H. P. saflarına sükûnet avdet etmişe benziyordu. Fakat meselenin bir Dış Yardım meselesi değil, İnönünün geçen hafta söylediği gibi "İç politikada huzuru temin edecek misiniz, etmeyecek misiniz?" meselesi olarak mütalâa edileceği muhakkaktı. C. H. P. çetin bir mücadele açmak azminde her zamandan kuvvetli görünüyordu. Bu haftanın ortasında İnönü "Eğer Meclis iktisadi vaziyetle beraber iç ve dış polittikayı da konuşmazsa, bize fikirlerimizi söylemek imkânı verilmezse 27 Ağustostan evvel D. P. nin Meclisi toplantıya çağırması bizi tatmin etmeyecektir ve biz Meclisin tekrar toplanmasını isteyeceğiz" dedi. Bu, C. H. P. nin kararını ifade ediyordu.

Haftanın sonunda, D. P. nin Meclisi önümüzdeki haftanın başında toplantıya çağıracağı tahmin edildiğinden yurdun muhtelif yerlerine dağılmış Muhalefet milletvekilleri Ankaraya dönmeye hazırlanıyorlardı. C. H. P. için birinci hedef Mecliste tam kadroyla hazır bulunmak, ikinci hedef ise geçen defa yapılma fırsatı bulunmayan büyük meydan muharebesinde bu defa zaferi kazanmaktı.

Dış politika

İstifayı sevmiyen adam

Bu haftanın başında bir gece Yeşilköy hava meydanına inen kocaman uçaktan uzun boylu Fatin Rüştü Zorlu çıktığı zaman saat onu geçmişti. Dışişleri Bakanının arkasında, mutad veçhile Ziya Tepedelenli vardı. Zorlu Paristen dönüyordu. Kendisini bekleyen gazetecilere son derece mültefit bir edayla yaklaştı ve daha onlar lafa başlamadan sordu:

"— Nasıl, aldığımız yardımlar sizi memnun etti mi?"

Fatin Rüştü Zorlu
İstifadan bahsetmeyin de...

Dışişleri Bakanının, alacağı cevabı tahmin eden bir edası vardı. Muhabirlerle yaptığı hasbihalde bir gazeteci "Nasıl, döviz bollaşacak mı?" diye sorunca da kendisinden memnun bir tavırla "Bu getirdiklerimiz ne? Hepsi döviz, hepsi para" dedi. Muhabirler Dışişleri Bakanının bu iktisat anlayışını yadırgadılar ama, pek seslerini çıkarmadılar. Zorlu, uzun müddet uğraştıktan, para sahiplilerinin şartlarım kabul etmemek için direndikten sonra nihayet borç' temin etmiş bir insandan ziyade bu borcu lütfen kabul etmiş, böylece de eli para. döviz dolu olarak memlekete dönmüş bir kimse halindeydi!

Gazeteciler Dışişleri Bakanının keyfini mülakatın sonlarında kaçırdılar. Bir muhabir Irak hâdiseleri hakkında birbirini tutmaz beyan ve hareketlerde bulunduğu, söylenmedi caiz olmayan sözler söylediği ve iki dakika ötesini göremediği için Muhalefet tarafından istifasının istendiğini hatırlattı. Zorlu, sinirli bir tavırla:

"- Muhalefetin bu sözleriyle katiyen alâkalı değilim" cevabını verdi.

Muhabirler o zaman Zorlunun, istifadan hiç hoşlanmadığını bir defa daha anladılar. Zorlu, istifanın lâfıyla dahi kendisini alâkalı saymıyordu. D. P. Grubunda da istifası istendiğinde evvelâ "Peki efendim.

Hilton Oteli
Alameriken Dışişleri Bakanlığı

döviz komitesinden istifa ettim", sonra "Canım, Paristeki NATO temsilciliğinden de istifa ettim" diye pazarlığa girişmemiş ve ancak milletvekilleri topyekûn ayağa fırlayınca kabineden istifa etmemiş ve böylece siyasi hayatımızda taksitle istifa gibi bir gelenek yaratmamış mıydı?

Zorlu, zafer kazanmış bir kumandan tavrıyla, Yeşilköyden doğruca şehire indi. Bir gün sonra Hilton oteli tekrar Dışişleri Bakanlığının İstanbul şubesi halini aldı. İhtimal ki bu da bir yeni gelenekti. "

Fakat bu hâdisenin cereyan ettiği gün Amerikanın iyi haber alan meşhur News Week mecmuası 4 Ağustos tarihli sayısında şunları yazıyordu:

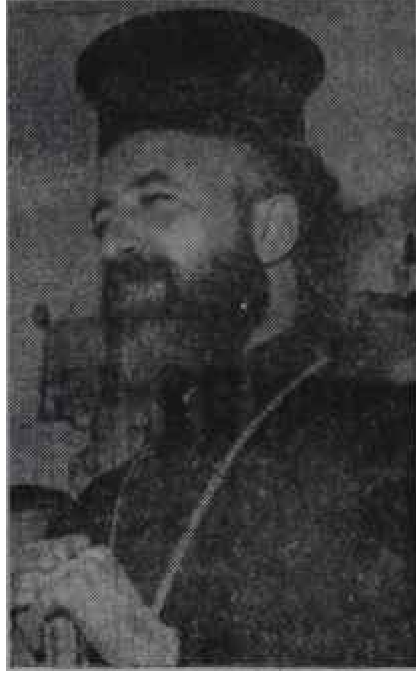
"Türkler, Kral Faysala sadık Iraklı kuvvetlerin Batının yardımını nafile yere bekliyerek günlerce dayandığını, acı bir dille ve ısrarla anlatmaktadırlar. Türklerin söylediklerine göre, eğer Amerika ve İngiltere daha çabuk ve daha ötelere gidecek bir şekilde harekete geçselerdi, ihtilâl neticesiz kalacaktı. Not: Türkiye tek başına Iraka yürümek için can atıyordu. Amerikanın tazyiki sayesinde bu arzu frenlendi."

Kıbrıs

Aklı selime dönüş

Geçen ay ölüm rekorunu kıran Yeşil Adada -84 ölü vardı- ağustos başlarında biraz daha makûl hava esmektedir. Hâlâ devam etmekle beraber tedhişin önümüzdeki günlerde az çok, yavaşlayacağı ümit olunmaktadır. Buna sebep, Kıbrısta'ki hadiselere az çok tesir edebilecek durumda bulunan kimselerin -geç de olsa, tedhişçiliğe karşı cephe almalarıdır. Filhakika üç yıldan beri ilk defa olarak tedhişçiliğin aleyhinde konuşan Yunan Başbakanı Karamanlisten sonra Başbakan Menderes, Ada Türklerinden, tedhişin durdurulması için "yardım" larını istemiştir. Başbakan, "tedhişin durdurulması" yerine "durdurulmasına yardım" formülünü kullanarak Ada Türklerinin son hadiselerde suçu bulunmadığını belirtmeğe bilhassa dikkat etmiştir. Maamafih asıl mühim mesele, kimin suçlu olduğunun tayini değil, tedhişin bilfiil durdurulmasıdır.

Menderes ve Karamanlisin Adalılara hitabı, İngiliz Başbakanı MacMillan'ın talebi üzerine vuku bulmuştur. MacMillan, Adadaki Türk liderlerinin sözünden çıkmayacağına emin bulunduğu Menderesin vaziyet almasına son derece ehemmiyet vermekteydi. Bu sebeple Bağdat Paktı konferansından sonra Menderesle yaptığı konuşmalarda, ondan nüfuzunu kullanmasını ısrarla istemiştir. Menderes Londrada MacMillan'a kati bir cevap vermemiştir. Newsweek'e inanmak lâzım gelirse,. Orta - Doğu hadiseleri patlak verince gerek Türkiye, gerek Yunanistan Adadaki şiddet hareketlerim durduracakları hususunda İngiltere ye söz vermişlerdir. Amerika ve İngiltere, Iraka yürümeyince, Türkiye sözünden vazgeçmiştir. Türkler tekrar şiddet hareketine başlayınca, Yunanlılar da onları takip etmişlerdir. Fakat Ankaraya dönünce yaptığı konuşma, Menderesin İngiliz Başbakanının teklifini kabul ettiğini göstermektedir. Menderesin hitabı, -usulen yapılmamışsa- Adadaki Türk liderlerinin davranışına herhalde tesir edecektir. Yalnız Karamanlisin hitabının aynı şekilde tesirli olacağına kimse ihtimal vermemektedir. Zira Kıbrısta tedhişçiliğin müellifi EOKA lideri Grivas'ın Atinadan müstakil hareket ettiği malûmdur. Ona söz geçirebilecek tek adam meşhur papaz Makariostur. Nitekim Karamanlisten biraz sonra konuşan kendinden emin Makarios, Adadaki Türk liderleri, aynı ' sulh arzusunu izhar ederlerse, Kıbrısta sükûnetin iadesini garanti edebileceğim söylemiştir. Siyasi papaz, kuvvetim göstermek için ilk Jestin Adadaki Türk liderlerden gelmesini beklemektedir. Adadaki iki cemaatın birbirini yemesi, Makarios'un gözünde tabii ki mühim değildir.

Papaz Makarios
İpin ucu

Albay Grivas
İpin kuklası

Bu ayın başında, tedhişçiliğin durdurulması bakımından, ikinci bir iyi işaret Türk basınından gelmiştir. Ahmet Emin Yalmanın Türk ve Yunan basınının Kıbrıs dâvasında daha sorumlu bir tutum takınması için yaptığı davet cevapsız kalmamış, bir Yunan gazetesi Yalmanın fikirlerini paylaşmıştır. Bu iyi başlangıç, diğer gazeteler tarafından paylaşılırsa Kıbrıs meselesinin daha soğuk kanlılıkla ve faydasız heyecanlardan uzak bir şekilde ele alınması mümkün olabilecektir.

Sükûnet

Vali Foot'un meşhur planı hâlen unutulmuştur. Bizzat Vali Foot plânından vazgeçerek, şiddete son vermekten başka birşey düşünmemektedir. Vali, haklı olarak "şiddetin hiçbir suretle netice vermiyeceğini ve yalnız felâket getireceğini" söylemektedir.

Ekseriya hükümetin görüşlerim aksettiren Londranın ciddi The Times'ı "Türkler ve Yunanlılar anlamalı ki hâlen asayişin tesisinden başka güdülecek hiç bir gaye yoktur " diyerek Londradaki hâkim fikre tercüman olmaktadır. Sağcı solcu bütün Londra basını ve siyasî partiler bu görüşü paylaşmaktadır. Bir ara çok lâfı edilen Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasındaki üçlü konferans çok uzaklaşmıştır. Esasen Yunanistan üçlü konferansa yanaşmamaktadır. Meseleyi yemden . Birleşmiş . Milletlere getirmeye hazırlanmaktadır. Yunanistan bu şekilde hemen birşey elde edemese bile, Asya - Afrika bloku ve komünist memleketlerin desteklemesi ve diğer muhtemel yardımlar sayesinde, dâvasının gittikçe 'kuvvet kazandığını düşünmektedir.

Asya ve Afrikada Atatürkün izinden giderek istiklâline kavuşan bir çok memleketin. Birleşmiş Milletlerde Türkiye aleyhinde rey vermesi dış politikamız bakımından hakikaten hazindir.

AKİS'in Yazı Müsabakası

"Milletlerin iktisadî Kalkınması Niçin Hürriyet içinde Olmalıdır?"

- V -

Hüseyin KABAN

Necip ve güzel olan şey, şüphesiz ki hür yaşamaktır. Yalnız, bundan daha evvel ve elzemi: Yaşamaktır... "Acıkmış karnın kulağı yoktur". Bu sebepledir ki: Demokrasi, iktisadî takviye ve teminattan mahrum bir siyasi hürriyeti kabul eden rejimin adı değildir. Reel gelirlerin artması ve fertlerin ihtiyaçlarını gidermedeki mükemmeliyetle kendisini açığa vuran iktisadî kalkınmaya tesir eden faktörlerin, iktisadi doktrinler olduğu şüphe götürmez bir hakikattir, ferdi hürriyet ve şalisi teşebbüsü ölüme mahkum eden sosyalist devleti bir tarafa bırakırsak: Hürriyet içinde olmıyan iktisadi bir kalkınma, milletleri ya Koruyucu liberalizme yahut da güdümlü iktisada sürükler. Halbuki hakikaten liberal bir devlet; vasıtaları, trafiğe riayet mecburiyeti tahtında istedikleri yere serbest bırakmıya benzer. Karışmamazlık demek olmıyan liberalizm, selâhiyetli kuvvetlere de taraftarlık yapmak demek değildir. Gerçek rekabet şartlarını tanzim ve tesisde müdahaleye sevk edilebilen devletin rolü, serbestiyi muhafaza ve devam yolunda "Mücerret hürriyet" prensibinden bazı ayrılıklar yapmak mevkiinde oluşudur. Fakat bu ayrılıklar siyasi hürriyete giden yolları kesmek pahasına değildir. Çünkü: Siyasi hürriyetin, İktisadi hürriyet ve teminatlarla takviyesi zaruretine inanılmazsa siyasi hürriyet berbat bir demokrasi düsturu olur. Bu sebeptendir ki, fert; hayatın her vadisinde hürriyet ister. Hürriyeti bulduğu müddetçe, hayatın her vadisindeki heyecanı ve çalışmayı sever. Çünkü arzularını tatmin ve gayesine erişmesi elindedir. Halbuki hürriyet olmazsa, insan onurunu kaybetmiş demektir. Fert bunu anladığı an, hayatı yaşamaya değer bulmaz...

"Ne kadar fazla tatlı dökersen, o kadar sinek yakalarsın." prensibine dayanan ve bununla müterafik olarak insan gücünü istismarla kalmayıp, üstelik İstihsal vasıtası olan makineleri de hor kullanan, antidemokratik rejimdeki iktisadi sistemin; ne derece çürük temellere istinat ettiğinin en beliğ ifadesi Macar ihtilâlidir. İşçinin, Normas denilen mütehassısa ücretinden bir miktar vermekle, kontenjan seviyesini düşürebildiğini açıkça görmekteyiz. Antidemokratik idarede tefrik edilmiş idare ve icra organlarına rastlanmaz. Çünkü bunların mevcudiyeti hürriyet ister. Bu ise idare organını, İcraat ve faaliyetlerinin halka açıklanmasını ihtaç ettirir. Bu açıklamayı yapmak demek, çalışma gücü ve sosyal farkların açığa vurulması demektir. Bu sebepledir ki antidemokratik rejimde, kontrollerin içinden geçen bir kanal vazifesini güren devlet bilhassa: Hürriyetlerinin muhafazasında, şahsiyetlerinin mevcudiyetinde ve hislerinin korunmasında ısrar eden kimselerden nefret eder. İlk fırsatta bunları pasif hale getirmeyi düşünür. Ve bu işe, birçok sosyal sınıfların iktisadi istiklâlini ortadan kaldırmakla başlar. Neticede, fert kendisine emniyet sağlıyacak her husustan uzaklaştırılır. Emniyetsizlikten doğan korku, ferdi şahsiyetine güvenemez hale getirir.

Kendi emeği ile derdine deva bulacak kaynaktan yardım görmekten aciz duruma düşer. Artık o, mevcut olmak için gaye veya ideolojik sebeplere sahip değildir.

Gayesi olmıyan veya gayesinin ne olduğu bilinmeyen bir yolda çalışmak, sadece; mideye bağlı bir faaliyetin icrasından başka şey olamaz. Demokraside ise, âmme vazifesi alanlar, aldıkları vazifenin hesabını vermekle mükelleftirler. Verilen bu hesapla, fertler hangi gayenin mecrasında akmakta olduklarını bilirler. Hürriyet içinde yapılmıyan kalkınma murakabeyi tanımayan, hakikatların bilinmesinde fayda mülâhaza etmiyen bir kalkınmadır. Bu ise istemiyerek de olsa, güdümlü bir iktisadi politikayı doğurur. Bilhassa demokratik hayata yeni girmiş milletleri idare edenlerin, ekseriyetle bu girdaba düşmesi; bütün acılığına rağmen bir hakikattir. Sebebi ise, idare organının, kalkınmayı safha safha değil, neticesini gösterme sevdasına kapılmalarıdır. İktisadi kriz ve buhranları, iktisadi bilgi ve tedbirlerle önlenebilecek patolojik hadiseler olarak kabullenmeleridir. Halbuki hürriyetin iktisadi dengeyi temin etmiyeceğini prensip olarak kabul eden bu sistemin, mantıki yolu diktatörlüktür.

Hürriyetsiz kalkınmada idareciler, vatandaşın murakabe arzusundan zevk ve şevk almamıya başlarlar. Ve hürriyetleri tahdit ederler. Bu hal halkla idareci arasında sosyal uçurumlar açar. Bu durum karşısında devlet antidemokratik rejimlerde olduğu gibi halkın his, duygu ve kararlarını belki son haddine kadar kullanmaz. Fakat muhakkak olanı şudur ki: Duygularını mevzii de olsa, gayesinin icabına teşvik eder. Bununla da yetinmeyip, iktisadi buhranın cenderesi altında hergün yeni bir İşkenceye maruz kalan halkın, kendilerini desteklemelerini isterler. Halbuki antidemokratik rejimde bile idareciler, hissi bakımdan desteklenmelerini istiyemezler; sadece arzu ederler. Ayrıca, hürriyetten mahrum bir iktisadi kalkınmada ferdin, kazancı ile mütenasip olmıyan bir muhitte yasamakla suçlandırılma şansı daha fazladır. Bu şansın tecelli etmesi mukadderdir. Bu ise, kırılan cesaret ve incinen hislerin acılığının halkla paylaşılmaması demektir ki, hayatını idame yolunda ferdi, "Gaye vasıtayı mübah kılar" düsturuna göre harekete mecbur kılar. Bu durum, millet hürriyetinin yegâne emin kefili olan seciyeyi imhaya müteveccihtir. Hakimiyet derken onu tarif eden ahlâk, zekâ ve hürriyet gibi üç ana şartı unutmamak iktiza eder.

Öyleyse hürriyet içinde iktisadi kalkınmayı kabul etmiyen milletlerin veya zihniyetlerin iktisadi kalkınması, vatandaş omuzlarını çökertip, diline kement vurmakla kalmaz, iradeyi de ezer. Neticede ahlâkın büyük kitabı olan "vicdan ve bir toplumda manevi müsavatı sağlıyan terbiye vahdeti iflâs eder. Halbuki, terbiye bir istiklal prensibidir. İktisadi takdiratla körelen zekâ da buna eklenirse, hakimiyeti tarif eden unsurlar kaybolmuş olur. İktisadi kalkınmayı hürriyet içinde kabul etmiyen zihniyeti demokrasi hesabına: "Kasta makrun olduğu müddetçe hıyanete, delâlet ve gafletin yetimi oldukça da merhamete yormak selim a k l ı n yoludur."

Irak

Bir zevce aranıyor

Bu haftanın başında, sabık kraliçe namzedi Prenses Fazıla teselliyi seyahatte ararken, Irakın yeni hakimi General Kasım bir zevce aramaktadır. Kasım, Irakın kurtuluşuna kadar evlenmiyeceğine dair kendi kendine söz vermişti.

Hâlen Irak kurtulmuştur. Bir ecnebi müdahalesi ihtimali ortadan kalkmıştır. Ortada, ömrü sayılı Kral Hüseyinden başka Irakı fethedeceğini söyleyen kimse yoktur. O bile meşhur Krallar Federasyonunun sona erdiğini resmen kabullenmiştir. Katillere ve canilere karşı ateş püskürenler, yeni rejimi tanımışlardır! Nihayet Amerika da aynı jesti tekrarlamak zorunda kalmış, arabulucu Murphy Bağdat yolunu tutmuştur. Öfkeli Havadis gazetesi artık, "Kasım komünist değildir" başlıklı yazılar yazmaktadır. Bu durumda General Kasım, elbette kendine kız aramaya başlıyabilir.

Kasımın alacağı kız ya Iraklı, ya Suriyeli, ya Mısırlı olacaktır. Niçin sadece Iraklı değil de, Mısırlı veya Suriyeli diyenlere Kasım, "Bundan sonra tek bir millet teşkil etmiyor muyuz" cevabım vermektedir.

Bu sözler, yeni rejimin istikbalini çizmektedir. Irakın kendi menfaatlerini düşünerek Nasırdan uzak duracağını ve hattâ Bağdat Paktında kalacağım hâlâ hayal etmek isteyenlere, "tek bir millet" lâfı, Araplardaki birleşme arzusunun ne kadar kuvvetli olduğunu hatırlatmalı ve Dulles'vârî statüko plânlarından vazgeçirmelidir. Nitekim Irak, geçen hafta sonunda Bağdat Paktından resmen ayrılmıştır. Aynı günlerde, Kahireye varan yeni Irak Sefiri Faik El Semrai sözleri ile hayalperestlere son darbeyi vurmuştur: Semraiye göre "Bağdat Hükümeti Arap Birliğini kuvvetlendirmek için herşeyi yapacak, hür ve şerefli bir nötralizm için tam bir Arap Birliğini gerçekleştirmeğe çalışacaktır. Irak, Birleşik Arap Cumhuriyetisin kardeşidir ye onun kahramanı Nasırın sözlerine iltihak etmektedir."

Tabii ki yeni Irak Cumhuriyeti» hâlen Orta Doğuya büyük kuvvetler yığan Batılıların itimadını kazanmak için tatlı sözler söylemekte devam edecek ve tehlikeli jestlerden kaçınacaktır. Yalnız Irakın eninde sonunda Nasır liderliğindeki büyük Arap Devletinin bir parçası olacağını şimalden söylemek bir kehanet değildir. Hâlen bilinmeyen bir mesele, Irakın zamanı gelince Birleşik Arap Cumhuriyetine ne şekilde katılacağıdır. Bu katılma Yemeninki veya Suriyeninki gibi olabilir. Hattâ Suriye ve Mısır arasındaki bağlara bile federal bir veçhe verileceği söylenmektedir. Dış siyaset bakımından birleşme şeklinin elbette ki bir ehemmiyeti yoktur. Batı için mühim olan nokta, Arap Dünyasını Nasırın temsil ettiği hakikatinin teslimidir. "Nasır hakiki Arap milliyetçiliğini temsil etmiyor" diyen Mr. Dulles, Kral Hüseyin gibi daha hakiki milliyetçiler aramaktan vazgeçip, Arap Dünyasının gerçeklerine astık gözlerini kapamamalıdır.

Abdülkerim Kasım
Sıra gönül işlerine geldi

Robert Murphy - General Şahap
Dava bitti!

Lübnan

İki başlı memleket

Geçen haftanın ortasında General Şahabın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi, Amerikanın Beyruttaki arabulucusu Murphy'ye ve Dulles'a geniş bir nefes aldırdı. Kırk gemili ve binlerce askeri çıkarmanın en tehlikeli safhası atlatılmıştı. Hakikaten Lübnana asker gönderildiğinden beri Amerika rahatta değildir. Bu sebeple bahriye silâhendazlarının arkasından Murphy Beyrut yolunu tutmuştur. Murphy'nin vazifesi Lübnanda bir yangını önlemek ve askerleri geri almaktı. Arabulucu dört elle bu işe sarıldı ve Chamoun'un öfkelenmesine aldırmadan muhalefet liderleriyle temasa geçti. Bu temaslar sonunda Chamoun'un mutlaka gitmesi gerektiğine ve Lübnanlıları birleştirecek tek adamın General Şahap olduğuna kanat getirdi.

General Şahap, âsilere karşı ciddi olarak mücadeleye girmeyi reddeden Lübnan Ordusunun başıydı. Chamoun kendi ordusuna lâf anlatamadığı için, Amerikadan imdat istemişti. Lübnan Ordusunun reddettiğini, Amerikan bahriye silâhendazları yapacaklardı! Bereket Murphy durumu çabuk kavradı da Chamoun'un imdat işareti üzerine gelen Amerikalıların ilk işi, başka bir Cumhurbaşkanı aramak oldu. Murphy, Nâsırın iki ay evvel söylediği plânı - yani daha kan dökülmeden - sahneye koy-» du ve kurtarmak için geldiği Chamoun'a "güle güle" dedi. Fransız Bulvar tiyatrolarında kocalar ve zevceler arasında geçen çok taraflı aşk oyunları bu Lübnan hikâyesinden daha az karışık değildir...

Artık bahriye silâhendazlarının çekilmesi için yol açılmıştır. Nitekim Dulles, Şahap seçilir seçilmez, kanunî bir şekilde kurulmuş Lübnan Hükümeti talep ederse, Amerikalıların ayrılacağını açıklamıştır. Yalnız Amerikalıların geri dönmesi, pek o kadar kolay olmıyacaktır. Zira Ürdündeki İngiliz askerlerini de düşünmek lazımdır. Amerikalılar giderse, onların orada barınması imkansızlaşacaktır. Bu takdirde de dost Kral Hüseyinin sonu gelecektir. Sanı Amcanın istikbalini kendisine, bağlıyan genç kralı açıkça terki herhalde kolay olmıyacaktır. Murphy Lübnan işini halleder etmez bir hal şekli bulmak için Amman . yolunu tutmuş, Kral Hüseyin ve Başbakanıyla görüşmüştür. Yalnız bu memlekette bir General Şahap bulmak hemen hemen imkânsızdır. Amerika, bu meseleye

muhtemelen Güvenlik Konşeyindeki Zirve Konferansında - eğer yapılırsa- bir çare arıyacaktır. Amerika, Ürdünü korumak için, öyle görünüyor ki Birleşmiş Milletler bayrağı altında teşkili düşünülen kuvvetlere ümit bağlamaktadır.

Hâlen Lübnanda iki Cumhurbaşkanı bulunmaktadır. Bu durumdan en çok sevinen asiler, en çok üzülen Chamoun ve dindaşları tarafından aforoz edilen başbakanı Sami El Sulh'tur. Lübnana asker çıkarıldığı zaman sevinenler, şimdi üzülmektedirler. Roller değişmiştir. İnatçı Chamoun hâlâ "vazifem bitene kadar Cumhurbaşkanlığından ayrılmıyacağım" demektedir. Maamafih iki Cumhurbaşkanının mevcudiyeti mühim bir mesele değildir. Yeni Cumhurbaşkanı General Şahap, bu acayip duruma lüzum gördüğü anda son verecek maddi ve manevi kuvvete sahiptir. Asıl mühim mesele, Arap Dünyasında Lübnanın yerinin ne olacağının tâyinidir. Bu hususta Lübnanlılar kadar Batılıların, Rusyanın ve Nasırın görüşleri de rol oynıyacaktır.

Doğu Batı

Zirve yolculuğu

Dünyanın meşhur zirve yolcuları, geçen haftanın sonunda, yükseklere doğru bir adım atmışlardır. Filhakika göklere tırmanmaktan en az hoşlanan Eisenhower, randevu tarihini tesbit etmiş -12 Ağustos- ve randevuya bizzat kendisinin geleceğini açıklamıştır. Randevu yeri Moskova hariç, New York veya diğer bir şehir olacaktır. Yalnız Amerika ve İngiltere, Rusya ve Fransanın daha çok seveceği Birleşmiş Milletler dışında hakiki zirve konuşmasına yanaşmamaktadır. Büyüklerin bir araya gelmesi, Güvenlik Konseyinin hususi bir toplantısında yapılacaktır. Toplantıya kimlerin katılacağı da ayrı bir meseledir. Meselâ Nasır çağrılırsa, Türkiye de zirvede yer almak

PUSULASIZ

Amerika, mükemmel bir organizasyon örneği vererek, 48 saat içinde Orta Doğuya muazzam kuvvetler yığdı. Doğrusu askerleri hayran edecek bir muvaffakiyet.. Buna rağmen harbin diplomasinin başka vasıtalarla devamı olduğunu ortaya koyan meşhur asker ve stratej Clausewitz yaşasaydı memnun olmaz ev çakı gibi bahriyle silâhendazlarının hangi diplomasinin emrinde Doğu Akdenizin güneşli sahillerinde dolaştıklarını sorardı. Bu diplomasi maalesef mevcut değildir. Hem de zirve konuşmalarında Orta Doğu meselelerinin bir neticeye bağlanması ihtimalinin belirdiği bir anda.

Muhalefetteyken doktriner, iktidara geldiğinden beri hâdiselerin ve müttefiklerin esiri olan karikatüristlerin sevgilisi Mr. Dulles eskisi gibi tereddütler ve öfkeler içinde icrayı sanat etmekte berdevamdır. Asker çıkartmanın hangi siyasetin devamı olduğu bilinmemektedir.

Çıkartma, Batı menfaatlerinin normal yollardan korunmasının mümkün olmaması üzerine Arap milliyetçiliği ve Nasırla başka tarzda bir hesaplaşmaya karar veren bir diplomasinin neticesi olabilirdi. 1956 sonbaharında İngiliz ve Fransızları, böyle bir çareye başvurmaktan vazgeçilen Amerikanın ancak 1958 de hatâsını tamir yoluna gittiği kabul edilebilirdi. Kuvvete başvurma hiç şüphesiz 1956 da olsun, 1958 de olsun kötü ve son derece tehlikeli bir siyasetti, ama yine de bir siyasetti! Bu cins "zorlu" bir siyasetin taraftarları, bu bakımdan Amerikaya içerlemekte haklıdırlar. Gelgelelim Amerika hem asker çıkartmakta, hem bu çıkartmanın "mantıki neticeleri"nden kaçınmakta ve ric'at yolları aramaktadır.

O halde Türk gazeteleri dahil, bütün dünya basınının bir aydır ne olduğunu Anlatmaya çalıştığı Arap milliyetçiliğiyle - ki bu yol Kahireden geçmektedir -anlaşmak lâzımdır. Fakat hayır! Ne o, ne bu.. Mr. Dulles için Nasır "hakiki Arap milliyetçiliği"ni temsil etmemektedir. Bu durumda ne olduğu ve neye yaradığı anlaşılmayan Eisenhower Doktrininin mucidine, Bağdat Paktı üyelerine her buhrandan sonra tekrarlanan artık meşhur garantilerden 'bir yenisini vermekten başka yapacak bir iş kalmamaktadır. İşte bu sebeple petrol diyarında bir diplomasi vasıtası olarak iflâs eden Eisenhower Doktrini Londrada, ondan çok daha talihli olmıyan Bağdat Paktının imdadına koşmuştur! Bu, bir müflisin, diğer bir müflisi kurtarmaya çalışması gibi garip bir şeydir.. Maamafih ortada, gayeleri vazıh bir şekilde tesbit edilmiş bir diplomasi mevcut olmadıkça -mazideki gibi- daha bir sürü garabete şahit olunacaktır. New York Times'ın meşhur Sulzberger'i mazideki garabetlerin bir iki kalem darbesiyle nefis bir tablosunu vermektedir: "İsraili tutmak ve Araplarla dost olmak istedik. Beceremedik. Sömürgecilik aleyhtarı an'anevî fikirlerimizle baş dost İngiltereyi desteklemeyi bir arada yürütemedik. Arap milliyetçiliğinin gelişmesini hep komünist aleyhtarlığı cephesinden ölçtük ve ikisini birbiriyle karıştırdık. Bağdat Paktını kurmakla Mısırı ve Hindistanı kızdırdık. Ama aynı Pakta güvenimiz o kadar azdı ki, bir türlü katılmaya cesaret edemedik vs. Neticede ortaya diplomatik bir kaos çıktı. Türkiyenin Orta Doğu siyasetindeki talihsizlikleri, bu beceriksizliklerin ve tereddütlerin inikasından başka bir şey değildir. Asıl kabahatli, İngiltere ve Amerikadır. Cumhuriyet hükümetinin başlıca kusuru, İtalya ve Yunanistan gibi, bu hikâyenin dışında kalmaya çalışacağı yerde, kraldan fazla kralcı davranması olmuştur."

Elbette ki hiçkimse Batının Orta Doğuda savunulacak hayati menfaatleri olduğunu inkâr etmemektedir. Ne var ki bu menfaatler şimdiye kadar vuzuhla ortaya konmamış, gayeler ve vasıtalar karıştırılmıştır. Meselâ Süveyş Kanalının milletlerarası seyrüsefere açık tutulmasını, Batılılar hayatî bir mesele sayabilirler. Yalnız bunun teinini için kanalın mutlaka Batılıların mülkiyeti altında olması zaruri midir? Talihsiz Süveyş seferinin müellifi İngiliz ve Fransızlar, vasıtayı gaye olarak aldılar ve Kanalın mülkiyetini kaybedince Nasırı çiğnemeye kalkıştılar. Neticede, Kanal m altı ay seyrüsefere kapalı kalmasına yol açarak bindikleri dalı kestiler. Halbuki Kanal, şimdi Mısır idaresinde eskisi gibi herkese açıktır. Yarın petrol millileştirilirse aynı meseleler tekrar ortaya çıkacaktır. Petrolün millileştirilmesi, petrolün kaybı sayılarak yaygaralar kopartılacaktır. Bu sebeple herşeyden evvel Batının bölgedeki hayati menfaatlerini tesbit etmesi gerekmektedir. Bu menfaatler, Orta-Doğu petrolünün batıya ulaşması, bölgenin istikrara kavuşmasıyla bir üçüncü Dünya harbine sebep olmamasmın temininden ibarettir. Bu iki mesele Batı için hayatîdir. Petrolü bizzat işletmek Arap memleketlerinin başında Batıya bağlı hükümetlerin bulunması, vs. Batı için şayanı arzu gayeler bile olsa, hayatî meseleler değildir. Hayati menfaatler ile arzuya şayan şeyler birbirinden ayrılmalı, ikinci derecede gayeler yüzünden, esas gayeleri tehlikeye atmak gibi aklı selime aykırı bir diplomasiden vazgeçmelidir.

Maamafih aklı selime aykırı birçok şeylerin cereyan ettiği Orta Doğuda, bazı memleketleri Bağdat Pakt'ına, daha sonra Eisenhower Doktrinine sokmak bir gayeymiş gibi davranılmış, bölgede Batı düşmanlığı ve huzursuzluk arttırılmış-

istemektedir.

Şimdi konuşma sırası, "bu şekil meselelerinin hiçbir ehemmiyeti yok, yeter ki bir ân evvel toplanalım" diyen Kruşçefindir.

Hakikaten sokaktaki insan için sayısız nota teatilerine, Londra seyahatlerine, NATO toplantılarına sebep olan bu usul meseleleri fazla bir şey ifade etmemektedir. Mühim olan böyle bir toplantıda neler konuşulacağıdır. Acaba bu Birleşmiş Miletler etiketi altındaki zirve konuşması, Orta Doğuda topyekûn bir hâl çaresi araştıracak mıdır? Yoksa Lübnan, Ürdün gibi âcil meselelerin halliyle mi yetinecektir? Görünüşe göre Amerika ve İngiltere mevzuların tahdit edilmesine ve. statükonun devamına taraftardırlar. Toplantıda Lübnan ve Ürdünün istiklâlinin milletlerarası bir garanti altına alınmasını temine çalışacaklardır. Meselâ Eisenhower'ın Krutçeften Kral Hüseyinin tahtı için garanti istemesi, son derece komik de olsa, imkânsız değildir! Uyanık ve faal diplomatlara sahip olan İsrail de, bu fırsattan istifade, hudutlarını garanti ettirmek için gayret göstermektedir.

Ne var ki Krutçef ve Nasırın, Kral Hüseyine ilişmiyecekleri hakkında garanti verdikleri farzedilse bile, krallarını istemiyen Ürdünlülere nasıl meram anlatılabilecektir? Mr. Dulles bu meseleyi de düşünmüştür. Böyle sürprizleri önlemek için, geçen haftaki basın toplantısında söylediği gibi, "bilvasıta tecavüzün Birleşmiş Milletlerin icraatı sayesinde" önlenmesini istemektedir. Öyle anlaşılıyor ki Mr. Dulles, Ürdündeki İngiliz askerlerini, Birleşmiş Milletler kuvvetleriyle değiştirmek arzusundadır. Birkaç dolarlık bir yardım da Dulles plânının yapıcı kısmını teşkil edecektir. Tabii ki statükoyu muhafazadan ve en acil meselelere geçici bir çare bulmaktan ileri gitmeyen bu düşüncelerin, Arap Dünyasının dertlerine deva olmasına imkân yoktır. Netice, istenenin tam aksi olmuştur. Bir sizden bir bizden diyerek, arkadaşının alnındaki sineği tabancayla vuran Arnavudun hikâyesini hatırlamamak imkânsızdır. Herşeyi elde etmek isterken, hayatî menfaatleri kaybetmek tehlikesinin göze alınmasının başka türlü izahı yoktur. O halde Batı, hesaplarını petrolün kullanılması ve bölgenin üçüncü bir Dünya harbine sebep olmaması gibi vazgeçilmez asgarî menfaatlere göre ayarlamalıdır. Fazlasını elde edebilirse ne âlâ, edemezse, bunlar harbin eşiğine gitmek için sebep değildir.

G E M İ

Doğan AVCIOĞLU

Acaba bu asgarî gayeler, Arap Dünyasında tek hâkim kuvvet olduğunu aklı başında bütün insanların teslim ettiği Arap milliyetçiliğiyle bağdaşabilir mi? Hâlen Nasırın temsil ettiği -fakat yaratmadığı- Arap milliyetçiliği ne istiyor? Araplar tek kelimeyle, Batılılar gibi olmak arzusundadırlar. Şeyh ve Paşa idaresi yerine modern bir devletin kurulması, sosyal adaletin tesisi, kadının haremden kurtulması, iktisadî kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve bunun için petrol gelirlerinden büyük ölçüde faydalanılması kralları ve pataları kovan yeni hükümetlerin içeride takip ettikleri başlıca gayelerdir. Bundan tam 38 sene evvel Atatürk de başka bir şey yapmıyordu! Ne çare ki, memleketini Batılı yapmak isteyen Atatürk gibi Araplar da karşılarında Batılıların dikildiğini görmektedirler. Kendine benzemek istiyenlere "hayır, kralların, paşaların elinde kalacaksın" demesi, Batının sayısız tena kuzlarından belki de en acıklısıdır. Tıpkı Atatürk devrindeki gibi Arap milliyetçiliğine dostluk elini uzatan yegâne memleket, taktik üstadı Sovyetler Birliğidir!

Dış münasebetlere gelince. Arap milliyetçiliği Sulzberger'in tabiriyle, "derebeylerine borç 'ödemek maksadıyla Churchill ve Lawrence tarafından sigara dumanları ve konyak kokuları arasında" uydurulan sun'i hudutları yıkmak ve Arap birliğini gerçekleştirmek istemektedir. Arap Birliği bir cins Arap "Misakı Milli"sidir. Birleşmeye azimli Araplar Türkiyenin uzun yıllar yaptığı gibi bitaraf kalmak niyetindedirler. Haklı veya haksız, Doğu - Batı kavgasına karışmak istememektedirler. Nehru ve Sukarno da başka türlü hareket etmemektedir. Bu durumda Batılılar bakımından Arap milliyetçiliği:

1 — Arapların birleşmesi,
2 — Nötralist bir dış siyasetin takibi,
3 — Petrol gelirlerinin bütün bölgenin iktisadî kalkınması için kullanılması - ki petrolün millileştirilmesini gerektirebilir - şeklinde tezahür etmektedir.

Bu gayelerin Batının asgarî gayeleriyle, yani petrolün kullanılması ve bölgenin istikran ile uzlaşmaması için hiçbir sebep yoktur. Şöyle ki, petrolün yegâne alıcısı Batıdır. Kim işletirse işletsin Orta Doğu petrolü Batı yolunu tutacaktır. Dünyanın eh- çılgın devlet Başkanı bile, Batıyı petrolden mahrum etmeyi bir an için aklından geçirmiyerek, bilâkis satmak için yalvaracaktır. Tabiî petrol millileştirilir - se, büyük şirketlerin Orta-Doğudaki bir milyar dolan asan - resmen 805 milyon - yıllık kazançları uçup gidecektir. Yalnız unutmamak lâzımdır ki, petrol şirketlerinin menfaatleri Batının menfaatleri demek değildir.

İkinci meseleye, yani bölgenin istikrara kavuşturulmasına gelince, Arap milliyetçiliğine karşı koyma siyasetinin ne neticeler verdiği ortadadır: Rusya bölgede boy göstermiştir, Batı düşmanlığı artmıştır ve Orta-Doğu üçüncü Dünva harbinin patlıyacağı bir yer haline gelmiştir. Bu üç kalemlik muhtasar bilanço, Nâsırın temsil ettiği milliyetçiliği önlemek değil, bilâkis onunla anlaşma yollarını aramanın gerektiğini göstermektedir. Orta Doğuda bulandırılan suların berraklaştırılabilmesi için üçüncü hür yol mevcut değildir.

Bu arada Sovyetler Birliği tabii ki boş durmayacak, Birleşik Arap Devletini hâkimiyeti altına almaya çalışacaktır. Çalışacaktır ama, alnındaki müstemlekeci damgası silinen Batı, Batılılar gibi olmak istiyenlerin nezdinde avantajlı bir mevkie -şimdikinin tam aksi- geçecektir. Araplar, Rusların peyki olmayı düşünmediğine göre, bu siyasetin yürümemesi için hiç bir sebep yoktur. Hattâ Arap milliyetçiliğinin hakikaten dostu olduğunu gösteren bir Batı, İsrailin hayat hakkını kabul ettirmekte şimdikine nazaran çok az güçlük çekecektir. Nüfusunun yarısı hristiyan olan Lübnan için de farklı bir statünün tesbiti mümkündür.

Temel mesele, Batı Dünyasının lideri Amerikanın bu gerçekleri anlayıp anlıyamıyacağıdır. Beklenmedik bir ilham neticesi şerden ve hayırdan başka lâf konuşmayan Mr. Dulles bu hakikatleri anlasa bile, yeni bir Orta Doğu siyasetinin esaslarını ortaya koyabilecek cesarete sahip olabilecek midir? Petrol şeyhliklerini "ille de vermem" diye direnen baş müttefik İngiltereye, "ya Nasır, ya biz" diyen Orta Doğudaki dostlara ve kendi menfaatlerini Batının menfaati savan petrol şirketlerine meram anlatabilecek midir? Bunun için hakikaten binbir gece masallarındaki gibi bir mucize lâzımdır. Zaten böyle bir şeye kafa yormıya, günlük diplomatik dertleri başından aşkın Mr. Dulles'ın -Krutcefin aksine- vakti yoktur... O şimdi, Lübnan ve Ürdünde statükoyu muhafaza edebilmenin çarelerini araştırmakla meşguldür!.

Mao - Tsa - Tung, Krutçef

Başka bir dünyadan gelen sesler...

tur. Arapların birleşmesi, bölgenin bitaraflaştırılması, petrolün kullanılması, İsrail meselesinin halli gibi Orta Doğuyu kaynıyan bir kazan haline getiren dâvalar ortada durmaktadır. Zira Mr. Dulles, aspirin tedavisini ameliyata tercih etmektedir!

Fransa

Fransaya döneriz!

Bütün dünyanın zirve konuşmaları' etrafında yapılan gürültüyle meşgul olduğu bu hafta Fransa, IV. Cumhuriyete resmen son verecek olan Anayasa projesinin üzerine eğilmiştir. Kırmızı kaplı kırk sayfalık bir kitap teşkil eden ön proje, Palais - Royal'da toplanan istişari komiteye sunulmuştur. General de Gaulle'ün iktidara gelişine evet diyenlerden müteşekkil olan Komite, Anayasa tasarısı hakkında fikrini söyleyecektir. Tasarı bazı tadilâttan sonra yedi haftaya kadar halkın oyuna sunulacaktır. Halk evet derse -kuvvetle muhtemeldir- Fransa için yeni bir devir başlıyacaktır. Hâlen partiler, Anayasa mütehassısları, gazeteciler tasarının üzerine eğilmişler, halka kırmızı kaplı kitabın onlara nasıl bir rejim hazırladığım anlatmaya çalışmaktadırlar. Bitaraf çevrelerin kanaati, General de Gaulle'ün vücuduna uygun bir elbise biçtirdiği merkezindedir.

Kralsız monarşi

Ön projenin getirdiği en büyük yenilik siyasi mücadelenin üstünde son derece geniş selâhiyetli bir Cumhurbaşkanlığının tesisi ve şimdiye kadar tek hâkim olan Meclisin selâhiyetierinin daraltılmasıdır.

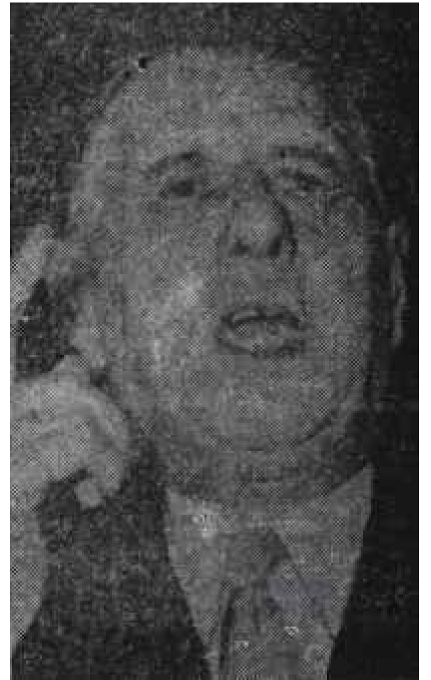
Yeni Cumhurbaşkanının selâhiyetleri saymakla bitmemektedir. Normal vazifeleri dışında o, Anayasaya riayet edilmesine nezaret eder, teşri ve icra organları arasındaki ihtilâflarda hakemlik yapar! Başbakanı o seçer ve istediği zaman kovabilir. Referanduma gitmek hakkına sahiptir. Meclisi feshedebilir. Askerî ve sivil vazifelere tâyinleri yapar. Muahedeleri müzakere ve tasdik eder. Bu muazzam selâhiyetler yetmiyormuş gibi, şartlar gerektirirse istediği tedbirleri alabilir. En ufak bir tereddüde mahal yok, ön proje Cumhurbaşkanını, en amansız diktatörler ve Ondördüncü Luiler kadar kudretli kılmaktadır.

Peki bu Cumhurbaşkanı hemen hemen hudutsuz kudretini nereden almaktadır. Eski krallar, iktidarın Allahtan geldiğini söylüyordu. Gelgelelim iktidarın hâlen halktan başka kaynağı kalmamıştır. Buna rağmen Cumhurbaşkanı kudretini halktan almayacaktır. Zira adına Cumhurbaşkanı denilen kral, doğrudan doğruya halk tarafından seçilmemektedir! Bu iş, şehir encümeni üyeleri, belediye başkanları, muavinleri vs. gibi memleketin "ileri gelenler"ine bırakılmıştır. Fransanın idarî taksimatı muhafazakâr unsurların hakiki kuvvetlerinden fazla temsil edilmesi ne imkân verdiğine göre Cumhurbaşkanı, çoğunluğu sağcıların teşkil ettiği bir kolej tarafından seçilecektir. Muazzam selâhiyetlere sahip olacaktır, halk ve halkın seçtiği organlar onu deviremiyecektir! Hiç değilse referandum ve Meclisin feshinden sonra yapılan seçimler Cumhurbaşkanının aleyhine netice verirse, onun istifası beklenirdi. Ne çare ki ön proje bu mevzua dokunmamaktadır.

Yeni tasarıya göre başbakan, cumhurbaşkanının bir "memur"u haline gelmektedir. Yalnız bu zavallı memur, iki şefe karşı mesuldür: Hem cumhurbaşkanına, hem Parlâmentoya hesap vermek zorundadır. İki patrona hizmet etmek herhalde kolay bir iş değildir. Maamafih başbakanın Parlâmento önündeki sorumluluğu, eskisine nazaran biraz daha sınırlandırılmıştır. ' Bundan başka bakanlık ve milletvekilliği fonksiyonları sıkı sıkıya birbirinden ayrılmıştır. Bakanlığa getirilen bir milletvekilinin teşriî vazifesinden istifası gerekmektedir. Bu suretle bakanların memur karakteri kuvvetlenmekte, milletvekillerinin bir koltuk, kapmak için hükümeti devirme arzusu frenlenmektedir.

Kudretli Millî Meclis, ön projede, zararsız bir hale getirilmiştir. Toplanma müddetinin tâyini elinden alınmış ve beş buçuk aya indirilmiştir. Müdahale imkânları azaltılmıştır.; Milletvekilleri partileri adına değil, şahısları adına oylarım kullanırlar. Dördüncü Cumhuriyetin selâhiyetlerini budadığı ikinci Meclisin (Senato) rolü, Millî Meclisin aksine artmakta ve Millî Meclis ile eşit duruma gelmektedir.

Bu şekilde General de Gaulle Fransası, kralsız bir monarşiye benzeyecektir. Bir taraftan parlamantarizm muhafaza edilmekte, diğer taraftan halkın tamamından gelmiyen kudretli bir icra organı yaratılmakta dır. Ancak vasıtalı veya vasıtasız halktan gelen iktidarın kuvvetli olduğu çağımızda, bakalım bu acayip sistem nasıl işliyecektir? Ezeli iyimserler, 1875 Anayasasına göre geniş selâhiyetlere sahip olan Cumhurbaşkanının, General MacMahon'un kuvvet denemesinden mağlûp çıkması üzerine, tatbikatta mesuliyetsiz ve selâhiyetsiz bir hale geldiğini hatırlamaktadırlar. Maamafih MacMahon

General de Gaulle

Taçsız krallık peşinde

sadece icranın şefiydi, halbuki yeni Cumhurbaşkanı hem icranın şefi, hem icra ve teşri organları arasında hakem rolündedir. Yani yeni cumhurbaşkanı -ki De Gaulle olacaktır- MacMahondan çok yükseklerde oturmaktadır.

Sol partiler projeye karşı şimdiden vaziyet almışlardır. Ama yine de referandumun, De Gaulle Anayasasının tasvibiyle neticeleneceğinden şüphe edilmemektedir. Yalnız yeni Anayasa, şimdiye kadar mütereddit bulunan sol partileri Generale karşı daha hasmane bir tavır almaya bir araya gelmeye zorlıyacaktır. Diğer taraftan Cezayirde Ordunun ayaklanmasıyla başlayan askerî diktatörlük tehlikesi azalmıştır. Böyle bir durum Fransayı eninde sonunda bir iç harbe sürükliyebilir.

Kırk katır mı, kırk satır mı?

Kırmızı kaplı kitap, Fransanın anavatan dışındaki toprakları hakkında da hükümler ihtiva etmektedir. Anavatan dışındaki memleketlere Uç şıktan 'birini tercih hakkı bırakılmak. tadır. Bu memleketler ya eşit haklarla Fransız vatandaşı olabilirler (entegrasyon), ya statükonun devamını istiyebilirler, ya Fransayla federal bağlarla bağlanmayı kabul edebilirler. Bu federasyonun ne biçim bir kuş olacağım tayin, tabii ki Fransaya aittir!

Bu hükümler tarihin akışım anladığı söylenen General de Gaulle'ün hâlâ mazideki fildişi sarayında yaşadığını göstermektedir. Anayasa projesiyle demode bir paternalizm nümunesi veren General de Gaulle ve etrafındakiler, eski müstemlekelerin herşeyden önce istiklâl istediklerini ve ancak ondan sonra Fransayla şu veya bu şekilde bir işbirliğine gitmeye razı olacaklarını ve ancak karşılıklı rızaya dayanan bir işbirliğinin bir işe yarıyacağını anlamamakta ısrar etmektedirler. De Gaulle Fransası, tarihî bir şansı bu şekilde kaçırmaktadır. Yakında Hindiçini, Fas, Tunus ve Cezayirden sonra Afrikanın ortasında da kanlı bir İstiklâl harbinin başlamasına şaşmamalıdır. Mutedil bir adam olan Vedel, bu hükümleri bir "suç" saymakta ve "Acaba çıldırdık mı? Allahlar bizim mahvımızı mı istiyorlar?" demektedir.

Nitekim şimdiye kadar itidal örnekleri veren ve Fransaya bağlılıklarından şüphe edilmeyen Afrikalı liderler seslerini yükseltmişlerdir. Fransada bir ara bakanlık yapan Lebpold Senghor yeni teşebbüsü, 1946 ya nazaran bir gerileme" saymakta ve güdülen gayenin "bu memleketlerin Fransadan ayrılmasının temini" olup olmadığını sormaktadır. Kamerun Başbakanı Ahidjo'ya göre, proje realist değildir. Son dakikada bir değişme vuku bulmazsa -çok zayıf bir ihtimal- Fransa dostlarına silâhı ele almaktan başka yol bırakmamaktadır.

Anayasa projesi karşısında en az sukutu hayale uyrayanlar, hâlen bir Fransız vilayeti olan Cezayiri istiklâle kavuşturmak için çarpışan Cezayirli milliyetçiler olmuştur. Onlar General de Gaulle'den zaten fazla bir şey beklemiyordu. Kırmızı proje sadece görüşlerini teyit etmiştir. İstiklâle kadar savaşa son vermiyeceklerdir.

Mucize Adamın herşeyi günlük güneşlik edeceğine inananların artık gözlerini açması lâzımdır. Millî Kahraman De Gaulle'ün V. Cumhuriyeti, kimsenin beğenmediği IV. Cumhuriyeti aratmaya namzet görünmektedir.

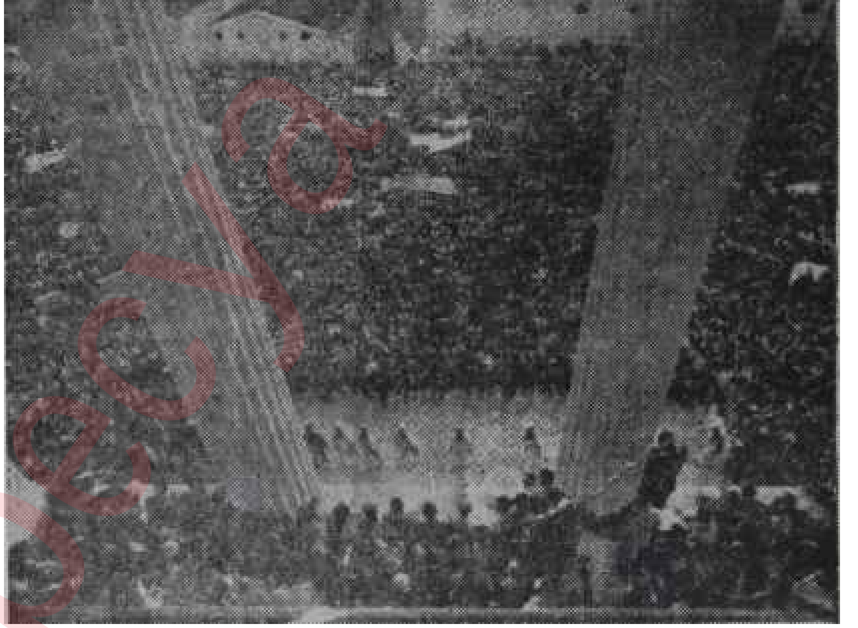
Venezuella

Hürriyetin fiyatı

Geçen hafta Iraktaki genç subayların hükümet darbesinin akisleri ilerliyorlardı.

Muvakkat hükümetin başkanı Amiral Larrazabal müşkül durumdaydı. Âsi generalleri nasıl durduracaktı? Aynı muhitin adamı olan Larrazabal, esasen General Castro Leon'un fikirlerini paylaşıyordu. Bu sebeple âsileri durdurmak için halka müracaat etmeyi düşünmedi ve âsilerle müzakerelere başladı. Fakat kuvvetli A. D. A. (Sol Demokrat) Partisi ve sendikalar aynı fikirde değildi. Asilerle masa başına oturan bir hükümetin, meşruiyetin zor kuvvetiyle inkâr edilebileceğini kabullendiğini ileri sürüyorlardı. Askerî faşizmle uzlaşmaktansa, iç harp evlâydı!

İlk harekete geçen Caracas üniversitesi talebeleri oldu. Ocak ihtilâli sırasında askerlerden ele geçirdikleri silâhları tekrar ellerine aldılar. Macar ihtilâlinin meşhur ettiği "Molotof Kokteylleri"ni hazırladılar ve

Carracas'ta ayaklanan orduyu yıldıran halk
Hep askerlerin dediği olmaz ya...

devam ederken, Venezuellada da Ordu iktidarı ele geçirmek istedi. Fakat Iraktaki subaylar halkın desteğini bulduğu halde, Venezualladakiler karşılarında halkı buldular. Halk için yapılan hükümet darbesi muvaffak oldu, halka karşı girişileni hezimetle neticelendi.

Hâdise, Ordu Şefi General Castro Leon'un bir ültimatomuyla başladı. Castro Leon basının sansür altına alınmasını seçimlerin belli olmayan bir müddet için tehirini ve partilerin feshini istiyordu. Diktatör Jimenezin devrilmesinden beri başlıyan demokratik hayat, aristokrat ordu şeflerini Ürkütmüştü. Ültimatomun boş bir lâftan ibaret olmadığını göstermek için Ordu birlikleri başşehre doğru gece yarısı otomobillerle dolaşarak klakson gürültüleri vasıtasıyla halkı tehlikeden haberdar ettiler. Derhal 100 bin insan sokağa fırladı ve Cumhurbaşkanlığı sarayının etrafında toplandı. Ertesi gün sendika umumî grev ilân etti. Greve sadece işçiler değil, avukatlar, doktorlar ve iş adamları da riayet etti. Artık uzlaşma kapıları kapanmıştı. Ya kanlı bir iç harp olacaktı, ya Ordu emellerinden vazgeçecekti. Nitekim Ordu, şahlanan, halk kuvvetleri karşısında geriledi. Asi subaylar istifalarını ver. diler ve şefleri Castro Leon memleketi terketti.

Caracas halkı hürriyete lâyık olduğunu bir defa daha göstererek demokrasiyi kurtarmıştı.

İKTİSADÎ VE MALİ SAHADA

A. B. D.

Dış yardımın hikâyesi

Zihni Krutçefe göndereceği nota ve Lübnandaki bahriye silâhendazlarıyla meşgul olan Başkan Eisenhower'ın geçen hafta ortasında halletmeye mecbur olduğu diğer zor bir mesele vardı: Dış yardımı, budama meraklısı Kongrenin elinden nasıl kurtaracaktı? Bu yıl Kongreden Karşılıklı Güvenlik Programı için 3,942 milyon dolar -geçen yıldan yarım milyar az- istemişti. Buna rağmen Kongre, otorizasyon Kanununda, yardımı 300 milyon indirmişti. İş tahsis safhasına gelince programda 595 milyon daha kısıntı yapılmıştı. Eisenhower bu 895 milyonluk budamanın 500 milyonunu geri almak azmindeydi. Bu sebeple geçen haftanın ortasında Cumhuriyetçi Parti şeflerini topladı ve 2 saat 20 dakikada onlara dış yardımın hayatî ehemmiyetini anlatmağa çalıştı. Kongre üyeleri yıllardır duydukları delillerin bir defa daha sıralandığım gördüler. Dış yardım kesilirse Amerikanın emniyeti tehlikeye düşerdi.. Rusların iktisadî taarruzuna cevap vermek lâzımdı. Büyük askerî yükler altında ezilen dostları düşünmeliydi, vs.. Eisenhower bu arada tabii ki son Orta-Doğu buhranını da delil olarak kullanmak fırsatını kaçırmadı. Hiç değilse beşyüz milyonu kurtarmak için, Türkiye ve İranın artan yardım ihtiyacını hatırlattı. Bizim gazetelerin son günlerde kulakları yardım laflarıyla dolu bazı aceleci yazı işleri müdürleri bu hatırlatışı Amerikanın Türkiyeye 500 milyon dolar vermeye hazırlandığı şeklinde tefsir ettiler. Halbuki ortada bu haberi doğru çıkartacak hiç bir sebep yoktu. Hâdise Başkan Eisenhowerin yardım programını kurtarmak maksadıyla dost memleketleri ileri sürmesinden ibaretti. Amerikan hükümeti yıllardır aynı taktiğe başvuruyordu. Geçen sene de aynı lâflar ortaya atılmıştı, ama bildiğini okuyan Kongre yine de dış yardımı 4,4 milyardan 3,4 milyara indirerek bir milyar kısıntı yapmıştı. Bunun böyle olmasına şaşmamalıydı. Zira üyelerinin çoğunun dış yardımı sevmediği Kongrede, dış yardımın en amansız düşmanı olan Mr. Otto Passman kilit mevkiini işgal ediyordu. Evvelce toptan buz dolabı ve lokanta malzemesi satan Mr. Passman, Temsilciler Meclisinde dış yardımın tahsisini yapan tali komitenin başkanıydı. Çiftçi Kuzey Louisiana'nın bu uzun boylu temsilcisi Dulles'ın dış siyasetinin en büyük lövyesi olan dış yardıma budamayı kendisine başlıca iş edinmiştir. Kongre, dış yardım için yüksek meblâğlara müsaade etse bile sıra tahsis isine gelmektedir. Passman'ın tâli komitesi, kendisine sunulan rakkamı istediği gibi budamakta serbesttir. Tahsis Komitesi de insiyaki bir şekilde, Passman'ın görüşlerine iştirak etmektedir. Meselâ geçen sene Rus, iktisadî taarruzunu cevaplandırmak gayesiyle büyük ümitlerle kurulan uzun vadeli kredi -hibe değil- vermekle vazifeli "Kalkınma İkraz Fonu", eski buzdolabı satıcısının kurbanı olmuştur. Eisenhower idaresi, bu fona, Kongrenin biribir formalitesinden kurtarmak için üç yıl zarfında kullanılmak için 2 milyar dolar istemişti. Amerikanın menfaatlerinden çok, salâhiyetlerine düşkün Passman'ların mebzul bulunduğu Kongre, tabii ki böyle bir talebi kabul etmedi. Usun mücadelelerden sonra fon 300 milyon dolarla -o da bir yıllık- kurulabildi. Bu yıl Kalkınma Fonuna 625 milyon dolar istenmiştir. Tâli Tahsil Komitesi, Eisenhower'dan gelen tazyik karşısında 415 milyon dolara rıza göstermiştir. Ama Passman oralı değildir. Tahsis Komitesinde nüfuzunu kullanarak, fonun kaynaklarını 800 milyona indirmiştir! Mücadele henüz bitmiş değildir. Eisenhower Hükümeti, Kongrenin budama merakını yenmek için geniş bir kampanyaya girişmiştir. Bu maksatla iki partinin de desteklediği, Eric Johnston'un başkanlığında bir Milletlerarası İktisadi Kalkınma Komitesi kurulmuştur. Bu Komite nüfuzlu tazyik grupları temsilcileri ni -Türkiyenin de 150 bin dolar maaşlı Dewey adında bir "tazyikçi"si vardır - "Washingtonda bir araya getirmiş, onlara Truman, Stevenson, Eisenhower ve Dulles tarafından dış yardımın hayatî ehemmiyeti hakkında nutuklar vermiştir. Diğer bazı bölgelerde de aynı sahne tekrarlanmıştır. Bundan başka, dış yardım programını halka anlatmak için, Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesinin iki üyesi bütün şehirleri dolaşmıştır. Ama bildiğinden şaşmayan sayın Kongre üyelerini ikna etmek hakikaten zor bir iştir!

Az gelişmiş memleketler
İktisadi harbin piyonları

Dış yardımın blânçosu

Türkiye dahil Avrupa memleketlerinin iktisadî kalkınmasına tahsis edilen Marshall Yardımı bittiğinden beri, Kongre bir türlü dış yardıma yanaşmamaktadır. 1952-53 yılından beri dış yardım azalmaktadır. Sadece yardımın miktarı küçülmekle kalmamakta, dolarlar iktisadî sahadan askerî sahaya kaymaktadır. Aşağıdaki tablo, Marshall Plânının sahne. ye konmasından beri her yılkı Amerikan dış yardımının seyrini göstermektedir:

Amerikan Yardımı (milyar dolar)

1948-1949	6.4	1954-1955	2.8
1949-1960	5,2	1955-1956	2.7
1950-1951	7,4	1956-1957	3.8
1951-1952	7.3	1957-1958	3.4
1952-1953	6.0	1958-1959	3.9 (Hükümetin teklifi)
1953-1954	4.7		

Tablodan görüldüğü gibi, Demokrat iktidar zamanında büyük miktarlara ulaşan dış yardım, 1052 den sonra Eisenhower İdaresinin işbaşına gelmesiyle küçülmüştür. Halbuki az gelişmiş memleketlerin iktisadi yardıma olan ihtiyacı gittikçe artmaktadır. 1863 de Birleşmiş Milletler mütehassısları yıllık yardım ihtiyacının 12 milyar doları bulduğunu hesaplamışlardır. Daha az cömert iktisatçılar bile az gelişmiş memleketlere yapılacak yıllık iktisadi yardımın 2 milyardan aşağı olmaması gerektiğini düşünmektedirler. Aksi takdirde hürriyet içinde iktisadî kalkınmayı gerçekleştiremiyen bu memleketlerin, komünist metodlarına başvurmalarını normal karşılamak lâzım geldiğini düşünmektedirler. Rusların da az gelişmiş memleketlere dış yardıma başlamaları böyle bir tehlikeyi arttırmaktadır. Diğer taraftan Amerika, Rusyadan müstakil hareket etmeye çalışan memleketlere yardımı diplomatik bakımdan zaruri saymaktadır.' Nitekim Yugoslavyadan sonra, Polonyaya yardım yapılmıştır. Buna rağmen Marshall yardımıyla Avrupanın kalkınmasında büyük rol oynayan Amerika, az gelişmiş memleketlere yardım etini gerektiği gibi uzatamamaktadır. 1959 yılı yardım programı - Kongre tarafından budanmamış haliyle- bile derde deva olmaktan uzaktır. Programın kısaca incelenmesi bunu gösterecektir:

1958 - 1959 YARDIM PRO JESİ (Milyon dolar)

Askerî Yardım	1.800
Savunma Desteği	835
Kalkınma İkraz Fonu	625
Hususî Yatırım	212
Hususi Fon	200
Teknik Yardım	164
Çeşitti	106
	3.942

Tablodan görüldüğü gibi Amerikan yardımının hemen üçte ikisi -2.635 milyon- askerî masraflara gitmektedir. Bu miktarın "savunma desteği" denen 835 milyonu, silâh yardımı gören memleketlerin askerî potansiyelini takviyeye ayrılmaktadır. Bu yardım az çok iktisadî mahiyette sayılabilir. 164 milyon, teknik yardıma -belki en faydalı yardımgitmektedir. Bu para az gelişmiş memleketlere Amerikan teknisyeni -halen az gelişmiş memleketlerde 4800 Amerikalı teknisyen vardırgönderilmesine, bu memleketlerden Amerikaya stajyer yollanmasına, kalkınmaya faydalı araştırmaların yapılmasına harcanmaktadır. Kalkınma İkraz Fonu istisna edilirse, iktisadî yardım için geriye ancak 518 milyon dolar kalmaktadır. 200 milyonluk Hususî Fon Cumhurbaşkanının emrindedir ve âcil hallerde kullanılmaktadır. Geçen yıl Ürdüne yapılan acele yardım bu fondan ödenmiştir. 212 milyonluk hususî yardım, faydalanan memleketlerin siyasî ve iktisadi istikrarını temine gidecektir. 106 milyonluk çeşitli masraflar mültecilere yardım ve muhtelif kültür programları içindir.

Eisenhower
Senatörlerle başı dertte

İktisadî yardımın kifayetsizliği, geçen sene kurulan "Kalkınma İkraz Fonu"nun ehemmiyetini arttırmaktadır. Fon, milletlerarası bankaların kabule yanaşmadığı rantabl olmıyan projelerin dış finansmanını temin gayesiyle kurulmuştur. Vâdesi 35-40 yıl arasında değişen krediler açacaktır. Ne yazık ki bu fon şimdiye kadar bir varlık gösterememiştir. Passman'ın bıçağından bu yıl da kolayca kurtulamıyacağına göre, Kalkınma Fonu önümüzdeki yıllarda da, uyandırdığı büyük ümitlere, cevap veremiyecektir.

Bereket Amerikan Yardımı bundan ibaret değildir. 1934 te kurulan Export - Import Bank birçok hallerde, hükümetin imdadına yetişmektedir. Bu banka 1957 mali yılında 36 memlekete 1 milyar dolar tutarında kredi açmıştır. Maamafih ihtiyaç o kadar çoktur ki, banka çabucak kanuni kredi hududu olan 5 milyara erişmiştir. Export - Import'un yeni krediler verebilmesi için bu hudut 7 milyara çıkartılacaktır. Bundan başka sermayesini büyük ölçüde Amerikanın temin ettiği Dünya Bankası ve kısa vadeli krediler veren Para Fonu vardır. Ne var ki, zaten dış ticaret güçlükleri içinde bulunan az gelişmiş memleketlere bu teşekküllerin açtığı krediler kifayetsiz olduğu kadar, pahalıdır. Rusların yüzde 2-2,5 faizle -Dulles bu fikirde değilkredi açtıkları bir devrede, bu teşekküllerin istediği faiz yüzde 4, hattâ bazan 6'dır.

Doğu ve Batı bloku arasında başlıyan ve füzeler devrinde soğuk harbin yeni bir şekli olan Ruble -Dolar harbini Hür Dünyanın kazanabilmesi için, Amerikanın iktisadî yardımını büyük ölçüde arttırması lâzımdır. Gıda ve ham madde pazarlarının tanzimi de aynı derecede hayatî bir meseledir. Gıda ve ham madde fiyatlarının anormal düşüşleri yüzünden az gelişmiş memleketler hâlen milyarlar kaybetmektedirler.

Eisenhower ve Dulles biraz geç de olsa, bu hakikati anlamışlardır. Ne çare ki seçmenlerin parasından ve kendi burunlarından ötesini görmiyen Passman gibi birçok Kongre üyesi, böyle bir teşebbüsü baltalamaktadır. Bu yetmiyormuş gibi, Eisenhower de, büyük bir muvaffakiyetle neticelenen Marshall Plânını sahneye koyan Truman'ın liderlik vasıflarına sahip değildir.

Hastalıklar

Yeni dertler

Tıp ilmi bu güne kadar, insana tabiatın musallat ettiği hastalıklarla uğraşmıştır. Bu hastalıkların sebepleri mikroplar, vücuttaki metobolizma değişlikleri veya fazla güneş, fazla sıcak ve soğuk gibi tabiatten gelen âfetlerdir. Bu gün ise tıp, bu eski âfetlerin yanı sıra, insanların kendi elleri ile yarattıkları yeni bir hastalık âmili ile cebelleşmek zorundadır. Bu yeni hastalık âmili, radyoaktif, cisimler ve bunların meydana getirdiği radyoaktif ışınlardır.

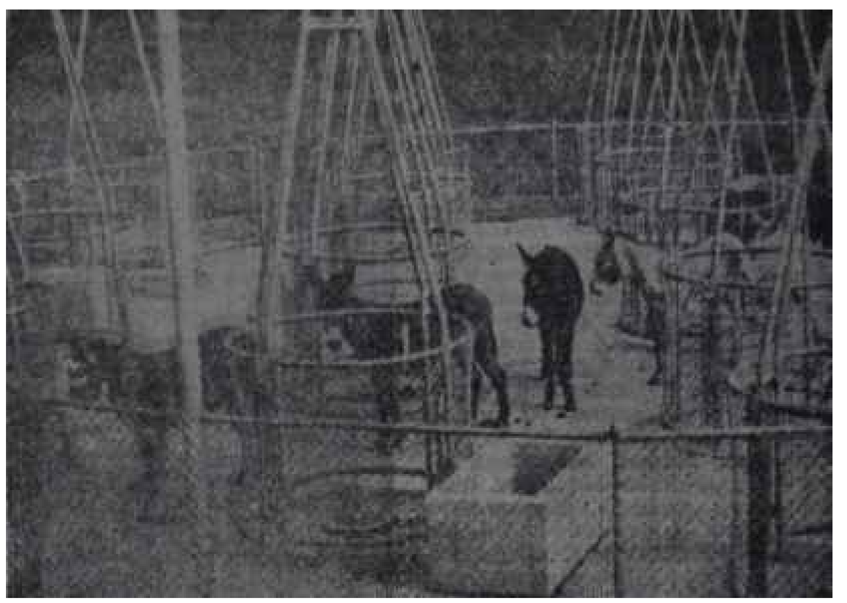
Dünyada kanser ve lösemi vâkalarındaki, artış, canlıların tohum hücrelerindeki yeni ve garip değişiklikler tıp âleminin dikkatlini bu yeni hastalık sebebi üzerine çekmektedir.

Patlatılan bir hidrojen bombası, yedi millik bir daire içindeki canlıları tamamen öldürür. Bu, bombanın yakıcı ve yıkıcı gücü ile olur. Gene Hidrojen bombası, 100 millik bir daire içindeki canlılar üzerinde radyo aktif ışınlar tesiri ile öldürücü yanıklar veya ağır hastalıklar meydana getirir. Bu, bombanın yakın sahalarda yarattığı tehlikedir. İnsanlar infilâk sahasından uzak durmakla bu tehlikeden sakınabilirler. Bombanın kontrol edilemiyen ve sakınılamıyan tehlikesi çok uzaklarda ve çok sonra kendini gösteren radyoaktif tesirleridir. İşte günümüzün ilim adamlarım, genetikçi ve doktorlarını endişelendiren de budur.

Nükleer bombalar patlatıldıktan kısa bir zaman sonra, gökyüzünde mantar şeklinde bir bulut meydana gelir. Millerce öteden görülen bu parlak renkli, muhteşem bulut, bol miktarda radyoaktif eleman ihtiva eder. Strantium 89 - 90, Cerium 144, İodin 131 - 132 gibi maddeleri ihtiva eden mantar, yüksek hava tabakalarına kadar çıkar ve buradan rüzgârlarla çok uzak bölgelere sürüklenebilir. Bomba denizde patladığı zaman ise, bu radyoaktif maddeler akıntılarla uzak yerlere yayılabilir.

Görünmez kaza

16 Mart 1954'te, Bikini deneme bölgesinin civarından geçen Japon balıkçı gemisi ve onun talihsiz tayfalarının başına gelenler, ilim adamlarının ve dünya efkârının dikkatini bu tarafa çekti. Fukuryu Maru'daki balıkların büyük bir kısmı incelendi. Bunların yüksek miktarda radyoaktif ışınlar yaydığı tespit edildi. Beta ışınlarını ölçen âletler dakikada 2000 den 10.000'e kadar değişen yüksek değerler gösterdi. -Yani âletin mika sayıcısından, dakikada 10.000 beta partikülü geçiyordu- Bu balıklardan bir kısmı Oseka pazarına sevk edilmiş ve müdahele edilinceye kadar 200 kişiye satılmıştı. Yaizu limanında duran gemi üzerinde araştırmalar yapıldı. Fukuryu Marunun 30 metre ötesinde dahi çok yüksek radyoaktif değerler tespit edildiği için gemiye ancak hususi elbiseler giyilerek girilebildi.

Radyoaktivite denemesine tutulan sıpalar
Önce can, sonra canan

Japon âlimleri güvertede radyoaktif tozlar tespit ettiler. Gemideki balıklar, tayfaların günlerdir yiyip içtiği gıdalar bu tozlarla kirlenmişti. Tayfalarda çeşitli hastalık arazları vardı. -Bu tayfaların çoğu, sonraki aylarda ölmüşlerdir-. Bu tetkiklere paralel olarak Pasifikte radyoaktivite araştırmalarına girişildi. Geniş bir bölgede deniz suyunda ve bu sularda tutulan balıklarda plankton ve derin deniz hayvanlarında radyoaktivite tespit edildi. Bikini adasının 3000 mil açığındaki balıklarda dahi yüksek değerler bulundu. Civardan geçen gemilerde radyoaktif cisimler görülünce tayfaları acele hastahanelere sevkedildi. Bu tayfalarda bariz kan değişiklikleri vardı. Tabii ki bütün bunlar, senede 4.800 ton balık tutan Japon balıkçılarını bir hayli endişelendirdi.

Dikkat; Tehlike!

Tehlike yalnız o civardan geçen gemilere ve oralarda tutulan balıkları yiyenlere münhasır değildir. İnfilaktan sonra yüksek hava tabakalarına çıkan radyoaktif cisimler, yağan yağmurlara karışır veya sonradan alçak tabakalara inerek toz halinde çok uzak bölgelerdeki şehirlere dökülebilir. Japonyada Atsumi yarımadasına yağan yağmurlarda yeni radyoaktif cisimlere rastlanmıştır. Koyoto ve Osakaya yağan yağmurların da radyoaktivitesi yüksek bulunmuştur. Bu yükseliş, Pasifikte ve Sibiryadaki denemelerden sonra daha da fazlalaşmıştır. Radyoaktiviteli yağmurların yağdığı bölgelerde sebzeler, otlar hatta inek sütleri bu maddelerle bulaşık olarak bulunur. Yağmur sularını içme suyu olarak kullananlarda radyasyon hastalıkları görülür. Japonyada Koyoto ahalisinde kan değişiklikleri görülmüş ve halkın özel filtrelerden geçirilmemiiş suları içmeleri yasak edilmiştir.

Halen havada bulunan radyoaktivite miktarının 70 Kg. lık bir insan için tehlikeli sayılacak bir nisbete erişmediği tespit edilmiştir. Fakat ağırlığı ancak 2 - 3 kilo gelen yeni doğmuşlarda radyoaktivitenin yapabileceği kötü tesir, ilim adamlarını düşündürmeğe başlamıştır.

Bugün dünyanın dört bir tarafındaki binlerce lâboratuvarda radyoaktivitenin canlılar üzerinde yaptığı tahribat incelenmektedir. Sadece Amerika Birleşik Devletlerinde 240 lâboratuvar bu işe tahsis edilmiştir. Buralarda merkep ve koyunlarda, fare, çekirge gibi küçük canlılarda, hatta insanlarda radyoaktivitenin tesirleri araştırılmaktadır. Bu deneylerden ve Fukuryu Maru gibi müşahedelerden elde edilen neticeler şunlardır:

Radyoaktiviteli şuaların veya cisimlerin etkisinde, kalan insanlarda aşağıdaki tehlikeli değişiklikler olur:

1 — Bu tozlar deriye, değecek olursa deride ağır yanıklar meydana gelir. Saçlı deride olan tesirlerden dolayı saçlar seyrekleşir. Veya dökülür.

2 — Radyasyondan dolayı gözde katarakt ye dudaklarda yanıklar meydana gelir. Dudaklardaki yanık ve yaralar sonradan kolaylıkla kanserleşebilir.

3 — Bademciklerde ve adenoitlerde ve vücuttaki lenf düğümlerinde tahribat olur ve buralardan sonra tehlikeli hastalıklar doğabilir. (Sar-

komlar)

4 — Damarlarda yer yer harabiyetler teşekkül eder ve deri altı kanamaları meydana gelir.

5 — Radyoaktiviteli cisimlerin kan hücrelerine olan tesirleri diğer dokulara nazaran çok daha fazladır. Bu maddelerin tesiri ite beyaz kan hücrelerinde şiddetli bir azalma olur. Normal sayının çok aşağısına düşen bu müdafaa elemanlarının azlığından dolayı hastalıklara karşı vücut mukavemeti kırılır.

6 — Lösemi radyoaktiviteli cisimlerin insanda meydana getirdiği en korkunç hastalıktır. Kan kanseri demek olan lösemiye karşı tıbbın elinde halen hiç bir mücadele imkanı yoktur.

Yarınımız da tehlikede

Bu elemanlardan bazıları vücuda girince kemiklerde depo edilir ve uzun zaman radyasyona devam ederler. Bunların sebep olduğu hastalıklar çok sonra meydana çıkar. Hiroşimadaki infilâk sırasında 3 yaşında olan bir Japon kızı hadiseden 9 sene sonra hastalanmış ve kemik kanserinden ölmüştür.

İlim adamlarım en fazla üzen radyoaktivitenin insan soyunda meydana getireceği değişiklikler ve tohum hücrelerinde yaptığı tahribattır. Bu gün Amerikalı i l i m adamları bu endişelerimi açığa vurmuşlar ve Birleşmiş Milletlerden, Hidrojen bombasının insan soyuna yapacağı tahribatı incelemek için milletlerarası bir komisyon kurulmasını istemişlerdir. Radyoaktivitenin hastalık tevlit etmediği insanlarda dahi tohum hücrelerinde çeşitli değişiklikler olmaktadır. Bunların çocuk yapmak kabiliyetleri azalmakta veya yok olmaktadır. Bunlardan doğan çocuklarda çeşitli sakatlıklara rastlanmaktadır.

Bu hususta Oak Ridge millî lâboratuvarı bioloji kısmı şefi genetikçi Dr. W. L. Russel şu açıklamalarda bulunmuştur:

Radyasyona uğrayan insanların tohum hücreleri dejenere olur. Bunlarda meydana gelen bu dejenere - sans daha sonraki nesillerde ortaya çıkabilir. Birinci batında sıhhatli çocuklar doğsa bile daha sonraki nesillerde sakat, acaip şekilli ve geri zekalı çocukların doğması mukadder. dir. İşin kötüsü bu değişikliği meydana getirmek için muayyen bir doza ihtiyaç yoktur. Bu değişiklikler bünyeye ziyan vermeyen çok küçük dozlarla dahi meydana gelebilir.

Genetikçi Alferd H. Sturterant her yeni hidrojen bombası infilâki en azından 70 yeni mutasyona sebep olmaktadır, diyor. Bu yeni ve dejenere olmuş tohumların meydana getireceği fertler ilerisi için çok garip durumlar yaratacaktır.

Nobel mükâfatı kazanmış Amerikalı genetik âlimi Hermaan J. Müller ise, "Bir atom harbinin insanlığa vereceği zarar, bu harbin ve halihazırdaki deneylerin daha sonra ortaya çıkacak olan zararlarının yanında çok ufak kalır" demektedir.

K İ T A P L A R

Doğan kardeş yayınları

Bu yılın mayıs ayı ortalarında Floransada toplanan Milletlerarası Çocuk Kitapları Birliği Kongresine katılan Türk delegesi, yıllardan beri belki de ilk defa, göğsünü gere gere hazırladığı bir tebliği okudu ve çocuk eğitimi ile çocuk kitapları konusundaki fikirlerini belirtti. Delegenin adı Vedat Nedim Tördü. Vedat Nedim Tör, kongreye sunduğu tebliğde şöyle diyordu:

Nüfusunun yüzde altmış beşi okuma yazma bilmeyen bir memleketten geliyorum. Fakat Lâtin harflerinin kabulü sayesinde memleketimde okuma yazma bilenlerin nisbeti günden güne artmakta ve tirajlar yükselmektedir. Artık kitap mecmua ve gazete bir elit zümrenin malı olmaktan çıkmış matbua piyasası ticari bir iş mahiyetini almıştır. Matbua piyasanın ticari bir mahiyet alması da "iyi" ile "kötü"nün karşılaşmasına yol açmıştır. Her arzın kalitesi talebin kalitesine göre taayyün eder. Okuyucu yığınlarının zihni seviyeli ne kadar düşük olursa, kötü yayınların muvaffakiyet şansı da o kadar artar. Bütün dünyada, hattâ medeni denilen memleketlerde bile zihni sathiliğe ve ruhi kabalaşmağa doğru bir temayül müşahede edilmektedir. Yığınlaşmanın doğurduğu içtimai ve sıhhi problemler yanında yayın ve film alanlarında da millletlerin manevi sağlığını tehdit eden tehlikeler belirmektedir. Bütün medeni memleketlerde gıda maddeleri üzerinde ve yalnız insanların değil hayvanların ve bitkilerin bulaşıcı hastalıkları üzerinde sıkı sağlık kontrolları yapılmaktadır. Yine umumi sağlığı koruma gayesiyle her türlü uyuşturucu maddelere karşı da milletlerarası gayet amansız bir savaş açılmıştır. Buna karşılık zihin ve ruh uyuşturucu zehirlerin ticaretine karşı milletlerarası ne gibi tedbirler alınmıştır? Kötü yayınların çocuklar ve gençler üzerindeki cazibesi ve bu yüzden mazhar oldukları geniş sürüm malûmdur. Fakat, aynı zamanda 'bütün dünya pedagokları, psikologları, sosyologları tarafından yapılan araştırmalar, testler, anketler neticesinde matematik bir sarahatle anlaşılmıştır 'ki, bu "kara edebiyat" gaddarlığı, katı yürekliliği, ahlâksızlığı telkin eder. Kötü temayüllere karşı mukavemeti azaltır. Muhayyileleri anormal hareketlere doğru sürükler. Çeşitli cürüm ve cinayet usullerini öğretir. Dövme, yumruk atma, bıçak sallama, tabanca çekme gibi çeşitli fevri saldırma hareketlerine örnekler verir. Cemiyet düşmanı tipleri idealleştirir. Her türlü otoriteye karşı koymayı ve kanun yoluyla değil yumruk kuvvetiyle "ihkak-ı hak"ı teşvik eder. Irklar arasında düşmanlıklar aşılar. Marazi cinsiyet temayüllerini dürter. Kısaca sevgisiz, şefkatsiz, kaba ve her türlü sosyal bağlardan 'kurtulmuş snop bir gençliğin üremesine yol açar.

Doğan Kardeş Yayınları
Çocuklara gün doğdu!

Eğer bütün bunlar doyruysa, o vakit zannederim 'ki, insanlığın idealist kuvvetlerini bu büyük tehlikeye karşı seferber etmek ve çocuklarımızın ruhlarım bu manevi atom infilâklerinin mütemadi radyo aktif tahrip ışınlarına karşı korumak için harekete geçmek zamanı gelmiştir.

Vedat Nedim Tör, hayli uzun olan tebliğinin sonunda "kara edebiyat"a karşı üniversel bir mücadelenin yollarını arayacak bir merkez kurulması teklifini yaptı ve bu teklif Milletlerarası Çocuk Kitapları Birliği Kongresi Üyelerince de son derece müsbet karşılandı.

Tör, Floransadan memleketine dönünce de fikirleri üzerinde ısrarla durdu. Çocuk kitapları piyasasını "kara edebiyat" kaplamıştı. Bununla mücadele şarttı. Ama bu mücadele tek başına yapılacak bir mücadele değildi. Memleketimizdeki öğretmenlerin, Kadın Birliklerinin, derneklerin ve bilhassa aydınlarla anne ve babaların bu mücadelede elele vermeleri gerekmekteydi. İşte yaz başından beri Vedat Nedim bunun mücadelesini yapmaktadır. Bu mücadeleyi yaparken, hemen bütün dünya çocuk kitapları piyasasını sardığı gibi, bizim kitap dünyamızı da sarmış olan "kara edebiyat' ın karşısına "ak edebiyat' ı çıkarabilmek için seri halinde kitap-

lar hazırlanmasına ön ayak olmaktadır.

Türkiye kitapçılığının ölü mevsimi olan yaz aylarında dahi başında Vedat Nedimin bulunduğu Doğan Kardeş yayınları peş peşine neşredilmiş ve çocuklarımız için cidden eşi az bulunur nadide kitaplar hazırlamıştır. Muhtevalarının dikkatle hazırlanması kadar, baskılarının ve tertiplenmelerinin gerçekten büyük bir itinayla yapıldığı bu kitaplardan son olarak piyasaya çıkartılanlar şunlardır:

1 — Grimm Kardeşlerden masallar. Bu isim altında şimdiye kadar küçük boyda sekiz kitapçık yayınlanmıştır. Dünya çocuk edebiyatının en gözde eserlerinden biri olan Grimm Masallarının oniki tanesini ihtiva eden ve resimlerle de süslenen bu kitaplar birer lira fiyatla satılmaktadır.

2 — Dünyanın çehresini değiştiren 12 adam, Gene Doğan Kardeş yayınları arasında yer alan 251 sayfalık bu kitapta T. Edison, R. Diesel, J. Dunlop. H. Ford, J. Baird, Rutherford. Watson Wat, G. Marconi, O. W. Wright, F. Whittle, E. Abbe, A. Bell'in hayatları anlatılmaktadır. Güzel bir cilt içende ve gene resimli olarak yayınlanan bu kitap da 10 liradır.

3 — Masal Bahçesi. Dünya milletlerinin meşhur masalları ile Oscar Wilde, George Sand gibi meşhur bazı ediplerin yazdığı 24 masalı içine alan 205 sayfalık bu kitap da gene on lira fiyatla satılmaktadır.

4 — Hayvan Hikâyeleri. Hayvan Hikayeleri ondokuz hikâyeyi içine almaktadır. Dünyanın meşhur bazı yazarları tarafından yazılmış olan bu hikâyeler de 198 sayfalık bir kitapta toplanmıştır. Renkli resimlerle süslenmiş olan bu kitap ta on lira fiyatla satılmaktadır.

5 — Eflâtun , Cem Güneyin Dede Korkut masalları. Türk edebiyatının ilk eserlerinden biri olan Dede Korkut masalları, Eflâtun Cem Güneyin kalemiyle yeni baştan islenerek 175 sayfalık bir cilt haline getirilmiş. Dokuz masalı ihtiva eden bu kitabın da fiyatı on liradır.

6 — Şiir Bahçesi. Gocuklara şiirin de en iyisini vermek iddiası ile yayınlanan kitapta yüzlerce şiir yer almaktadır. Atatürk" şiirleri, memleket şiirleri, tabiat şiirleri, aile şiirleri, diğer şiirler diye sınıflandırılmış olan ve cidden zevkle hazırlanmış bir antoloji mahiyetini taşıyan bu kitapta eski ve yeni şiirin en güzel örnekleri bir araya getirilmiştir. 160 sayfalık bu kitap da üç lira fiyatla satılmaktadır.

Halihazırda, memleketimizdeki en nefis ve nezih çocuk kitaplarım hazırlayan Doğan Kardeş Yayınevinin hemen bütün kitapları son derece itinalı ciltler içinde yayınlanmaktadır. Her velinin çocuklarına korkmadan, çekinmeden okutabileceği bu kitapların tek mahzuru fiyatlarının biraz pahalı olmasıdır.

Sosyal Hayat

Genç kız gözüyle

Genç kız, güneş ışıkları altında pırıl pırıl yanan denize büyük bir iştiyakla baktı. Sonra kollarını uzattı, güzel bir stille atladı, yüzmeye başladı. Ömründe hiçbir zaman tatili, güneşi, hayatı bu kadar sevdiğini hatırlamıyordu. Bütün kış hakikaten sıkı çalışmış, çok yorulmuştu. Belki bunun için herşey ona, herzamandan güzel geliyordu. Tatilini iyice haketmişti. Genç kız -ismi Duygu Uyguraydı-, Ankarada Fenmen Bale Okulunun sekreteri idi. Bilhassa müsamere ayı fevkalâde yüklü geçmiş, okulun idari işlerinin

Duygu Uyguray
Hayat bir mücadeledir!

üstesinden gelmek bir hayli zor olmuştu. Ama işte denize girerken bu yirmi yaşındaki genç kızı en çok mesut eden şey zorlukların üstesinden gelebilmek, hayata atılmış olmak değil miydi?,

Hayat müşterek olunca

Duygu Uyguray "hayata atılmak benim için bakkala gidip 'bir kibrit almakla başlamıştır" demektedir. "Küçücüktüm, büyüklerin beni ciddiye alıp, almıyacaklarını merak ediyordum, korkuyordum. Sesim çıkacak mıydı? Sesim çıkmıştı, kibriti alıp anneme getirmiştim. Mesuttum". Duygu Uyguraya göre, her genç kız muhakkak, tıpkı erkek çocuk gibi hayata atılmak üzere hazırlanmalıdır. Bakkalda, sokakta, mektep sıralarında bir çocuk' ilk hayata atılma tecrübeleri ile karşı karşıya kalmakla, muhakkak ki çok şeyler öğrenmektedir.

Fakat bir genç kız için hayata atılmak meselesi, asıl tahsil devresi kapandıktan sonra başlar. Çünkü bundan sonra, erkek daima hayatım kazanmakla mükellef tutulduğu için, tahsil derecesi ne olursa olsun çalışmak zorunda olduğunu bilir. Taştan da olsa ekmeğini çıkarır ama, genç kız ekseri evine kapanıp bekler. İşte bu bekleme devresi bir genç kız için hiç te cazip değildir. Evine kapanan genç kız, yavaş yavaş realitelerden uzaklaşarak hayalleri ve kaprisleri ile başbaşa kalır. Evine kapanan genç kız daima mahdut sayılı kimselerle, aile efradı ile temas temin ettiği için intibak, geçim ve diğer insanlarla münasebet tanzimini lâyıkı ile öğrenemez, kabuğu içine büzülür kalır. Bu şekilde uzun seneler geçiren bir genç kızın, evlenip başka bir aileye intisab ederken gösterebileceği intibaksızlıkları anlamak lazımdır. Gene böyle ana baba kuzusu olarak yetişen bir genç kızın, birgün annesiz ve babasız kalacağının mukadder olduğunu düşünmek genç kızları eve kapamanın yanlış bir düşünce ' olduğunu ispata kâfi değil midir?

Ana kuzuları

Umumiyetle, bizde meslek sahibi olmıyan genç kızlar çalışma hayatına atılmaktan çekinmektedirler. Bunda elbette ki imkânsızlıkların da rolü büyüktür. Sekreterlik gibi birçok büro işlerine genç kızları hazırlıyabilecek ciddi müesseselere, kurslara hakikaten ihtiyaç vardır. Sanat mekteplerinin enstitülerin de daha pratik, daha çabuk ve daha kolay metodlarla el işçileri yetiştirmesi, bunlara çalışma sahaları hazırlanması düşünülebilir.

Duygu Uyguraya göre her genç kız, ailenin maddi durumu ne olursa olsun muhakkak çalışma hayatına atılmalıdır. Çünkü genç kız, yalnız para kazanmakla kalmayacak, böylece hayat tecrübesini arttıracak. kendi kendisine ve hayata güvenle bakmasını, insanlarla geçinmesini, onları idare etmesini, kısacası yaşamayı öğrenecektir.

Bir genç kızın paraya ihtiyacı olmasa da, mesut olmaya, ihtiyacı vardır. Çalışma hayâtına atılması ona mesut olmasını öğretecek, saadetin yalnızca tesadüflere bağlanamıyacağını bilgi ve arzu ile elde edilebileceğini gösterecektir. Çalışmak hayat fırtınalarına karşı mukavemeti arttırmak bakımından da gayet mühimdir.

Ailenin rolü

Tabii bunda en büyük rolü aile oynıyacaktır. Aile, küçük yaştan çocuğu mesuliyet hissi duymaya alış-

tıracak ve bunun için icab eden terbiyeyi ve karakteri ona verecek olursa mesele çok kolaylaşacaktır. Çalışan bir genç kızın, ailenin maddi durumu ne olursa olsun babasına yardımcı olması, kazancının bir kısmını eve vermesi şarttır. Bu, mesuliyet hissini duyarak yetişen bir genç kızdır ki, ileride kocasına yardımcı olmayı tabii karşılıyacak ve aile hayatını kurabilmek için icab eden fedakârlıklara seve seve katlanacaktır. Gene mesuliyet hissi duyan bir genç kız ev işlerinde annesine gücü nisbetinde yardımcı olacak, hiçdeğilse kendi işlerini yapmaya kendisini alıştıracaktır. Anne ve babanın çocuklarını sevilip okşanacak kaprisli bir bebek gibi değil de, istikbalde kendi kendisini idare edecek şahsiyet sahibi insanlar olarak düşünüp yetiştirmeleri lâzımdır.

Nereye kadar?

Genç kızların hürriyet dereceleri ne olmalıdır? İşte bu bahis çok mühimdir. Duygu Uyguraya göre tıpkı öteki konularda olduğu gibi bunda da anne ve baba çocuklarına kuvvetli prensipler aşılamayı tedbir ve yasak sistemine tercih etmelidirler. Prensipler dahilinde ve hudutları çizilmiş bir saha içinde genç kızlar kendilerini hür hissedebilmelidirler. Kendi kendilerini idare etmesini hakikaten öğrenebilmeleri de zaten buna bağlıdır.

Ya giyimleri kuşamları ?

Genç kız ucuz, zarif, daima temiz giyinmeli, kadınvari giyinmekten sakınmalıdır. Genç kız esans değil, temiz temiz sabun kokmalıdır!. Büyük kadınların modellerini taklitten çekineceği gibi, onların hâl ve hareketlerini taklit etmekten de çekinmelidir.

Genç kızın lüzumundan fazla moda ile meşgul olması da fuzulidir. Kendisine yakışanı yapması, modanın umumi hatlarını teşkil etmesi kâfidir. Giyim, bir genç kız için hem çok zevkli, hem çok kolay bir şey olabilir. Yeter ki genç kız kendi hafif elbiselerini dikebilsin. Bugünkü güzel patronlar ve hafif, ucuz kumaşlar bu işi son derece kolaylaştırmıştır. Aynı patron üzerinde, ufak tefek değişiklikler yaparak yepyeni modellere sahip olmak mümkündür. Renk renk kemerler, çiçekler, küçük bir iğne elbiselere yenilik ve hoşluk verir.

Genç kızın makyajında olsun, giyiminde olsun annesi en yakın yardımcısıdır. Genç kız şahsiyetini buluncaya kadar bu konudaki nasihatlara bigane kalmamalıdır. Kendi diktiği elbiseyle ortaya çıkan genç kız, eser vermiş sanatkâr kadar mesuttur. Anne küçük yaştan kızını dikişe alıştırmalı, ona bu cesareti vererek, daima teşvik etmelidir.

Eğlenmek herkesin hakkı

Çalışmak nasıl bir vazife ise, eğlenmek te haktır. Duygu Uyguraya göre bu hususta memleketimizde' imkânlar pek mahduttur.. Meselâ Ankaradan gençlerin devam edebilece ği spor vs fikir klüpleri, eğlence yer-

Vedide Baha Pars

Jale CANDAN

Yazıma başlarken seçtiğim başlık beni biraz düşündürüyor. Büyük bir talihsizlik neticesi kaybettiğimiz bu kıymetli Türk kadınının, hakkında söylenebilecek herşeyi söyliyebilecek kadar yakını değildim. Hattâ onun hususi veyahut meslek hayatı hakkında da pek az bilgin var. Ama Vedide Baha Para bana öyle yakın geliyor ki, ondan bahsetmek ihtiyacını kendime hak görüyorum. Bu yalnız şahsıma ait bir sempati meselesi değildir. Son hafta içinde, onu ömürleri boyunca ancak bir veya iki defa görmüş, fakat onu dinlemek fırsatını bulmuş olanların ondan aynı şekilde bahsettiklerine ve ona çok yakın bir dosta, bir arkadaşa yanar gibi yandıklarına şahit oldum.

Sahasında en son yenilikleri takib etmekten büyük bir zevk duyduğu gibi bilgisini yaymayı da kendisine tatlı bir vazife sayıyor, psikolojiye dayanan yeni terbiye sisteminin, iyi anlaşılmak ve iyi tatbik edilmek şartı ile içtimai kalkınmanın temelini teşkil edeceğine inanıyordu. Bunun için gerek Öğretmenler Derneğinde, gerek Çocuk Haklarını Koruma Derneğinde tahakkuk ettirmek istediği bir çok fikir ve projeleri vardı. Her şey onu günden güne şekillenen bir ideale doğru götürüyordu ve görünüşte bu işe hasredebileceği uzun ve mesut yıllar onu bekliyordu. İşte Vedide Baha Parsla kaybettiğimiz, biraz da bu idealdir.

Onun tatlı sesinin, munis anlayışlı, zeki ve iyi bakışlarının yok olmasına inanmak nasıl güçse, bu idealin yok olup gidebileceğini düşünmek o kadar üzücü olmaktadır. İdealini yavaş yavaş, adeta bir karınca sabrı ve titizliği ile fakat gürültüsüz ve sessiz tahakkuk ettirmeye çalışıyordu. Eğitimde yeni metodları ele alan, psikolojiye dayanan yepyeni bir sistemin hasretini duyuyor ve arkadaşları ile bu yolda çalışıyordu. Grene bu idealin tahakkuku için annelerle temas etme fırsatını hiçbir zaman kaçırmıyor, mekteplerde, derneklerde, Ankara Ev Ekonomisi Klüplerinde onlarla sık sık konuşuyordu.

Vedide Baha Pars hakikaten, onlarla konuşuyordu. Çünkü o konuşmalarına bir konferans, bir ders edası vermekten hiçbir zaman hoşlanmamıştı. Daima hasbıhalleri, tercih eder ve her konuşmasının sonunda dinleyicilerini muhakkak konuşturmak yolunu bulur, onları dikkatle dinlerdi.

Öğretirken öğrenmeyi ihmal etmiyen, dünyada daima öğrenilecek yeni bir şey bulunduğuna inanan bir hali vardı. Belki umumi konuşmalarda dahi herkese ayrı ayrı hitap ediyormuş hissini veren ve herkesin tam isteğine cevap verebilmesini sağlayan şey bu idi. Zaten Vedide Baha Pars, annelerle görüşürken nazari bilgiler vermekle yetinen bir terbiyeci olmaktan ziyade bir anne idi. İnsan onun da birçok meseleleri olduğunu hissederdi. Öğretirken bazan dertleşiverirdi de.. Ama onun için hor meselenin bir cevabı bir hal çaresi vardı. Bunları Vedide Baha Pars adeta dinleyicileri ile beraber bulur, böylece onların yalnız kulaklarına değil, daima kafalarına biraz da kalblerine hitap etmesini bilirdi. Biz onun küçük Aydınının ne çok hikayelerini bilirdik. O da, bizim evdekileri bilirdi. Çocuklarımıza duyduğumuz sevgi ile birbirimize yaklaşır ve anlaşırdık.

Ben adet edinmiştim. Çocuklarla aramdaki meseleleri ilk fırsatta Vedide hanıma anlatmak üzere, birbir kafama not eder ancak ondan sonra ferahlardım. Ama bunu yapan yalnız ben değildim ki. Onu tanıyan her anne aynı şeyi yapıyordu ve o bakımdan usanmadan herkese cevap veriyor, herkesi tatmin ediyordu. Zannedersem ona bu derece popüler yapan şey, konuşurken bildiklerini ortaya koymak merakı ile değil, bildiklerini öğretmek kaygusu ile hareket etmesi idi. Zor anlaşılır birçok bahisler onun lisanı ile o kadar basitleşir, o kadar herkese inerdi ki, dinleyicilerin gayret sarfetmelerine hiçbir lüzum kalmazdı. O böylece birçok annelere, birkaç konuşmada yeni terbiyenin anlaşılması güç birçok inceliklerini kolaylıkla izah etmiş ve "ruhsal bağımsızlık" dediği saadet anahtarını onlara vermeğe çalışmıştı.

Munis ve yumuşak olduğu kadar da mücadeleci idi. Psikolog yetiştirerek cemiyetimizde birçok boşlukları doldurabileceğimize inanıyor fakat bu işi şarlatanlığa götürenlere fena halde kızıyordu. Bir cemiyetin yükselmesinde ihtisasa gösterilecek hürmetin büyük rolü olacağı muhakkaktı. Kanaatince eğitimcinin terbiyecinin, psikolog ve ruh doktorunun vazifeleri birbirini tamamlayacak şeklide, fakat birbirine karıştırılmadan sınırlandırılmalıydı.

Vedide Baha Parsı kaybettik. Bu, ona yakından veya uzaktan tanıyanlara büyük bir acı oldu. Ama öyle zannediyorum ki onu tanımış olan herkeste Vedide Baha Parstan birşey kalmıştır, çünkü o daima bilgisine içinden birşey katarak vermesini bilen nadir kimselerdendi. Onu unutmamıza imkân yoktur.

tart yoktur. Tenis Klübüne devam edenler ekseriyetle orta yaşlılardır. Bizim klüplerimizde daha ziyade oyun oynanmakta, gençler barınanlamaktadır. Sokakta kalan birçok gencin tatil günlerinde, serserilikle vakit geçirmelerini bu bakımdan biraz da mazur görmek mümkündür. Bu, gençliğin ihtiyacını duyduğu mühim bir eksikliktir. Şurasını unutmamak lâzımdır ki, çalışmak insanı nasıl terbiye ederse, eğlenmek de aynı derecede terbiye eder. Medenî bir şekilde eğlenmesini öğrenmeyen gençler, hem, kendi kendilerine, hem cemiyete zararlı olurlar. Gençlik klüplerine memleketimizde kuvvetle ihtiyaç vardır.

Arkadaşlık ve flört

Gençlerin, kız erkek beraber gezmeleri spor yapmaları, fikir münakaşalarına girişip tartışmaları, sanat toplantıları, piknikler tertip etmeleri, dans etmeleri muhakkak ki gelişmelerini sağlamak, mesut bir gençlik ve şuurlu bir istikbale gidiş bakımından gayet faydalıdır. Karşılıklı bir hoşlanma mevzuu bahis olduğu zaman, hudutları çizilmiş bir flört, yasak olmamalıdır. Ancak her arkadaşlığı flörte dökmek, arkadaşlığı bu manada anlamak ve bilhassa bazı aşırı cereyanlara kapılarak artistleri veyahut roman kahramanlarını taklit etmek elbette ki aynı derecede zararlıdır. Bu şekilde hareket edenler hem en güzel senelerini, gençliklerini zehirlerler, hem de telâfisi bazan bir ömür boyunca mümkün olmayacak hatalara düşebilirler.

Umumiyetle gençler flört etmesini bilmiyorlar. Meselâ bazı genç erkeklerin arkadaşlık ettikleri bir genç kıza, lâf olsun diye flört teklif edip reddedildikleri zaman bunu bir gurur meselesi yapıp arkadaşlığı bozmaları muhakkak ki olgunluk alâmeti değildir. Flört ancak karşılıklı bir arzu, uzun bir bekleme devrinden sonra düşünülebilecek birşeydir. Hele genç kızlar için bu oldukça ciddi birşeydir. Arkadaşlık çerçevesine girip onu bozmamalıdır!

Flört ve daha ciddi hissi rabıtalar konusunda anne genç kızın en yakın arkadaşı, sırdaşı ve yardımcısı olmalıdır. Yalnız bu daima ikisi arasında kalmalı, anne üçüncü bir şahıs olarak birbirini seven gençlerin arasına girmemeli, uzaktan yakından hiç bir tesir yapmamalı ve işlerine müdahale etmemelidir.

Şahsiyet, bu da bir mesele

Eskiden, genç kız tipi konuşmayan, cevap verirken kızaran, önüne bakan cici zarif bir tipti. Bugün zerafet ve güzellik artık kâfi gelmemelidir. Genç kız, bu dünyada yaşadığını unutmamalı, her konu ile ilgilenmeli dinlemesini de yerinde konuşmasını da öğrenmelidir. Bir genç kız, biraz da kafası ile alâkayı çekebilmelidir. Bunun için uyanık olması, gazete, kitap okuması, insanlarla ve etrafı ile ilgilenmesi lâzımdır. Tabii onun bu tarafı, kadınlık tarafını hiçbir zaman öldürmemek şartı ile..

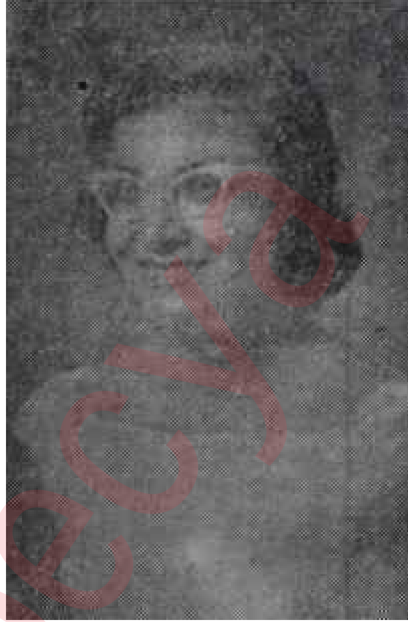
R A D Y O

Programlar

Yeni bir 21

İstanbul Radyosunun, geçen hafta yapılan 14'üncü "21 Puan Bilgi Yarışı" programı, yarışmacılardan birinin yarattığı heyecan havası ve kazandığı başarı olmasaydı, bu serinin en sönük programı olacaktı. Programın, stüdyo seyircilerini eğlendirmek için yapılan ve yayına çıkartılmıyan kısmı artık iyiden iyiye bayatlamıştı. Güldürücü Celâl Şahin ezbere bilinen nüktelerini bir defa daha tekrarladı ve dans müzikçisi İlham Gencer ile arkadaşları, her zamankinden daha da başarısız bir program çaldılar.

Programın esas kısmına, bilgi yarışına geçildiğinde, sahneye çıkan

Nazan Aslantepe
Canlı kütüphane

ilk yarışmacı çiftlerin ya hiçbir şey bilemedikleri, ya da birinci, ikinci sorularda takıldıkları görüldü. Bu durumda seyirciyi tek eğlendiren şey, bazı yarışmacıların verdikleri gülünç cevaplar oldu. Biri "Shakespeare piyeslerinden ikisinde, iki İtalyan şehrinin adları vardır: bu piyeslerden birinin adını söyliyebilir misiniz?" sualine "Othello" diye cevap veriyor, bir başka yarışmacı da linotip, ya da entertip denen makinelerin, önce "bir bitki türü", sonra da "psikolojide tipleri ayırmağa yarıyan birer makina" olduğunu iddia ediyordu.

Bugüne kadar belki en başarılı takdimi yapan Erdem Burinin, programa bir canlılık, bir sürükleyicilik vermek için sarfettiği bütün gayretler boşa gitmek üzereydi ki, Nazan Aslantepe adlı genç ve sevimli bir yarışmacının yarattığı hava, herkesi uyandırdı. Rakibinin ancak iki puan doldurup sahneyi terketmesi üzerine avantajlı duruma gecen Aslantepe, ansiklopedi tariflerinin kesinliğini taşıyan ve asla bocalamadan verdiği cevaplarla 21 puanı doldurma hedefine doğru güvenle ilerledi. Her kadının bildiği bir suali rahatça cevaplandırmasında, yani sualde verilen tarife dayanarak Casanova'nın ismini verivermesinde belki bir özellik yoktu ama, aynı rahatlıkla geçen yıl İstanbul Radyosunda ölen alaturka musikişinasın Şerif İçli olduğunu da bildi, "Metronom nedir?" sualine karşı da bu aletin en doğru tarifini yaptı.

Yarışmacı, bir puanlık sualler seçmişti. Sualler yirmibire yaklaştıkça Aslantepede bir yorgunluk ve yaptığıyla yetinme isteği sezilmiye başladı. Bu ara "Pozometre nedir?" sualinde iyice bocalamıya başladığı zaman salondaki heyecan, hemen hemen bir Galatasaray - Fenerbahçe maçının heyecanı derecesine yükselmişti. Yirmibiri doldurmağa hak kazanmış bu yarışmacının kaybetmesini kimsenin istemediği hissediliyordu. Sualleri soran Burinin, gerek bu sualde, gerekse "Laponya nerededir?" sualinde, yarışmacının zihnini açmak maksadiyle yaptığı imalar fayda verdi. Tehlike atlamıştı. Marmara Denizindeki mahkûmlar adasının ismi "İmralı" diye doğru olarak cevaplandırılıp da yirmibir puan doldurulduğunda Buri kürsüsünden atladığı gibi güzel yarışmacıyı yanaklarından öptü.

Böylece İstanbul Radyosunun Bilgi Yarışı programlarında, üçüncü defa olarak 21 puan doldurulmuş, ilk defa olarak bir kadın bu neticeye ulaşmıştı. Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Fransız Fiolojisi mezunu olan ve halen İstanbul Teknik Üniversite kitaplığında çalışan 26 yaşındaki Nazan Aslantepe, rakibiyle arasındaki puan farkının karşılığı olan 950 lirayı alırken, 21 puan dolduranların bir sonraki programa katılma hakkından faydalanmıyacağını, çünkü bu yarışmanın çok yorucu ve çok heyecanlı olduğunu söylüyordu. Ama, aradan geçecek onbeş gün içinde bu fikrini değiştirmesi ve yeni bir 21 puan doldurma hevesine kapılması daha yakın bir ihtimaldir.

Radyolarda caz

1956 yılı Ekiminde, besteci Bülent Arelin Ankara Radyosu Müzik Yayınları Şefliğine getirilmesiyle bu radyonun Batı musikisi programlarında bir ıslah ve yenileşme hamlesi yapılmış ve bu cümleden olmak üzere musiki tenkitçisi İlhan Mimaroğ-

tu, "Caz sanatı" ismi altında, Ankara Radyosunun devamlı ilk caz programları serisine başlamıştı. Sanat musikisi yayınlarının hepsi gibi, çoğunluklara hitap etmekten ziyade, bir "meraklı" programı olan Caz Sanatının, bu musikiyle ilgilenenler arasında büyük rağbet gördüğü anlaşılıyordu. Bununla beraber, bu programı takip edenler arasında hiç değilse bir kişi, huzursuzluk içindeydi. Bu huzursuz kişi, Ankara Radyosu spikerlerinden bir genç kızdı. Onun da caza karşı bir ilgisi fakat bu ilginin yanında bir de parlak fikri vardı: Plâkların zarflarında verilen bilgileri okuyup aşağı yukarı tercüme edebilen herkes böyle bir caz programı yapabilirdi. Öyleyse niçin o da bir caz programı yapmasındı?

Bu fikrini, müzik yayınları şefliğindekiler bıyık altından gülmekle karşıladılar. Fakat sevimli spikerin cesareti kırılmadı. Nihayet, kendi gibi düşünen birini buldu. Talihsizliğe bakın ki aynı fikirde olan şahıs, Ankara Radyosunun Program Müdürü vazifesini gören Güntekin Orkuttu. Hem, Güntekin Orkutun da parlak bir fikri vardı. Birbuçuk yıla yakın bir zamandır her hafta yapılan bu Caz Sanatı programı artık ya durdurulmalı, ya da ona başka bir çeşni verilmeliydi. Hesaba katmıyordu -yahut bilmiyordu- ki, hemen hemen bütün Batı radyolarında çok daha uzun yıllardır, değişmiyen şahıslar tarafından, aynı tarzda caz programları yapılmaktadır. B. B. C nin, Amerikanın Sesinin, yahut -daha yakın bir örnek- İstanbul Radyosunun, kurulduklarından beri devamlı olarak yapılan izahlı caz yayınları buna örnektir.

Güntekin Orkut, tasavvurunu tatbik etmek için elinden geleni yaptı. Çeşitli engeller ve anlayışsızlıklar yüzünden, yüksek gayelerini bir türlü istediği gibi tatbik mevkiine koyamadığı için herşeye aldırmazlık etmiye başlamış olası Müzik Yayınları Şefi Bülent Areli ikna etmek güç olmadı. Geçenlerde, programın sahibi Mimaroğluna "kışın yeniden başlamak üzere" Caz Sanatı programlarının şimdilik durdurulduğu gayri resmi olarak bildirildi. Cuma akşamlan 21.15te yapılan bir programın yerini de, plak zarflarını tercüme etmekle program yapılabileceğine inanan genç spikerin hazırladığı "Bir Albüm" adlı program aldı. Bu yeni program ne yazık ki, bu inancın aksini ispat etmekten başka ise yaramadı. Çalınan plâklarla alâkası olmıyan birtakım tarihler ve şarkıcı Ella Fitzgerald'ın ağırlığının kaç kilo olduğu gibi münasebetsiz bilgilerden, "baterist" gibi mevcut olmıyan kelimelerdenden -cazda "davulcu" kelimesinin Fransızca karşılığı "baterist" değil "batteur" dur- ve "dam üstünde saksağan" sözlerden meydana gelen izah metni, seçilen parçaların sıralanışındaki hesapsızlık "Bir Albüm" yayınının ancak, tecrübesiz bir heveskârın, programı olmasına imkân veriyordu.

M U S İ K İ

Opera

Dedenin yolunda

İkinci Dünya Savaşının yıkıntıları arasından yeni bir Almanyanın doğuşu, bu memleketin en köklü gelenekleri arasında bulunan musiki ve opera sevgisinin elle tutulur, gözle görülür bir şekilde canlanışında, Almanyanın opera binalarının yeniden inşa edilmesinde, verilen temsillerin gerek sayı ve gerek zenginlik bakımından seçkinliğinde ifadesini bulmaktadır. Bugün, savaşın sonundan beri geçen onüç yıldan sonra, Batı Almanyada bulunan 57 opera kumpanyası yılda ortalama 200 eser temsil etmektedirler; otuzdan fazla opera binası ya tamir, ya da yeniden inşa edilmişlerdir. Gelenekler ve geçmişe olan bağlar unutulmamıştır. Meselâ, yeni yapılan operalardan biri, -Münster Operası- yıkılmış eski bir opera binasının yüzyıllar önceye ait bir duvarından faydalanarak inşa edilmiştir. Bununla beraber geleneklerden vazgeçildiği, geçmişe olan bağların koparıldığı, çağımızın gereklerine uyulduğu da görülmektedir. Bu cereyanlar, gerek mimaride, gerekse operaların sahneye konuşunda, aynı zamanda da eserlerin seçilişinde kendini göstermektedir.

Wieland Wagner
Süs *yerine sadelik*

Mimari yenilikleri arasında, dikkati çeken bir bina, Hamburg operasının camdan cephesidir, Temsil saatlerinde sokaktan bakınca, antraktta fuayelere çıkmış seyirciler siluet halinde görülmektedirler. Gerek eser seçimi, gerek sahneye koyuş bakımından yeni anlayışa bir örnek, geçen mevsim oynanan, Schönberg'in "Musa ile Harun" operasıdır.

Yeni operalar

Almanyanın opera hayatındaki canlılığın bir belirtisi de biten mevsimde, bu memleketin çeşitli opera binalarında, beş tane yeni eserin ilk temsillerinin verilmesi, bundan başka birçok eski ve tanınmış operanın yepyeni anlayışlarla şahneye konmasıdır. Yeni operalar arasında en ziyade dikkat çekenlerden biri, Paul Hindemith'in, Alman astronomu ve matematikçisi Johann Kepler'in hayatını konu alan, "Die Harmonie der Walt - Kâinatın Ahengi" operasıdır. Werner Egk'in "Der Revisor" adlı operası ise, mevsimin belki en çok hoşa giden eseri olmuştur.

Öte yandan, genç orkestra şefleri arasında bilhassa 34 yaşındaki Wolfgang Sawallisch, Bayreuth festivalindeki çalışmalarıyla büyük şöhret kazanmakta ve takdir toplamaktadır. Richard Wagner tarafından kurulan bu dünyaca meşhur festival, büyük bestecinin iki torunu tarafından devam ettirilmekte, Wolfgang ile "Wieland Wagner'in ilerici gayretleri büyük hayranlık kazanmakta, fakat bazı gelenekçi çevrelerde de şiddetli' tenkitlere uğramaktadır. Meselâ, "Wieland Wagner'in "Die Meistersinger - Usta Şarkıcılar"ı sahneye koyuşu, temsil bittiği zaman, yarım saat süren alkışlarla karşılanmış, fakat son sahnede koronun amfitiyatro halinde yükselen merdivenlere yerleştirilişi gelenekçi çevrelerde "tıp fakültesinin cerrahi sınıfına benziyor" diye alayla karşılanmıştır. Bununla beraber, 41 yaşındaki Wieland Wagner'i bir deha olarak kabul edenler az değildir ve modern, sade, fakat dramatik bakımdan son derece tesirli' mizansenleri, oyuncuları büyük titizlikle çalıştırması, hayranlık uyandırmaktadır.

Kuğusuz "Lohengrin"

Mücerret dekorlar, Wieland Wagner'in mizansenlerinin dikkat çeken özellikleri arasında başta gelir. Bu özellik geçen hafta Bayreuth'da temsil edilen "Lohengrin" operası mizanseninde bilhassa barizdi. Bu operada kahraman, bir kuğuya binmiş, olarak sahneye gelir. Hatta, opera tarihinin ünlü Lohengrin'lerinden tenor Leo Slezak'ın başına gelen bir hadisenin hikâyesi operasevenler tarafından pek iyi bilinir. Anlatıldığına göre tenor Slezak bir temsilde, kuğuya binmekte gecikmiş ve kuğu boş olarak sahneye çıkmış. Bunun üzerine tenor sahne gerisindeki aksesuar memuruna dönerek Böyle demiş: "Bir sonraki kuğu saat kaçta kalkıyor?"

Böyle bir hadise, "Lohengrin" in geçen haftaki temsilinde olamazdı. Çünkü Wieland, eseri o derece mücerret bir anlayışta sahneye koymuştu ki kuğu ancak, birkaç çizgiyle belirtilmiş olarak fona aksettirilmişti ve kahraman, aşağı doğru hareket eden bir platformun üstünde sahneye iniyordu. 1951 yılından beri, kardeşi Wolfgang ile birlikte, dedesinin bütün ünlü operalarını -1960 yılındâ oynanacak olan "Uçan Hollandalı" hariç- ileri bir şahsi anlayışla sahneye çıkartan Wieland'ın yeni "Lohengrin" i, bugüne kadarki gayretlerinin en başarılısı olarak kabul edildi.

Sakin ve yorgun Wieland fırtınalı bir mizacı olan dedesi Richard'dan, bu bakımdan ayrılmaktadır. Fakat, sanatçı davranışı bakımından birleştikleri bir nokta vardır ve "Wieland'ın getirdiği yeniliklere karşı bir tavır takınanlar bu noktayı ihmal etmektedirler. Wieland gibi, Richard Wagner de, gününde, sahneye koyuş usülleri ve tekniği cihetinden bir yenileyici telâkki edilmekteydi. Ne var ki büyükbaba, operalarının göz alıcı renklerle süslü ve gerçekçi anlayışta sunulmasını istiyordu. Oysa "Wieland, süs ve gösterişe itibar etmemekte, sadeliği tercih etmekte, tahtalar ve bezler yenine, çizgi ve ışık kullanma yoluna gitmektedir. Geleneklere bağlı tenkitçiler Wieland'ın bu derece basitliğe, ya muhayyile, kısırlığı, ya da para azlığı yüzünden gittiğini iddia etmişlerdir. Bununla beraber "Wieland'ın son mizansenleri, azınlıktaki aleyhtarları da fethetmiye başlamıştır. Öyle ki büyükbabanın, Wieland'ın yaptıklarını candan tasvip edeceği bile söylenebilir. Çünkü Wieland'ın Lohengrih'de yaptıkları, Richard Wagner'in hu eser hakkında görüşlerine, sözlerine uymaktadır.

Wieland'ın mizansenleri o derece titiz, detaylara o derece sadık ve bilhassa simetri şuuru bakımından o derece şaşmaz bir tutumu aksettirmektedir ki, meselâ düğün sahnesinde, koristler biri başını merkeze doğru eğdiği zaman, sahnenin öbür ucunda bulunan bir korist de, aynı baş hareketini, aynı anda taklit etmektedir. Wieland'ın Lohengrin mizanseninin ilgi uyandıran bazı özellikleri arasında şunlar da vardır: Bir kere, Bayreuth'da ilk defa olarak, eserde bazı kesmeler yapılmıştı. Bayreuth devamlılarından ve bu festivalin tarihçesini yakından tanıyanlardan hiçbiri bundan önce Bayreuth'da 'bir Wagner operasının bazı çıkartmalar yapılarak oynandığını hatırlamıyordu. Bundan başka sahnedeki hareket asgarî hadde indirilmişti. Bu sebeple eserin temsili operadan çok oratoryo tesiri yapıyordu. Wieland, birinci perdede, koronun, 70 dakika süreyle, donmuş gibi hareketsiz durmasını istemişti. Korislerden birinin bu hareketsizliğe dayanamadığı için düşüp bayılması, temsilin hadisesi oldu.

T İ Y A T R O

A. B. D.

Devletsiz tiyatro

(Colombus- Temmuz)

Amerikan tiyatrosunun, New York'un Broadway'inde en dağdağalı günlerini yaşadığı uzun kış mevsimleri boyunca New York'un dışında kalan bazı şehirlerde tiyatro seyretmek bir şans ve tesadüf işidir. Bu şehirlerdeki tiyatro meraklıları derin derin göğüs geçirmekten kendilerini alamaz ve bir küçük Amerikan şehrine tesadüfen uğrayacak tiyatro truplarının yolunu gözetlerler. Arada bir New York'a yapılan kaçamak seyahatler ise, gerek burada mevsim biletlerinin çoktan tükenmiş olması, gerekse elde mevcut sayılı birkaç güne bütün Broadway temsillerini sığıştırmanın imkânsızlığı yüzünden tiyatroya, olan susuzluğu giderecek cinsten değildir. Gerçi Amerikanın her küçük ve belki de en küçük bir şehrinde dahi bir üniversite, bir okul tiyatrosu mevcuttur. Birçok yerde hususi tiyatro teşekkülleri ellerinden geldiğince bu çeşit halkın tiyatro zevkine hizmete çalışırlar ama, bütün bunlar eninde sonunda amatörce gayretlerdir ve Amerikalının, bu merakım ve zevkini tatmin edecek durumda değildir.

Bazan insan düşünür de, okullarına, üniversitelerine ellişer bin doksanar bin kişilik stadyumlar kurabilecek, şehrin en büyük ve en modern binalarını talebelerin istirahat, eğlence ve sporları için ayırabilecek birçok yerlerde; halkın iş saatleri dışında hoşça vakit geçirebilmesi için "nefes alma merkezleri" açabilecek kadar zengin ,olan bir Amerikanın, neden bütün bunların bulunduğu her şehirde birer de devamlı temsil verebilecek tiyatro bulundurmadığına, tiyatronun, daha doğrusu tiyatro endüstrisinin neden sadece New York'ta öbekleşip durduğuna şaşar kalır.

Tıpkı otomobil sanayiinin meselâ, bir Detroit'le merkezileşmiş olması gibi tiyatronun da Broadway'li patronları tarafından sekiz silindirli, çifte lâmbalı bir sanayi haline getirilerek en büyük, en şöhretli firmalarıyla Broadway'in göbeğine kök saldığına şüphe yoktur. Dünya yerinden oynasa bu kökler Broadway'in yan sokaklarından daha aşağılara, daha uzaklara gitmeyeceklerdir. Bu patronlar durmaksızın piyes, prodüktör, aktör, besteci imal etmektedir. Neticede, ticari kabiliyeti haiz bir mal ortaya çıktı mı da bunu halka reklâm için dökmedikleri para, sarf etmedikleri kuvvet kalmamakta ve ilk anda bütün bu gayretlerin gayesi sadece ve sadece gişe hâsılatı olmaktadır. Bunu da, sekiz milyon nüfuslu New York şehrinde bu kadar alâyişten sonra elde etmemeğe elbette ki imkân yoktur.

Tiyatro sanatı daima kendini sürüm sanatından sonra gösterir ve bir de bakarsınız ki, mevsim sonunda bir "My Fair Lady" kadar hasılat, yapmamış bir eser, sessiz sedasız Pulitzer, yahut Tiyatro Kritikleri Armağanını alıverir. Bütün bunlara sebep şüphe yok ki, tiyatro patronlarının arkalarını devlete dayamamış olmaları, kendi bütçelerini kendileri yapmak zorunluğunu duymalarıdır. Yine bu sebepledir ki Broadway, olsa olsa Amerikalıya, Amerika sathında bir tiyatroya ancak ihraç ettiği ve çoğu zaman da New York'ta yükünü tutmuş, hayli de bayatlamış meyvalarla hizmet edebilir.

Her konuda olduğu gibi, tiyatro konusunda da Amerikalı artık kolları sıvamanın sadece kendisine düştüğünü bilmekte ve stadyumlarını, "nefes alma merkezlerini nasıl kendi kendisine yapmışsa tiyatro konusunda da ayni şeyi yapmaya çalısmak-

Broadway'da bir festival

Amerikan tiyatrolarının temerküz kampı

hattâ Broadway'den beklediği fazla birşey yoktur. Bu sebepledir ki, meselâ 500.000 nüfuslu bir şehrinde 90.000 kişilik bir stadyuma ihtiyaç olduğuna karar verdi mi, bunu göz kırpmadan yerine getirir, fakat 500 kişilik bir tiyatroya ihtiyacı bulunmadığına da kanaat getirdi mi, kendini birtakım okul piyesleriyle avutmağı kâfi görür. Bundan zarar gören şüphe yok ki azınlıktır. New York, Chicago gibi şehirler hesaba katılmamak şartıyla, Amerikanın her şehrinde kendilerine devamlı ve kaliteli temsiller verecek bir bin kişilik tiyatro olmasını isteyenler, yüzbinlik bir stadyum isteyenlerden daima çok daha azdır. Fakat azınlıkta da olsa, böyle bir kütle mevcuttur ve günün birinde birkaç iş adamı, birkaç ev kadını birleşip karşınıza bir çadır tiyatrosuyla çıkıvermektedir.

Çadırdaki Tiyatro

Kış mevsimi sona erip te, Amerikanın bir küçük şehrine tesadüfen uğrayacak mızmız tavırlı tiyatro truplarından da ümit kesildiği bir anda, bir akşam üzeri Amerikalı bir arkadaşınız kapınızı çalar ve elinde iki davetiye, sizi bir meydan tiyatrosunu görmeğe davet eder. Tiyatronun adı "Playhouse on the Green" yani "Çayırdaki Tiyatro" dur.

Hayalinizden ister istemez, Haldun Dermenin memleketine Amerikadan yeni döndüğü sıralarda Ankaranın Kavaklıdere Tenis Kulübünde gösterdiği yarım meydan tiyatrosunu geçirirsiniz. Açık havada, oyunun içindeymişsiniz gibi seyrettiğiniz bu temsilin, bazı kusurlarına rağmen hatıranızda hususi bir yeri vardır. Kendi memleketinizde, Amerikalı bir arkadaşınızın "yepyeni bir tiyatro göreceğiz" diye heyecanla bahsini ettiği tiyatroya benzer bir hareketin bundan üçbeş yıl önce başlamış olduğunu düşünerek hem sevinir, hem de o günden bu yana, şehirlerinizde, şehirleriniz civarında pek çok çayırlığın, pek çok meydanın o nefis yaz gecelerinde hâlâ sadece atlı karıncalara, açık hava sinemalarına, köfteci ve gazozculara yataklık ettiğine üzülürsünüz. Hattâ Ankaranın göbeğinde, avuç dolusu para dökülerek meydana getirilen bir güzelim açık hava tiyatrosunun neden Gençlik Parkı gibi çalgılı gazinoların, sağdan soldan yükselen gazel ve nağraların ortasına oturtulduğunu kendi kendinize bir türlü izah edemezsiniz.

Sonra aklınıza yaz ayları boyunca etraflarına büyük bir canlılık getiren İngilizlerin, Kanadalıların Stratford'lularını Amerikalıların Athene'lerini, Fransızların Avignon Festivallerini getirirsiniz... Gözlerinizin önünde etrafını sadece otların kapladığı Antalyanın o metruk ve tarihi açık hava tiyatrosu canlanır.

Arkadaşınızın yüksek bir atlı arabayı andıran acaip otomobili içinde şehrin 8 mil kadar uzağında geniş bir çayırlığa vardığımızda görürsünüz ki, yaz geceleri bir açık hava tiyatrosuna, bir meydan tiyatrosuna sahip olmak için üstelik hiç te öyle binlerce, milyonlarca lira dökmeğe lüzum yoktur ve orta çapta bir sirk çadırı bu işi pek güzel halledivermektedir. Çayırlığa giriş yerinde, kocaman bir levha üzerinde "Playhouse on the Green" yazılı olmasa ve "Playhouse on the Green" hakkında daha önce arkadaşınızdan edindiğiniz bir fikre sahip bulunmasanız ilk nazarda gerçekten de bir sirke geldiğinizi sanırsınız. Bu havada eksik olan sadece bir bandonun çığırtkan tamtam ve tralalarıdır. Biraz sonra arkadaşınız sizi, gişede -ki bu daracık bir gözcü kulübesinden farklı değildir- bilet satmakta olan genç bir hanımla tanıştırır. Kendisi ve kocası bu tiyatronun idarecilerindendir, fakat bu akşam vazifesi orda seyircilere bilet satmaktan ibarettir. 12 yaşındaki oğlunun ise biraz sonra göreceğiniz piyeste bir küçük rolü vardır. Tiyatro-

ŞUNDAN BUNDAN

Refik ERDURAN

Devlet Tiyatrosunda bir topluluğun Brüksele gitmesi işinin son anda suya düşmesine canları sıkılan sanatseverlerimizin üzüntüsünü giderecek birşey oldu. Gençlik Tiyatrosu aynı şehirdeki festivale bir Türk piyesiyle katıldı. Umuyor ve inanıyoruz ki Çetin Altanın "Çemberler" isimli eseri Avrupada çok beğenilecek, bu suretle bir türlü arkası gelmeyen "Tiyatroda az mı geriyiz, çok mu? Bizde oyun yazarı var mı, yok mu?" gibi tartışmalarda kullanılabilecek bir ölçü olacaktır. "Çemberler"e iyi talih diler, atlına layık tutumundan dolayı Gençlik Tiyatrosu topluluğunu alkışlarız.

*

İstanbul Şehir Tiyatrosunun durumundan, kendi içindekiler ve başındakiler dahil, kimse memnun değildir. Çalışmasının düzensizliğinden, bazı bölümlerindeki disiplinsizlikten, repertuar karışıklıklarından vesaire durmadan şikayet edilir; "ıslah" edilmesi lüzumunda da herkes müttefiktir. Nasıl ıslah olunacağı sorusuna da en sık verilen cevap sudur: Başına kuvvetli bir idareci, getirmeli, bütün otorite tek kişinin elinde olmalı. İyi ama bu tek kişi ne yapacak ta iç çekişmelere son verecek, dedikoduyu susturacak, sanat seviyesini yükseltecek? Bu satırların yazan bu konuda bir nevi hususi anket yapmış bulunuyor. Aralarında Türk tiyatrosunun en tecrübeli ustasının da bulunduğu yedi bilirkişinin cevaplarından çıkan sonuç: Şehir Tiyatrosuna iş bulmak gerekiyor. Evet, iş. Genişliğinden, şikâyet edilen kadroyu azaltmak yoluna gidilecek yerde, bu kadrodan faydalanmanın çaresi bulunmalı. İstanbul şehrinin bugün içindeki tiyatro sayısından çok fazlasını -iyi olmaları şartıyla- kaldırabileceğinden şüphe edilemez. Buna imkân değil, ihtiyaç vardır. Meselâ şu sual sorulmaktadır: "Şehir Tiyatrosu Kadıköyde niçin bir şube açmaz?" Buna karşılık şöyle denebilir: "Şehir Tiyatrosunun Dram Kısmı son mevsimde her zaman, Eminönü Bölümü de çoğu zaman boş kalmışken yeni şube ne cesaretle açılsın?" İşte burada işin içine disiplin ve sanat seviyesi meseleleri girmektedir. Deniliyor ki Şehir Tiyatrosundaki aksaklıklar işsizlikten ileri gelmektedir; bu topluluk ta Ankara Devlet Tiyatrosu gibi çalışmalarını -hummalı bir tempoyla genişletmeğe başlasa, durmadan yeni şubeler açıp kadrosundan faydalansa, iç çekişmelerden kurtulur ve salonlarını çoğu zaman boş bırakan gevşekliklerden sıyrılır. Bu görüsü ilgililerin, basının ve Şehir Tiyatrosu kadrosunun tetkikine sunarız.

*

Bu sütunda sahne dili konusunda yazdıklarım bazıları tarafından yanlış anlaşılmış. "Oyun yazarının kullanacağı dil konuşulan dildir" sözümü ele alarak bunun yanlış olduğunu, oyun yazarının tabiilik hissini vermeğe çalışmakla beraber aslında konuşulan dili sahne icaplarına göre düzenlemesi gerektiğini ileri sürüyorlar. Karışık kalmış bir noktayı açıklamama imkân verdikleri için kendilerine teşekkür ederim. Evet, konuşulan dilin tam bir kopyasının sahnede tahammül edilmez birşey olacağı doğrudur ve piyes yazma kurslarında ilk öğretilen noktalardan biridir.- Hatla daha ileri giderek şunu da söyleyebiliriz: Birinci sınıf piyesleri ötekilerden ayıran meziyetlerden biri de dillerindeki şiir çeşnisidir. Ben sahnenin öz Türkçe denemelerine uygun bir yer olmadığını söylerken bu basit gerçeği inkâr etmekte değildim; sade böyle denemelerin gerekli tabiilik hissini zedeleyeceğini ve sahne diline şiir çeşnisi kazandırılmasını büsbütün imkânsız hale getireceğini belirtmek istemiştim. Bu görüşümde de yanılmış olabilirim, ama beni yanıldığıma inandıracak tek delil öz Türkçe denemeleriyle dolu olduğu halde sahnede başarı kazanmış bir piyes metnidir. Bir tenkidci böyle bir metin olduğunu söylüyor. Bahsettiği eseri maalesef okumuş değilim. Hemen okuyacağım ve söylendiği gibiyse din değiştireceğim!

yu kurup dört mevsimdir yaşatan gişedeki gibi birçok ev ve iş kadını, iş adamı etrafta telaşta dolaşıp durmakta, perdenin açılması için son hazırlıklarını tamamlamağa çalışmaktadırlar. Oyuncuları sorarsanız: Bir kısmı amatördür, kendi kendilerine yetişmişlerdir. Bir kısmı üniversitede tiyatro tahsili görmüştür. Başlıca rolleri oynayanlar ise New York'un büyük tiyatrolarından davet edilmişlerdir.

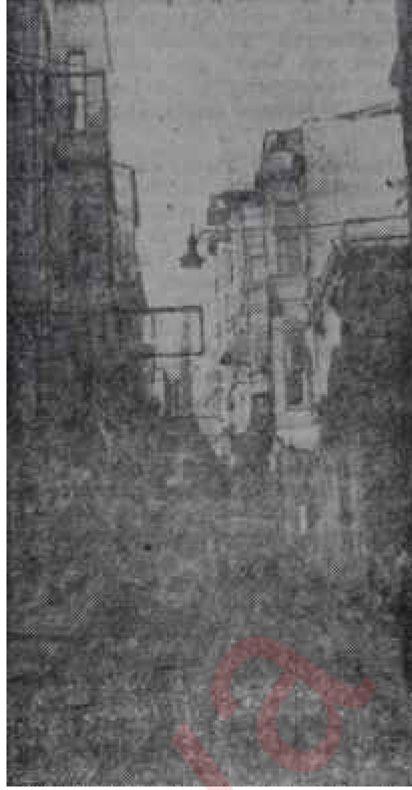
Saçları yarı yarıya ağarmış bir hanım seyircilere program dağıtmaktadır. Yüzündeki tebessümden hu işi severek yaptığı sezilir. Kocası bir tiyatro drektörüdür. Halktan tiyatroya tutkun bir grubun azimli işbirliğidir ki, bir küçük Amerikan şehrinde, yaz ayları boyunca, bir çadır altında, dünya ve Amerikan tiyatro repertuvarından seçilme en güzel eserlerle "Playhouse on the Green" i sağlam direkler üzerinde tutmağa muvaffak olmaktadır.

Çadırın Repertuvarı

O gece seyredilen ve "Playhouse on the Green" repertuvarının ilk eseri olan piyes "The Little Hut - Küçük Kulübe" idi. Çadırın içine çepeçevre tahta sandalyeler sıralanmış, içi çiçekler, türlü tropikal nebatlar ve meyvalarla dekore edilmişti. Çadırın iç direklerine dahi birer palmiye ağacı edası verilmiş, nem seyircilerin, hem de oyuncuların giriş çıkışlarına hizmet eden çadır kapılarının etrafı türlü hasır sepetler, şapkalar ve tahta eşyalarla süslenmişti. İçeri girdiğinizde birdenbire bir ıssız adada, koket bir kadın elinin etrafta şöylece bir dolaşıverdiği sazdan bir kulübenin ortasına düştüğünüz hissine kapılıyordunuz. İstenenin de bu olması gerekirdi. Zira "The Little Hut", kotraları kazaya uğrayıp ta bu ıssız adaya düşen kan - koca ve âşığın, bu kulübede onların münasebetinden doğan bir komedinin hikâyesi idi. "Playhouse on the Green" in dördüncü mevsiminin bu ilk piyesi biraz sonra anlaşıldı ki, gerek konunun geçtiği yer, gerekse birçok durumlar hayli değişikliğe uğratılmasına rağmen, Pariste iki yıl evvel temsil edilip te, Fransızların seyretmekten pek çok zevk aldıkları André Roussin'in piyesinden başka bir şey değildir.

Eser sacayağı, yani karı- koca ve âşık teminin en güzel örneklerinden biridir. Nancy Mitford tarafından Amerikan hayatına mümkün olduğu kadar da yakın bir şekilde adapte edilmeğe çalışıldığından "Monsieur Masure" ün o sadece Fransaya, Fransızlara has havasından pek çok şey kaybetmiştir. Bu yüzdendir ki şayet "The Little Hut" ın bir Fransız piyesi olduğunu unutup tamamen bir 'Amerikalı yazarın kaleminden çıkma bir esermiş gibi seyrettiğiniz takdirde başrolden piyese ilâve edilmiş bir mankiye kadar bütün oyuncuları -manki'yi oynayan biraz önce sözünü ettiğimiz 12 yaşındaki çocuktur- alkışlamak imkânını bulursunuz. A. *A.*

Filmcilik

Yeşil Çam Sokağı
Bizim Hollywood

Divanyolundan Yesilçama

Arşak Benliyan Efendi ve arkalarının ilk Türk filmi olan "Himmet Ağanın izdivacı" isimli komediyi çevirmeye başlamalarının üzerinden tam 44 yıl geçti. 1914 te çevrilmeye başlayıp 1919 da ikmal edilebilen "Himmet Ağanın İzdivacı", Türk filmciliği sahasında ciddi bir teşebbüsün başlangıca olmamasına rağmen, ilk Türk filini olması bakımından bu alfabenin elifi değerini taşır. Bu yolda ilk ciddî teşebbüs, "Müdafaai Milliye" ve "Malûl Gaziler" Cemiyetlerinin 1917 - 1919 yılları arasında birbirini takip eden faaliyetleridir. Divanyolunda, biri bugün Sağlık Müzesi, diğeri ise antrepo olarak kullanılan stüdyolarda çevrilen "Pençe", "Casus", "Alemdar Vakası", "Mürebbiye", 'Bican Efendi" ve "İstanbul Perisi" bu yoldaki ilk gayretleri teşkil eder.

Bu hesaba göre Türk filmciliğine bugün takdir edilecek yaş 40'ı bulmaktadır. Resmî kayıt ve beyanlara göre Türk filmciliğinin 40 yılda meydana getirdiği kordelâların sayısı ancak 335'tir. Bu adedin 45'i ilk otuz yıl içinde, 290'ı da son on sene de çevrilmiştir.

Film enflâsyonu

1948 senesinde hükümetin yerli film ciliği teşvik maksadı ile çıkardığı 5237 sayılı kanun, Türk filmciliğinde bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bu kanunla, Türk filmlerinden alınmakta olan temaşa vergisinin yüzde 75'ten yüzde 25'e indirilmesi, filmciliğimizin birdenbire canlanmasına âmil oldu. Bu sahada birdenbire otuz misli artış kaydedildi. Bunun neticesi olarak da Beyoğlundaki Yeşilçam Sokağında Türkiyenin Hollywood'u meydana geldi.

Memnuniyetle müşahede edilen bu inkişafın yanısıra, Türk filmlerinde kalitenin düşmekte olduğu esefle görülmeye başladı. Az masraf ve bol ticari sahnelerle çevrilen filmlerin çok para getirmesi, kalitenin birdenbire bozulmasına âmil oldu. Bunların arasında maddi fedakârlıklardan kaçınılmıyarak meydana getirilen cidden muvaffak yerli filmlerimiz de piyasaya çıkarıldı. Fakat ne yazık ki, bu muvaffak kordelâlar diğerleri kadar kârlı olamadılar ve ön plânı daha ziyade kalitesiz filmler kapladılar. Türk filmciliğinin inkişafı gibi çok güzel ve gayet yerinde bir düşünüşle meriyete giren 5237 sayılı kanunun tenzilâtlı rüsumu âmir maddesi de böylelikle kalitesiz filmlere yaramış oldu.

Mısır filmlerine rahmet

1946 yılında onbir Türk prodtiktörünün elele vererek kurdukları Yerli Film Yapanlar Cemiyeti, tesisini müteakip yayınladığı bir broşürde "Henüz emekleyen ve ancak hükümetin yakın alâkası ile kalkınması mümkün olan Türk filmciliğinin bu maksada erişmek için muhtaç olduğu himaye ve yardımlar" sıralanırken, "Yerli film geçiren her sinemada, yerli film devam ettiği müddetçe bilet fiatları yüzde 25 yükseltilir ve bilet üzerindeki yüzde 75 vergi ya tamamen kaldırılır veyahut da yüzde 20 nispetinde indirilirse, her sinemacı bilaistisna yerli film almaya koşacaktır ki, Türk filmciliği için bundan büyük nimet olamayacağı gibi, en büyük kazançlarımızdan birisi de memleketimizi istilâ eden Orta Doğu filmlerinin artık rağbetten düşmesi ve memleketimizde pazar bulamaz hale gelmesi olacaktır" deniliyordu.

Yerli Film Yapanlar Cemiyetinin Türk filmciliğinin kalkınması yolunda açtığı bu ilk kampanya ve yaptığı teşebbüsler kısa zamanda müspet şekilde sonuçlandı. Fakat bunun neticesi. Yerli Film Yapanlar Cemiyetinin arzuladığı şekilde çıkmadı. Filvaki piyasamız o kötü Mısır filmlerinden kurtuldu amma, bilaistisna her sinemacı yerli film almaya koşmadı. Zira seri hâlinde imâl edilen o düşük kaliteli kordelalar Mısır filmlerine rahmet okumaya başlamıştı. İşte bu bakımdan Cemiyet temennisini yerine getirmesine rağmen ga-

yesine ulaşamadı.

Onbir filmcimizin bir araya gelerek, kurdukları Yerli Film Yapanlar Cemiyeti, bu kânunun meriyete girmesi ile mantar gibi bitmeye başlayan yeni ve irili ufaklı film şirketleri arasında boğulup gitti. O kadar ki, bu işe önayak olan prodüktörlerden bir kısmı şirketlerini tasfiye edip piyasadan tamamen çekilmek zorunda dahi kaldılar.

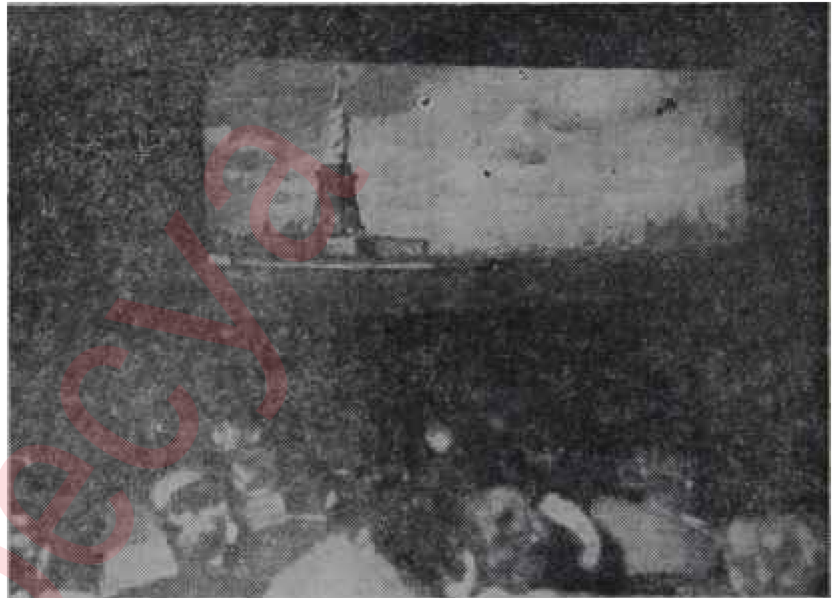
İkinci gayret

Aradan geçen yıllar Türk filmciliğinin hiç de iyi bir yola girmediği kanaatini umumileştirdi. Yeşilçam Sokağında çalmaya başlayan alarm zilleri üzerine filmcilerimiz ikinci bir defa elele vererek bu işe bir çare aramak üzere paçaları sıvadılar. Türkiye Film İmalâtçıları Cemiyeti adı altında teşekkül eden birlik, bu dâvanın halli yolunda basın ile de teşriki mesai teşebbüsüne geçti. Ancak ne çare ki, Türk filmciliğinin bir çok yaralarına neşter vurması beklenen bu basın toplantısı, aradan aylar geçmesine rağmen bir türlü kuvveden fiile çıkamadı.

Söylendiğine göre, Türkiye Film İmalâtçıları Cemiyeti, Türk filmciliğini kalkındırmak ve çağdaş seviyeye eriştirmek gayesine matuf çalışmalarına devam etmektedir. Bu yolda bir de Türk Film ve Sinema Kanunu çıkarılması yolunda baza temennileri havi gerekçe raporu kaleme alınmış bulunmaktadır. Fransız Film Endüstrisi Kanunundan mülhem olarak hazırlanan bu basarının memleketlimizin bünyesine ne derece adapte edildiği kati olarak bilinmemektedir.

Türk filmciliği sahasında kati bir reform yapılması işi, gereken hassasiyet ile ele alınacaksa, bu dâvada en büyük rol devlete düşmektedir. Bugün beyaz perde âleminde lider mevkiinde bulunan bütün sinema payitahtları bu mevkie devletin gösterdiği yardımlar sayesinde ulaşmışlardır. Hükümetin bu mevzuda yapacağı yardımlar mâli ve kanunî olmak üzere iki büyük esas altında toplanabilir. Türk filmciliğini Yeşilçam Sokağından çıkarıp modern stüdyoları havi büyük bir sinema sitesinde yerleştirmek ve bu stüdyolarda çevrilecek filmleri, bu filmleri meydana getirecek «şirketleri sağlam bazı esaslara bağlamakla bu dâvada en kısa bir zamanda muvaffakiyete erişileceği muhakkaktır.

Bunu temin için Türk filmciliği»nin 40 yıllık mazisi üzerine bir sünger çekip, her şeyi yeni baştan kurmak ve sağlam temeller üzerine inşa etmek gerekmektedir. Bunun için de icraata film şirketlerinden başlamak icap eder. Türk filmciliğini ellerinde tutacak şirketlerin muayyen bir sermayesi olması ve ancak bu sermayeye sahip şirketlere film çevirme hakkının tanınması, filmciliğimizin inkişafı yolunda ilk büyük adım olabilir. Böylelikle yalnız şerit parasına film meydana getiren gelgeç şirketler kendiliğinden tasfiye edilmiş olacaktır. Büyük ser» maye yatırımı ve iyi eserler meydana getirebilmek gayesiyle vücuda getirilen şirketlerin eline geçecek olan Türk filmciliğinin kötü filmlerden kurtulması da böylece imkân dahiline girecektir. Hayatî bir ehemmiyeti haiz bulunan ilk devre zarfında şirketleri olduğu gibi çevirecekleri filmleri de muayyen bir mâli ölçü ile bağlamak gerekir. Muayyen bir masraftan aşağı film çevrilmesine müsaade verilmemek şartı ile bu büyük hamlenin ikinci adımı da atıldıktan ve kuvvetli bir de kontrol heyeti kurulduktan sonra Türk filmciliğinin en kısa bir zamanda muasır seviyeye yükselmemesi için hiçbir sebep kalmaz.

Panoramik perde

Sinemanın şahlanışı

Hollywood

Galip sayılır bu yolda...

Son asrın hârika icâdlarından biri olan televizyon, pek kısa bir zamanda harcıâlem bir metan hâlini alıp evlere kadar girdiği zaman, sinema dünyası ne kadar büyük bir rakip karşısında kaldığını farketti. Ama ilk şaşkınlık içinde elde, yapılacak birşey yoktu. Bu mühim icâd Hollywood'un altını üstüne getirmekte gecikmedi. Televizyon denilen nesne halkın sinemaya karşı olan alâkasını birdenbire kırıp geçirdi. Sırtında pijaması, ayağında terliği ve elinde içkisi olduğu halde sedire uzanan veya pufla koltuğuna gömülen sinema meraklıları, sıcak evlerinde televizyonun karşısına geçerek bu ihtiyaçlarını en mükemmel şekilde tatmin ediyorlardı. Sinema seyircilerinin sayısını gösteren istatistikler cehennemi bir sürat içinde başaşağı düşmeye başladı.

Sinema saltanatının payitahtı' Hollywood, karanlık bir akıbete doğru sürükleniyordu... Sinema dünyası bu tehlikeli rakibi altedip halkı tekrar sinemalara sürükleyebilmek için bir takım yeniliklerin yapılması zamanının çoktan gelip geçtiğini anladı. Nitekim sinemaya yeni bir veçhe verilmesi yolunda yapılan çalışmalar çok geçmeden semeresini vermeye başladı. İlk önce Cinemascope, ondan sonra perdedeki hayali, mücessem şekle getiren Sinerama ve en nihayet üstüvane şeklindeki bir salonu çepeçevre kaplayan perde üzerindeki Sirkorama birbirlerini takip ettiler. Halkın sinemaya karşı günden güne azalmakta olan alâkası bu fevkalâdelikler neticesi tekrar artmaya başladı. Sinema dünyası yeniden elde ettiği bu mazhariyeti bir kerre daha elinden kaçırmamak endişesi içinde, büyük maddi fedakârlıklara katlanarak fevkalâde eserler ortaya çıkarmaya başladı. Büyük masraflarla meydana getirilen bu yeni janrdaki filmlerin elde ettikleri hâsılat da, pek yüksek mertebelere ulaşmaya başladı. Bunun neticesi sinema âlemi, şöhretli sanatkârları yüksek meblâğlardaki kontratlarla kendisine bağlarken, televizyon ekranında görünmemelerini bilhassa şart koştu. Böylelikle netice tamamen beyaz perdenin lehine döndü. Sinema dünyası, bu mücadelede, asrın harika icadını daha mükemmellerini meydana koymak suretile mağlûp etmiş oldu.

S P O R

Atletizm

Baraj Aşıldı

Geçtiğimiz haftanın sonunda iki gün Ankaranın tamamen atletizme hasredilen minik stadında, büyük bir faaliyet göze çarpıyordu. Havanın sıcak olmasına rağmen pisti dolduran yüze yakın atlet kanter içinde, çabalıyordu. Bu çabalamanın sonunda Türkiye şampiyonu olmak bir yana, Ağustos ayı sonunda Stockholm'de yapılacak Avrupa şampiyonasına katılmak da vardı. Vardı ama, şimalin güzel diyarı Stockholm'e hemen gidivermek pek öyle kolay da değildi. Buraya gidebilmek için bir barajı aşmak gerekti. Bu baraj ise hepimizin bildiği gibi kalkınan memleketlimizin Hirfanlı, Sarıyar barajlarına benzemiyordu. Atletlerin barajı, sulu değil kuru idi ve Atletizm Federasyonunun evvelden tesbit ettiği bazı derecelerden ibaretti. Ancak bu dereceleri aşanlara Stockholm'ün yolu açılabilecekti. Şimdiye kadar barajı aşıp, bu müsabakalara iddiasız olarak giren dört atlet vardı: Bunlar, yüksek atlamada 2.02 metreyi aşan Çetin Şahiner, 100 metrede 10,7/10 yapan Aydın Onur, 1500 metrede 3.48,8/10 ile aynı zamanda Türkiye rekorunu da yenileyen Muharrem Dalkılıç ve Gül Çıray.

Gül Çıray

Rekor rekor peşine

Stockholm'e doğru

Depar hakemi elindeki tabancayı havaya kaldırıp "Yerlerinize" dediği zaman, atletlerin heyecandan renkleri uçmuştu. 400 metre yarışının favorisi Fahir Özgüder, piste çivilediği depar âletine çivililerini yerleştirdiği zaman, rengi kül gibi olmuştu. Sinirlerine hâkim olamasa zangır zangır titreyecekti. Heyecandan kuruyan dudaklarını kah diliyle ıslatıyor, kâh kemiriyordu. Gözleri ilerde bir noktaya takılmıştı. Belkide bu noktada, yirmi gün sonra Stockholm'de yapılacak olan Avrupa şampiyonasını görüyordu. Minik sahayı dolduran 4000 meraklı da, sanki tek nefes olmuş, atletlerle beraber soluyor, çıt çıkmıyordu. Bu sessizliği, depar hakeminin patlayan tabancasının sesi dağıttı ve pistte çivililerin çıkardığı kendine has hışırtıyı biraz sonra seyircilerin tezahüratı takibetti. Fahir, ilk anda başa geçerek elde ettiği avantajı muhafaza için büyük bir gayret sarfediyordu. Kendisini çok yakından takibedip sıkıştıran Yordanidis ise, ikiyüz metreyi geçtikten sonra Fahire adam akıllı sokuldu ve Ur ara başa baş gelerek mücadeleye başladı. İşte yarış bu anda görülmeye değer bir hal almıştı. Son yüz metreye girerken bu mücadeleden bir ara vazgeçer gibi görünen Yordanidis, Fahirin birkaç metrelik bir avantaj sağlamasına yardım etti Ve akabinde tekrar atak yaparak Fahire sokuldu. Fakat son 30 metre içinde tekrar gevşedi. Buna rağmen kendini Yordanidisin ataklarına göre ayarlamış olan Fahir, yarıştа ipi göğüslediği zaman hakemlerin kronometreleri yeni bir Türkiye rekorunu gösteriyordu. Fahir Özgüder 48,5/10 luk derecesiyle barajı nihayet aşmıştı. İstanbulda iki defa deneyip aşamadığı barajı, bu defa bütün bir mevsim çalıştığı kendi pistinde aşıyordu. Hakemlerin, arkadaşlarının ve nihayet emektar hocası Besim Aybarsın kucaklaması ile hem kendisi hem de seyirciler, neticeyi ilân edilmeden böylece anlamış oldular. Biranda minik stad alkış tutan ellerin çıkardığı uğultu ile sarıldı. Fahir, Stockholme gidecek beşinci adam olmuştu.

Başkan ile tartışma

Şampiyonanın ikinci gününde atma hakemlerinin disk ve çekici tartıya göndermek istemeleri, bir tartışmanın başlangıcı oldu. Atış hakemleri haklı olarak ve yönetmeliğin işaret ettiği gibi bu iki müsabaka âletinin tartı belgelerini istediler. Fakat kendilerine gerekli belgeler gösterilemedi. Bunun üzerine de hakemler bu âletlerin tartılmasını söylediler. Bu sırada uzun boylu, yakışıklı ve genç bir adam tartı hakemlerinin yanına gelerek duruma müdahale etti ve tartıya gönderilen müsabaka âletlerini geri getirtti. Bu genç adam tartının yapıldığım iddia ediyor, atış hakemleri ise tartı yapıldığına dair belge istiyorlardı. Münakaşanın uzadığı bir sırada, kır saçlı yaşlıca bir zat gruba sokularak genç adamın haksız olduğunu söyledi. Genç adam Atletizm Federasyonu Başkanı Jerfi Fıratlı, kır saçlı adam ise Atletizm Federasyonu Merkez Hakem Komitesi Başkanı Dr. Otmar Savcı idi.

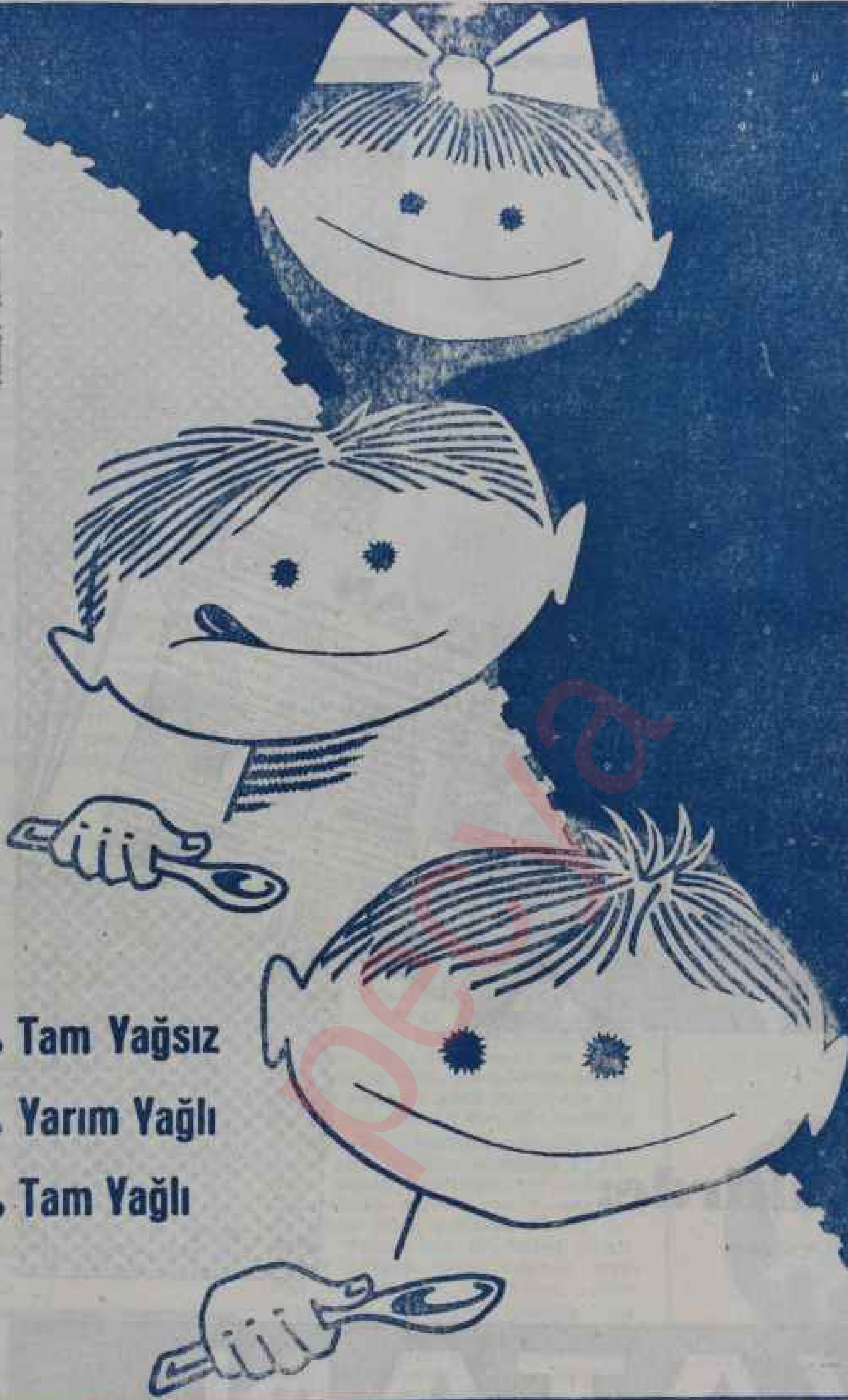
Genç adamın bir ara asabi bir sesle, "Uzun ettiniz Otmar bey, kesin artık. Tartı yapıldı, istediğiniz belgemi buyurun" diyerek boş bir kâğıt uzattı. Sonra da bu kâğıda tartının yapıldığını ve âletlerin normal ağırlıkta olduklarını yazarak imzaladı. Tartışma da böylece kapandı. Aradan birkaç saat geçtikten sonra da genç adam, kır saçlı adamın yanına sokularak kendisinden özür diledi. Kimbilir, belki de gençlik heyecanım zaptedememişti.

VATAN

Kıbrısta çarpışmalar oluyor

anne sütüne en yakın mama

LAITGOZ IDEAL